

ULAǴATTY USTAZ

JULY

Республиканский информационный научно-методический журнал
Республикалық ақпараттық ғылыми-әдістемелік журналы

Бастауыш сынып
мұғалімі,
педагог-зерттеуші

Ұлытау облысы,
Сәтбаев қаласы
“№5 жалпы білім
беретін мектебі”
КММ

Садуақасова Асел
Сапарбековна

«ULAGATTY USTAZ JOLY» республикалық ақпараттық ғылыми-әдістемелік журналының
№09(71) (2025 ж. Қыркүйек) шығарылымы. Выпуск №09(71) (Сентябрь 2025 г.)
республиканского информационного научно-методического журнала
«ULAGATTY USTAZ JOLY».

Басылымның кезеңділігі - айына 4 рет шығады

Периодичность издания — 4 раза в месяц.

№ KZ44VPY00078195 есепке қоюы туралы
КУӘЛІК

СВИДЕТЕЛЬСТВО
о постановке на учет № KZ44VPY00078195

Қазақстан Республикасы Ақпарат және
қоғамдық даму министрлігі Ақпарат
комитетінде берілген

Выдано Комитетом информации Министерства
информации и общественного развития Республики
Казахстан

ТАҚЫРЫПТЫҚ БАҒЫТЫ:

білім беру саласындағы оқу-әдістемелік, ғылыми-
тәжірибелік, ақпараттық -сараптамалық,
педагогикалық инновациялық тәжірибелерді тарату
бойынша материалдар жариялау.

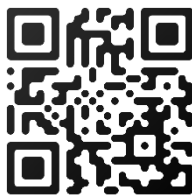
ТЕМАТИЧЕСКОЕ НАПРАВЛЕНИЕ:

публикация материалов по распространению учебно-
методического, научно-практического,
информационно-аналитического, педагогического
инновационного опыта в области образования.

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ / РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Бас редактор/Главный редактор: Айтуғанова Еңлік Баяндықызы
Дүйсенбекова Б.Н. – биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор,
Қарағанды медицина университеті
Дүзбаева Н.М. – биология ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор,
Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті
Каскарбаева Б.Б. – педагог-шебер
Қасқабасва Ф.С. – педагог-шебер
Есенова Ш.Б. – педагог-зерттеуші
Иманбек Ә.О. – жаратылыстану ғылымдарының магистрі
Алшынов А.Ә. – жаратылыстану ғылымдарының магистрі
Корректор / корректор: Кәкіш Мерей Ертайқызы
Жауапты хатшы / ответственный секретарь: Есбергенов Айдын Ардақұлы

Материалдардың анықтығына авторлар
жауапты болады.
Редакция материалдарды қабылдамауға
құқылы.

Ответственность за достоверность
материалов несут авторы. Редакция
оставляет за собой право отклонять
материалы

«ULAGATTY USTAZ JOLY» ақпараттық ғылыми-әдістемелік журналының авторларға арналған ережелерімен QR-кодты сканерлеу арқылы таныса аласыз.
С правилами для авторов информационного научно-методического журнала «ULAGATTY USTAZ JOLY» вы можете ознакомиться, отсканировав QR-код.

Мазмұны / Содержание

Карибаева А.Е. Қызықты информатика: ойын мен білім үндестігі	4
Ахметова А.Ж. Геймификация және интерактивті тапсырмалар арқылы тіл үйренуге ынталандыру.....	7
Аубакирова А.М. Бастауыш сынып оқушыларының оқу жылдамдығын дамыту.....	9
Кабижанова С.К. Шыңғыс Айтматов. «Алғашқы ұстаз» повесі	12
Серікбайқызы М. Алғашқы әскери дайындықты оқытудың жаңа тәсілдері.....	15
Жұмашқызы М. Цифрлық дәуірдегі бастауыш сынып: жаңа технологияларды сабақта қолдану.....	18
Тогамбай А.К. «Оқу сауаттылығын арттыруда мәтінмен жұмыс тәсілдерін тиімді қолданудың жолдары».....	19
Мукашева Ж.К. «Әдебиеттік оқу сабағында мәтінмен жұмыс істеу: функционалдық сауаттылықты арттыру жолдары»	22
Сатаева А.С. Жаңартылған білім беру мазмұнының бөлігі ретінде биоақпарат және синергетика (БжС) технологиясын қолдану.....	24
Хамзағали А.Н. An internet profile	28
Есенова Ф.Т. Жазылым дағдысын қалыптастыруда кері байланыс пен бағалау жүйесінің тиімділігі	31
Бабаева Л.А. Көру қабілеті бұзылған балалардың қоғамдағы рөлі.....	34
Халихова Н.Ш. Балалардың есте сақтауын, қиялын дамыту үшін оқу сабақтарында дидактикалық ойындарды пайдалану	36
Жубанышева Н.Ж. "Бастауыш сыныптағы оқушыларды креативті ойлауға қалай үйретуге болады?"	39
Абдалимова Б.Б. Бастауыш жалпы білім беруде ақпараттық-коммуникативтік технологияларды пайдалану	40
Рәпілбек А.С. Емдік дене шынықтыру – инклюзивті білім берудің маңызды құралы.....	43
Курманханова Б.Б. Бағдарламамен таныстыру, эмоциялық интеллект ұғымы	46
Унасбаева Г.Е. «Биология сабақтарында инновациялық технологияларды қолдану: виртуалды зертханалар мен интерактивті бағдарламалардың мүмкіндіктері»	49
Унгарова В.К. HTML мен CSS-тің бірлесе жұмыс істеу принциптері	52
Досанов А.М. Дене тәрбиесі сабағында дифференциацияланған оқыту әдістерін қолданудың теориялық негіздері	54
Байтурсынова А.О. Бастауыш сынып оқушыларының танымдық белсенділігін дамыту	58
Салимбаева М.А. Көркем әдебиетті пайдалану арқылы оқушылардың тіл барлығын арттыру.....	61

Карибаева Айжан Ергалиевна
Информатика пәні мұғалімі
"Ш.Әбенев атындағы жалпы орта білім беретін мектебі" КММ
Абай облысы, Абай ауданы, Жүрекадыр ауылы

ҚЫЗЫҚТЫ ИНФОРМАТИКА: ОЙЫН МЕН БІЛІМ ҮНДЕСТІГІ

Аннотация. Мақалада информатика пәнін оқытудағы ойын технологияларының тиімділігі, олардың оқу үдерісінде оқушылардың танымдық белсенділігін арттырудағы рөлі қарастырылады. Мектептің басты мақсаты – оқушыларды оқуға үйрету болса, қазіргі ақпараттық технологиялар дәуірінде бұл міндетті жүзеге асыру барысында түрлі қиындықтар туындайды. Олардың ішінде оқушылардың пәнге қызығушылығының төмендеуі, шамадан тыс жүктеме және интернеттің алаңдатушы ықпалы сияқты мәселелер бар. Осындай жағдайда инновациялық ойын технологияларын енгізу оқыту процесін жеңілдетіп қана қоймай, оқушылардың ынтасын арттырып, жаңа материалды сапалы меңгеруіне мүмкіндік береді. Мақалада ойын элементтерін сабақта қолданудың әдіс-тәсілдері, оларды ұйымдастыру кезеңдері, оқушылардың шығармашылық және логикалық ойлауын дамытудағы орны кеңінен талданады. Сонымен қатар ойын технологияларының оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескеруге, олардың белсенділігін арттыруға ықпалы нақты мысалдар арқылы көрсетіледі.

Кілт сөздер: информатика, ойын технологиялары, оқыту әдістері, мотивация, танымдық белсенділік, инновациялық педагогика, шығармашылық ойлау.

Қазіргі ақпараттық технологиялар әлемінде информатиканы оқудың маңызды рөлін жоққа шығаруға болмайды. Компьютерді білу, соған сәйкес информатиканы білу – ақпараттық технологияның жылдам өзгеретін әлемінде тұлғалық өсу мен дамуға бағытталған тұлғаның алдына қойылған бірінші кезектегі міндеттердің бірі. Мектептің оқу орны ретіндегі бірінші кезектегі міндеті «оқуға үйрету» міндеті болды және болып қала береді. Яғни, болашақта оқу үдерісін қамтамасыз ете алатын оқу іс-әрекетінің жалпыланған тәсілдерін балаларға үйрету.

Мұндай міндетке қол жеткізу келесі принциптерге негізделген:

1. Жаңа материалды оқушыларға сапалы түсіндіру және оны практикада бірінші рет бекіту;
2. Сабақта барлық оқушылардың бастамашыл жұмысы;
3. Мұғалім, оқушылар және олардың ата-аналары арасындағы өзара ынтымақтастық.

Алайда, іс жүзінде «оқуға үйрету» сияқты міндетті орындау біраз қиындықтардан өтуді қажет етеді, өйткені мұғалімнің алдында білім алушылардың пәнге деген қызығушылығының төмендігі және мұғалімнің өзара ынтымақтастығы сияқты мәселелер жиі кездеседі. Оқушылардың, мұғалімдердің және ата-аналарының жұмысы шамадан тыс жүктеме салдарынан бұзылады. Жоғарыда айтылғандарды қоспағанда, Интернет және басқа да ақпараттық технологиялар дәуірінде білім алушылардың назарын аудару қиынға соғады. Осыған байланысты мұғалімнің алдында оқытудың тиімділігін арттыра отырып, заман ағымына ілесу, сонымен қатар өзін-өзі жетілдіру қажет.

Сабақтың мақсаты мен міндеттерін қойғанда мұғалім әрбір оқушының жеке және жеке ерекшеліктерін ескеруі қажет. Оқытудың тиімділігін арттыру үшін әр оқушыға жеке көзқарасты табу қажет, бұл оқушылардың сабақта және мектептен тыс уақыттағы ынтасын және олардың өзіндік жұмысының деңгейін арттыруға көмектеседі.

Оқытудың тиімділігін арттыру және білім алушылардың дербестік деңгейін арттыру мәселесін шешудің негізгі жолдарының бірі – инновациялық ойын технологияларын оқу үдерісіне әзірлеу және енгізу. Ойын – оқушылар үшін ең қолжетімді және қызықты әрекет түрі, сыртқы әлемнен алған білімді түсіну және игеру тәсілі. Ойын – оқушылардың белсенді іс-әрекет саласы, құрдастарымен қарым-қатынас орны. Ойында оқушыларды ортақ мақсаттар

біріктіреді, оған жету үшін олардың күш-жігерін біріктіру қажет. Оқыту процесінде ойындарды пайдалану оқушылардың оны байқамай, жаңа материалды меңгеруге немесе бұрын оқылған материалды бекітуге көмектеседі, сонымен қатар моральдық қанағаттануды және оқушылардың өзін-өзі бағалауы мен ынтасын арттырады.

Көптеген мұғалімдер ойынды оқу процесінде қолданудың тиімділігіне дұрыс көңіл бөледі. Ойында кейде мүлдем күтпеген жерден адамның жаңа қабілеттері ашылады. Практика көрсеткендей, балалардың кез келген тобы үшін әмбебап болатын ойын түрі жоқ. Әр түрлі топтардағы бір ойын әртүрлі түрде өтеді, сондықтан оны белгілі бір топқа және ойын шартына бейімдеу қажет. Ойын оқушыларға жүктелмейді, тек басқа оқыту әдістерімен, әсіресе материалды меңгерудің бастапқы кезеңінде ғана ұсынылады. Бұл мақалада оқушыларына информатиканы ойын арқылы оқытуды ұйымдастыру технологиясы және ерекшеліктері қарастырылады.

Тараудың бірінші бөлімінде информатика сабағында қолданылатын ойын элементтерімен қатар ойындарды пайдалана отырып сабақты ұйымдастыру кезеңдері қарастырылады. Ойынды ұйымдастырудың бір түрі – ойын элементтері. Ойын элементтерін сабақтың кез келген дерлік кезеңінде, мысалы, жаңа материалды меңгеру кезеңінде, материалды бастапқы бекіту кезеңінде қолдануға болады. Ойын элементтерін сабақ-ойын негізіндегі сабақта ғана емес, жеке ойын ретінде де қолдануға болады.

Ойын элементтеріне негізделген сабақтарды өткізу кезінде келесі қадамдардан тұратын осындай сабақтарды ұйымдастыру технологиясын білу және ескеру маңызды:

- 1) ойынды таңдау;
- 2) балалар ойындарын ұсыну;
- 3) балаларды ойынға шақыру;
- 4) командаларға бөлу, қатысушылар арасында рөлдерді бөлу;
- 5) ойын жағдайын дамыту;
- 6) ойынның қорытындысын шығару.

Ең маңызды сәттердің бірі - баланың жеке басына, оның қажеттіліктеріне, сондай-ақ ойын әдістерін қолдану процесінде қандай оқу міндеттерін шешуге болатынына байланысты ойынды таңдау. Ойын ұйымдастырған кезде әр баланы өзінің жеке тұлғасын көрсете алатын жеке тұлға ретінде қарастырған жөн. Ұжымдық ойындарды өткізу кезінде ойыншылардың құрамын, жас ерекшеліктерін, интеллектуалдық дамуын, қызығушылықтарын, қарым-қатынас деңгейлерін және т.б. Ойынды таңдағанда, оны өткізу уақытын, сондай-ақ ойын атрибуттарының болуын ескеру қажет. Ойында қолданылатын атрибуттар гигиеналық, қауіпсіз, ыңғайлы және эстетикалық болуы керек. Әрбір ойын тіпті жеңілген балаларға да жағымды эмоционалды көңіл-күй тудыруы керек.

Ойындарда оқушылар өзара байланысты бірнеше деңгейлік мақсаттарды орындайды. Бірінші деңгейдің мақсаты - ойын процесінен рахат алу. Бұл мақсат қуаныш әкелетін болса, кез келген әрекетке дайындықты анықтайтын көзқарасты көрсетеді. Екінші деңгейдің мақсаты функционалды, ол ойын ережелерін жүзеге асырумен, сюжеттер мен рөлдерді ойнаумен байланысты. Үшінші деңгейдің мақсаты ойынның шығармашылық міндеттерін бейнелеу – ашу, болжау, шешу, нәтижеге жету т.б. Ойын таңдау кезеңінен кейін ойынды оқушыларға ұсыну кезеңі өтеді. Ойын ұсынысындағы басты міндет – мұғалімнің мақсаты мен оқушылардың тілегі сәйкес келген кезде, сұрақты осылайша тұжырымдауда ұсынылған ойынға деген қызығушылықты ояту. Ауызша хабарландырулар немесе ойын плакаттары арқылы ойын ұсына аласыз. Сонымен қатар, ұсынылған ойында қолданылатын заттар арқылы ойынға деген қызығушылықты оятуға болады.

Интеллектуалды сергіту ойындарын әр сабақта қолдануға болады, бірақ ол білімді жаңарту кезеңінде тиімдірек болады. Ойын элементтерінің арқасында оқушылардың зерттелетін тақырыпқа деген қызығушылығы жоғары болады.

Жаңа материалды енгізу және өтілген материалды бекіту кезінде білімді жаңарту кезеңінде анаграмма және антианаграмма ойындарын қолданған жөн.

«Дұрыс жауапты табу» ойынын сабақтың білімді пысықтау, өтілген материалды бекіту, өтілген материалды қайталау сияқты кезеңдерінде қолдануға болады.

«Кроссворд» ойынын да білімді бекіту кезеңінде өткізген жөн. Бұл жағдайда ойынның мақсаты оқылған тақырып бойынша білімді тексеру және бақылау болып табылады. Оқушылардың логикалық және шығармашылық ойлауын дамыту үшін әртүрлі кроссвордтарды қолдану тиімді. Кроссвордтарды графикалық редактордың, LogoMira бағдарламасының, Decalion бағдарламасының көмегімен жасауға болады.

«Кім жылдам» қозғалмалы ойыны. Сынып 2 командаға бөлінеді. «Компьютер құрылғылары» тақырыбын қайталау немесе жалпылау кезінде тақтаға қатардан бір қатысушы шақырылады, олардан кестені толтыру ұсынылады. 2 оқушы шақырылады, әр қадам үшін енгізу немесе шығару құрылғыларын атау керек.

«Қатені тап» ойыны. Мұғалім белгілі бір тақырып бойынша қате ақпараты бар сөз тіркестерін оқиды. Мәтінде қате орын алған кезде жетонды көтеру керек. Ең көп қателерді тапқан команда жеңеді. Бұл формаға тест тапсырмаларын қоюға да болады, бірақ оқушылар тек «иә» және «жоқ» сұрақтарына жауап беруі керек.

Оқу-тәрбие процесін белсендіру мен қарқындалуға негізделген қазіргі мектепте информатика сабағында ойын әрекеті сабақтың элементтері немесе оның бөлігі (кіріспе, түсіндіру, бекіту, жаттығулар, бақылау) ретінде қолданылады. Оны сабақта материалды бекіту, жүйелеу немесе қайталау үшін қолданған дұрыс.

Цифрлық дәуірде ойын технологиялары жаңа деңгейге көтерілді. Егер бұрынғы жылдары мұғалім тек қағаз бен қарапайым компьютерлік жаттығулар арқылы ойын ұйымдастырса, қазір виртуалды шындық, геймификация платформалары, онлайн-білім беру ресурстары кеңінен қолданылады. Геймификация ұғымы – білім беру процесін ойын логикасына сүйене отырып ұйымдастыру. Мұнда ұпай жинау, рейтинг кестесі, марапаттау, деңгейлер жүйесі пайдаланылады. Мұндай элементтер оқушыға өзін ойын әлемінде жүргендей сезіндіріп, сонымен қатар білімді тереңдетуге ынталандырады. Мысалы, информатика сабағында Python тілін үйрену барысында оқушылар әрбір дұрыс жазылған код үшін ұпай жинайды, келесі деңгейге өту мүмкіндігіне ие болады. Бұл олардың білім алуын үздіксіз әрі жүйелі етеді.

Сабақтардың ойын формасы оқушылардың танымдық іс-әрекетін белсендіруге мүмкіндік беретін ойын тәсілдері мен жағдаяттардың көмегімен құрылады. Ойынды жоспарлау кезінде дидактикалық мақсат ойын тапсырмасына айналады, оқу әрекеті ойын ережесіне бағынады, оқу материалы ойын құралы ретінде пайдаланылады, оқу іс-әрекетіне жарыс элементі енгізіледі, дидактикалық тапсырманы ойынға айналдырады, ал дидактикалық тапсырманың сәтті орындалуы ойын нәтижесімен байланысты.

Қорытындылай келгенде, информатика пәнін оқытуда ойын мен білімнің үндестігін қамтамасыз ету – бүгінгі педагогиканың маңызды бағыты. Ол оқушының танымдық белсенділігін арттырып, логикалық ойлауын дамытып қана қоймай, оны шығармашыл, ынтымақтастыққа бейім тұлға етіп қалыптастыруға ықпал етеді. Ойын технологиялары білім беру процесін жандандырып, информатиканы тек абстрактілі пән емес, қызықты әрі өмірмен байланысты сала ретінде танытады. Осы арқылы болашақ ұрпақтың цифрлық мәдениеті жоғары, ақпараттық қоғамға бейімделген, сыни ойлау қабілеті дамыған тұлға болып қалыптасуына негіз қаланады.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Қараев Ж.А. Информатиканы оқытудың теориялық негіздері. – Алматы: Рауан, 2019. – 256 б.
2. Әбдіғалымова Ш.Т. Ойын технологияларының білім берудегі рөлі // Білім – Образование. – 2020. – №3. – Б. 45–50.
3. Prensky M. Digital Game-Based Learning. – New York: McGraw-Hill, 2001. – 303 p.
4. Gee J.P. What Video Games Have to Teach Us About Learning and Literacy. – New York: Palgrave Macmillan, 2007. – 256 p.

Ахметова Ақмарал Жұмахунқызы

Ағылшын тілі пәні мұғалімі

"Ш.Әбенев атындағы жалпы орта білім беретін мектебі" КММ

Абай облысы, Абай ауданы, Жүрекадыр ауылы

ГЕЙМИФИКАЦИЯ ЖӘНЕ ИНТЕРАКТИВТІ ТАПСЫРМАЛАР АРҚЫЛЫ ТІЛ ҮЙРЕНУГЕ ЫНТАЛАНДЫРУ

7

***Аннотация.** Мақалада шет тілін, соның ішінде ағылшын тілін оқыту барысында геймификация мен интерактивті тапсырмаларды қолданудың тиімділігі қарастырылады. Оқыту процесінде ойын элементтерін енгізу оқушылардың қызығушылығын арттыруға, оқу мотивациясын күшейтуге, тілдік дағдыларды тәжірибелік тұрғыдан жетілдіруге мүмкіндік беретіні талданады. Мақалада геймификацияның психологиялық, педагогикалық негіздері мен практикалық мүмкіндіктері, сондай-ақ заманауи ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың ықпалы жан-жақты сараланады. Интерактивті тапсырмалардың ерекшеліктері, олардың оқушының белсенділігін арттырудағы рөлі және жеке дара оқытуға әсері мысалдар арқылы түсіндірілген.*

***Кілт сөздер:** геймификация, интерактивті тапсырмалар, ағылшын тілі, мотивация, оқыту технологиясы, цифрлық білім беру, тіл үйрену.*

Қазіргі таңда шет тілін үйренудің дәстүрлі әдістері жаңа заман талаптарына толық жауап бермей отырғаны белгілі, себебі оқушының белсенділігін арттыру, оның өздігінен білім ізденуін қамтамасыз ету, сондай-ақ сабаққа деген қызығушылығын ояту басты міндетке айналып отыр. Осы орайда геймификация құбылысы білім беру жүйесінде ерекше қарқын алып, оқушылардың танымдық белсенділігін арттырудың тиімді құралы ретінде қарастырылып келеді. Геймификация – бұл оқу процесіне ойын элементтерін енгізу арқылы мотивацияны күшейтудің, оқыту нәтижесін жақсартудың заманауи тәсілі. Мұндай әдіс оқушының оқу барысындағы эмоционалдық қатысуын қамтамасыз етіп қана қоймай, білімді тәжірибелік деңгейде бекітуге жағдай жасайды. Ағылшын тілін үйрену барысында ойын түріндегі тапсырмалар оқушының қызығушылығын сақтап, күрделі грамматикалық құрылымдар мен жаңа сөздік қорды жеңіл меңгеруге септігін тигізеді.

Интерактивті тапсырмалар да оқытудың тиімділігін арттыруда маңызды орын алады, себебі олар оқушыны тек қана тыңдаушы немесе орындаушы емес, оқу процесінің белсенді қатысушысына айналдырады. Мысалы, рөлдік ойындар, виртуалды симуляциялар, пікірталас алаңдары, онлайн-платформалар арқылы жасалған интерактивті тапсырмалар оқушыларды шынайы тілдік ортаға жақындатып, коммуникативтік дағдыларын жетілдіреді. Әсіресе ағылшын тілін меңгеруде «сөйлету» мәселесі басты назарда болғандықтан, оқушыны қарым-қатынас жасауға ынталандыратын әрбір тапсырманың мәні зор. Мұндай тапсырмалар оқушылардың шығармашылығын дамытып, өзіндік ой түюге баулиды.

Геймификацияның басты ерекшелігі – оқушының психологиялық ахуалына оң әсер етуінде. Классикалық сабақта оқушы көбіне қателесуден қорқып, белсенділік танытпайды, ал ойын элементтері енгізілгенде қателік оқу процесінің ажырамас бөлігі ретінде қабылданып, ол тәжірибе жинақтау жолы болып саналады. Бұл оқушыларды батыл болуға, өз ойын ашық жеткізуге, тілдік қателерін түзетуге мүмкіндік береді. Атап айтқанда, ағылшын тіліндегі грамматикалық формаларды бекітуде «Quizizz», «Kahoot!», «Duolingo» сияқты платформалар тиімді қолданылады. Мұндай бағдарламалар оқушылардың жарыс рухын оятып, тапсырмаларды қызығушылықпен орындауына ықпал етеді.

Сонымен бірге геймификация оқушының ішкі мотивациясын арттырады. Егер дәстүрлі әдісте мұғалімнің бағасы негізгі ынталандырушы құрал болса, ойын элементтерінде оқушы өзін-өзі бағалауға, өз жетістігін көруге және келесі деңгейге өтуге құлшыныс жасайды.

Мұндай мотивация ұзақ мерзімді нәтижеге бағытталады, себебі оқушы сабаққа сыртқы қысымнан емес, ішкі қызығушылықтан қатысады. Бұл – тіл үйрену процесінде аса маңызды фактор.

Интерактивті тапсырмалардың тағы бір артықшылығы – олар оқушыларды топпен жұмыс істеуге бейімдейді. Жұптық және топтық ойын түрлері арқылы оқушылар өзара пікір алмасып, бір-бірінің қателерін түзетеді, нәтижесінде тілдік қарым-қатынас табиғи жағдайда дамиды. Әсіресе шетел тілін үйренуде сөйлеу мәдениеті мен диалогтік қатынас үлкен рөл атқарады, сондықтан интерактивті ортада құрылған тапсырмалар оқушыға тек сөздік қор жинақтауға ғана емес, сол сөздерді орынды қолдануға, қарым-қатынас барысында икемділік танытуға үйретеді.

Геймификация мен интерактивті тапсырмалардың бір-бірімен өзара байланысы да назар аударарлық. Егер геймификация оқушының мотивациясын арттырса, интерактивті тапсырмалар сол мотивацияны нақты әрекетке бағыттайды. Осылайша, екеуінің үйлесімді қолданылуы оқыту процесін жандандырып, ағылшын тілін меңгерудің сапасын арттырады. Қазіргі білім беру тәжірибесінде «blended learning» – аралас оқыту тәсілі кеңінен таралып келеді, мұнда дәстүрлі оқыту мен цифрлық құралдар, соның ішінде геймификация элементтері қатар қолданылады. Бұл тәсіл әсіресе қашықтан оқыту жағдайында тиімді болып, оқушылардың оқу үрдісінен тыс қалмауына мүмкіндік берді.

Заманауи технологиялардың дамуы тіл үйренушілерге жаңа мүмкіндіктер беріп отыр. Виртуалды шындық, жасанды интеллектке негізделген чат-боттар, онлайн-сөздіктер мен мобильді қосымшалар тілдік білімді меңгеруде жаңа деңгей қалыптастырды. Осындай құралдардың барлығы геймификация элементтерімен толықтырылып, оқушылардың қызығушылығын сақтай алады. Әсіресе қазіргі жас буын – цифрлық дәуір өкілдері болғандықтан, оларды дәстүрлі әдіспен оқыту жеткіліксіз. Керісінше, олардың өмірлік тәжірибесіне жақын құралдарды – мобильді ойындар, мультимедиялық тапсырмалар, интерактивті викториналарды пайдалану оқыту тиімділігін еселеп арттырады.

Осы тұрғыдан алғанда, мұғалімнің рөлі ерекше. Ол тек білім беруші ғана емес, сонымен қатар оқушыны ынталандыратын, оған бағыт беретін, оқу процесін ұйымдастыратын жетекші болуы тиіс. Мұғалімнің кәсіби құзыреттілігі геймификация мен интерактивті тапсырмаларды тиімді қолдануға тікелей әсер етеді. Егер мұғалім ойын элементтерін формалды түрде ғана енгізсе, ол күтілген нәтиже бермейді. Сондықтан әр тапсырманың мақсаты айқындалып, оның тіл үйрену процесіндегі орнын нақты белгілеу қажет.

Оқыту үдерісіне геймификацияны енгізген кезде мұғалім белгілі бір мәселенің шешімін табу жолын толық түсіну үшін (ойын терминологиясында, ойынның деңгейлері) оқушылар өтуі тиіс ойын санасының «деңгейлерін» нақты түсінуі керек:

- Ойынның таңылуы. Өзін басты кейіпкер ретінде сезіну процесі. Басты рөл тәлімгер – мұғалімге тиесілі.
- Жауапсыздық пен белгісіздік. Мәселені шешудің алғашқы әрекеттері. Тіпті «жоғалған миссиямен» тәжірибе жинақтау.
- Тәуелсіздік және күрес. Білім алушы барлығы қалай жұмыс істейтінін толық түсіне бастайды, жеке тәжірибені жинақтау процесінде өзі әзірлеген белгілі бір схемалар бойынша есептерді шешеді. Алайда оқушы әлі теорияны практикаға айналдыра алмайды. Жылдам жеңіске жету туралы ойлайды.
- Дербестік. Олардың ерекше сипаттамаларын жетілдіру барысында оқушы бағалаудан еркіндік алады, өйткені ол өзінің бәрін түсінгенін түсінеді және болашақта «қоршаған» немесе «орналасқан жеріне» қарамастан ұқсас мәселелерді шешуді біледі. Ойынның кейіпкері өз кейіпкерінің жолымен жүріп, қазір абстрактілі қасиеттермен емес, жеке қабілеттердің жиынтығымен үлгіленеді. Дегенмен, геймификацияның оң және теріс аспектілері бар. Біріншіден, геймификацияның артықшылығы – ойын түрінде оқушы жаңа нәрселерді меңгергенді, ізденуді, ойлауды ұнатады, сонымен бірге алған білімін іс жүзінде қолдана білуге үйренеді. Екіншіден, геймификация командалық жұмысты ғана емес, сонымен қатар

коммуникативті дағдыларды да үйретеді. Жалпы «миссиядан» немесе «деңгейлерден» өту барысында оқушылар ортақ идеяларды іздейді, ұсыныстар жасайды, ымыраға келеді, демек, қарым-қатынас жасайды. Бұл олардың қызығушылығын тудырады, ал алынған дағдылар көптеген нұсқаулықтар, дәптер және формулаларсыз табиғи түрде қалыптасады.

Жалпы алғанда, геймификация мен интерактивті тапсырмаларды қолдану – ағылшын тілін оқытудың заманауи парадигмасын қалыптастыратын маңызды қадам. Бұл әдістер оқушылардың тек тілдік білімін арттырып қана қоймай, олардың шығармашылық қабілеттерін дамытады, өзіндік ойлау мәдениетін қалыптастырады және ХХІ ғасыр дағдыларына бейімдейді. Қоғам дамуы жаңа құзыреттерді талап етіп отырғандықтан, білім беру жүйесі де оқушылардың қажеттіліктеріне сәйкес бейімделуі тиіс. Осы тұрғыдан алғанда, геймификация – оқыту процесінің инновациялық бағыттарының бірі, ал интерактивті тапсырмалар – осы бағытты жүзеге асыратын негізгі құрал болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Deterding, S., Dixon, D., Khaled, R., & Nacke, L. (2011). From game design elements to gamefulness: Defining "gamification". Proceedings of the 15th International Academic MindTrek Conference. ACM.

2. Hamari, J., Koivisto, J., & Sarsa, H. (2014). Does gamification work? A literature review of empirical studies on gamification. Proceedings of the 47th Hawaii International Conference on System Sciences. IEEE.

3. Воск, В. П., & Митрофанова, О. А. (2019). Игровые технологии в обучении иностранным языкам. // Вестник образования, №6.

4. Әбдіғалиева, А. (2022). Шетел тілін оқытудағы заманауи технологиялар: инновациялық тәсілдер. // Қазақ білім журналы, №4, 45–52.

Аубакирова Алуа Медетовна

Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-зерттеуші
"Ш.Әбенев атындағы жалпы орта білім беретін мектебі" КММ
Абай облысы, Абай ауданы, Жүрекадыр ауылы

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ОҚУ ЖЫЛДАМДЫҒЫН ДАМУ

Аннотация: мақалада бастауыш сынып оқушыларының оқу жылдамдығын дамыту мәселесі жан-жақты қарастырылады. Зерттеу барысында оқу жылдамдығының психофизиологиялық ерекшеліктері, оны арттыруға арналған әдістемелік тәсілдер мен инновациялық технологиялар сипатталады. Мәтінде буындап оқу дағдысын қалыптастырудан бастап, көз бұлыңқеттеріне арналған жаттығулар, музыкалық сүйемелдеу арқылы оқу, визуалды қолдау стратегиялары, микрооқу әдісі, геймификация элементтері және цифрлық платформаларды қолдану мүмкіндіктері талданады. Сондай-ақ, ата-анамен бірлескен жұмыс, эмоционалды қолдау, кросс-куррикулум тәсілдері, оқу марафондары сияқты қосымша педагогикалық тетіктердің маңызы атап өтіледі. Мақалада оқу жылдамдығын дамыту кешенді, жүйелі жүргізілуі тиіс үдеріс екендігі және бұл жұмыстың баланың жалпы танымдық дамуына, оқу мәдениетінің қалыптасуына әсер ететіні дәлелденеді.

Кілт сөздер: оқу жылдамдығы, бастауыш сынып, оқу дағдысы, визуалды қолдау, микрооқу, геймификация, мотивация, ата-анамен жұмыс, оқу марафондары, когнитивтік даму, цифрлық технологиялар.

Бастауыш мектеп кезеңі – баланың оқу дағдылары қалыптасатын, танымдық қабілеттері қарқынды дамитын аса маңызды уақыт. Осы кезеңде оқушылардың оқу жылдамдығының деңгейі олардың білім алуға табыстылығына, мәтінді қабылдау қабілетіне және кейінгі сыныптардағы үлгеріміне тікелей әсер етеді. Оқу жылдамдығы тек қана сөздерді тез тану қабілеті емес, сонымен қатар мәтінді түсіну, мағыналық талдау және есте сақтау процестерін қамтиды. Сондықтан оқу жылдамдығын дамыту мәселесі педагогикалық зерттеулердің негізгі нысаны болып саналады.

Оқу жылдамдығының дамуы психофизиологиялық ерекшеліктерге байланысты. Баланың көру, есту, сөйлеу аппараттарының үйлесімді қызмет атқаруы, зейін тұрақтылығы, есте сақтау қабілеті – барлығы оқу жылдамдығына ықпал етеді. Ғалымдардың зерттеулері көрсеткендей, бастауыш сынып оқушыларының оқу қарқыны 1-сыныпта минутына 20–25 сөзден басталып, 4-сыныпта 90–100 сөзге дейін жетуі тиіс. Бұл көрсеткіштер оқу дағдыларын қалыптастырудағы жүйеліліктің маңызды екенін айқындайды.

Мұғалім оқу жылдамдығын дамыту барысында бірнеше әдістемелік бағыттарды қолдана алады. Ең алдымен, дұрыс буындап оқу дағдысын қалыптастыру қажет. Буындап оқу баланың әріптерді тану жылдамдығын арттырады, фонематикалық естуін жетілдіреді және дыбыстарды дұрыс айтуға ықпал етеді. Кейінірек тұтас сөздерді, сөз тіркестерін, сөйлемдерді оқу жаттығуларына көшу ұсынылады. Бұл кезеңде жылдамдық пен түсінудің үйлесімін сақтау өте маңызды, себебі тек жылдам оқу емес, мәтінді саналы қабылдау негізгі мақсат болып табылады.

Оқу жылдамдығын арттыруда арнайы жаттығулар мен ойын түрлері маңызды рөл атқарады. «Тізбекті оқу», «Эстафеталық оқу», «Шапшаң сөз табу» сияқты әдістер оқушының зейінін шоғырландырады, есте сақтау қабілетін жетілдіреді. Сонымен қатар, хормен оқу, жұппен оқу және рөлдік оқулар балалардың қызығушылығын арттырып, оқу процесін жандандырады. Оқушыларды әртүрлі мәтіндермен жұмыс істеуге үйрету де пайдалы – көркем әдебиет, танымдық мәтіндер, қысқа мақал-мәтелдер оқу дағдыларының әр қырын дамытады.

Психологтар оқу жылдамдығын арттыру үшін көру өрісін кеңейту жаттығуларын қолдануды ұсынады. Көзбен шолып оқу, мәтінді баған бойынша емес, тұтас жол бойынша қабылдау дағдылары оқушының оқу қарқынын едәуір жылдамдатады. Сонымен қатар, баланың зейінін дамытуға арналған тренингтер, есте сақтау жаттығулары да нәтижелі. Мұндай жұмыстарды жүйелі жүргізу нәтижесінде оқу жылдамдығы ғана емес, оқу сапасы да жақсарады.

Қазіргі уақытта оқу жылдамдығын дамытуда цифрлық технологиялардың да мүмкіндіктері кең. Интерактивті бағдарламалар, онлайн жаттығулар, оқу симуляторлары баланың жеке қарқынымен жұмыс істеуіне жағдай жасайды. Мұғалім электронды платформалар арқылы әр оқушының нәтижесін бақылап, дербес тапсырмалар бере алады. Бұл оқыту процесін саралауға және оқушының жеке ерекшеліктерін ескеруге мүмкіндік береді.

Бастауыш сынып оқушыларының оқу жылдамдығын дамыту барысында нейропсихологиялық тәсілдерді қолданудың да маңызы зор. Соңғы зерттеулер көрсеткендей, ми қызметін белсендіретін жаттығулар – мысалы, көздің бұлшықеттерін жаттықтыратын көз гимнастикасы, қол-саусақ моторикасына арналған тапсырмалар – оқу процесінің тиімділігін арттырады. Бұл жаттығулар ми жарты шарларының үйлесімді жұмысын қамтамасыз етіп, көру және сөйлеу орталықтарының байланысын нығайтады. Сонымен қатар, музыкалық сүйемелдеу арқылы оқу жылдамдығын арттыру әдістері қолданылады. Ғалымдар музыканың ритмі мен темпі баланың оқуға деген назарын тұрақтандырып, оқу қарқынын бірқалыпты ұстап тұруға ықпал ететінін анықтаған. Әсіресе, метронормен немесе баяу әуенмен оқу жаттығулары балалардың сөзді дұрыс буындап айтуын жеңілдетеді.

Жаңа әдістемелердің бірі – оқу процесіне элементтерін геймификациялау, яғни ойын құрылымдарын енгізу. Оқушы әр оқылған бет үшін ұпай жинайтын немесе деңгейден деңгейге өтетін жүйелер оқу барысын тартымды етеді. Бұл тәсіл әсіресе баяу оқитын балаларға сенімділік беріп, олардың мотивациясын күшейтеді.

Соңғы жылдары жасанды интеллектке негізделген оқу қосымшалары да кеңінен қолданылуда. Бұл бағдарламалар әр оқушының оқу қарқынын автоматты түрде өлшеп, жеке ұсыныстар береді, қателерін талдайды және нәтижелерді динамика бойынша көрсетеді. Мұндай цифрлық құралдар мұғалімнің жұмысын жеңілдетіп, сараланған оқытуды тиімді ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Оқу жылдамдығын дамытуда дене шынықтыру минуттарының да маңызы зор. Қысқа кимыл белсенділіктері миға оттегі жеткізілуін арттырады, зейінді қайта бағыттап, шаршауды азайтады. Мұғалім сабақ арасында оқушыны сергітуге арналған қысқа ойындар мен қозғалыс жаттығуларын енгізсе, оқу тиімділігі мен есте сақтау сапасы жақсарады.

Оқу жылдамдығын дамытуда ата-анамен бірлескен жұмыс та маңызды. Үй жағдайында дауыстап оқу, бірге кітап оқу, оқылған мәтін бойынша сұрақ-жауап жасау – оқу мәдениетін қалыптастырудың тиімді жолдары. Отбасында оқуға жағымды орта құру, баланың қызығушылығын қолдау, кітапқа деген сүйіспеншілікті тәрбиелеу – мектептегі жұмысты толықтырады.

Оқу жылдамдығын дамытуда визуалды оқу стратегияларының орны ерекше. Мәтіннің әртүрлі түстермен белгіленуі, негізгі сөздерді маркерлеу, суреттер мен инфографикаларды қолдану баланың есте сақтау қабілетін күшейтіп, мәтіннің құрылымын тез тануға мүмкіндік береді. Визуалды қолдау оқушыға ақпаратты қабылдауды жеңілдетіп, көру жадын белсендіреді.

Жаңа педагогикалық тәсілдердің бірі – «микрооқу» (microlearning) әдісі. Бұл әдісте оқу материалы қысқа, шағын бөліктерге бөлінеді және әр сабақта аз ғана жаңа ақпарат беріледі. Мұндай әдіс оқушының ақпаратты тез сіңіруіне, оқу қарқынын біртіндеп арттыруына жағдай жасайды. Микрооқу әсіресе зейіні тез бөлінетін балаларға тиімді болып есептеледі.

Педагогикалық зерттеулерде оқу жылдамдығын арттыру үшін дыбысты және бейнематериалдарды бірге қолданудың тиімділігі де дәлелденген. Оқушы мәтінді ести отырып, көзбен бірге қадағалаған кезде екі арна арқылы ақпаратты қабылдайды, бұл оқу жылдамдығы мен түсіну сапасын арттырады. Сонымен қатар, кросс-куррикулум тәсілі, яғни оқу дағдыларын басқа пәндерде қолдану да оқу қарқынын дамытуда маңызды. Мысалы, математика сабағында есептердің мәтіндік бөлігін дауыстап оқу, дүниетану сабағында ғылыми мәтіндерді жылдам талдау – бұл дағдыларды кешенді дамытады.

Эмоциялық қолдау да назардан тыс қалмауы тиіс. Оқушыны оқу жетістігі үшін мадақтау, оның оқудағы кішкентай табыстарын атап өту – ішкі мотивацияны арттырады. Қорқыныш немесе қысым сезімі керісінше оқу қарқынын төмендететін фактор болуы мүмкін. Сондықтан мұғалім оқу процесінде сенімді және қолайлы атмосфера құруға ерекше көңіл бөлуі қажет.

Соңғы жылдары шетелдік тәжірибеде қолданылып жүрген әдістердің бірі – «оқу марафондары» (reading marathons). Бұл тәсілде оқушылар белгілі бір уақыт ішінде мүмкіндігінше көп мәтін оқуға тырысады, нәтижесінде олардың оқу жылдамдығы мен шыдамдылығы артады. Мұндай әдіс балалардың оқу мәдениетін қалыптастырып, кітапқа деген қызығушылығын арттырады.

Қорытындылай келе, бастауыш сынып оқушыларының оқу жылдамдығын дамыту – кешенді әрі жүйелі жүргізілуі тиіс педагогикалық процесс. Ол мұғалімнің әдістемелік шеберлігін, оқушының психофизиологиялық ерекшеліктерін ескеруді және ата-ананың қолдауын талап етеді. Дұрыс ұйымдастырылған оқу процесі баланың оқу дағдысын жетілдіріп қана қоймай, танымдық қабілеттерін, ойлау жылдамдығын және сөйлеу мәдениетін дамытады.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Айтмұханова, Л. (2022). Бастауыш сынып оқушыларында оқу дағдыларын қалыптастыру әдістемесі. Алматы: Рауан.
2. Жүнісова, М., & Сейітова, Б. (2023). «Оқу жылдамдығын дамытудағы инновациялық тәсілдер» // Білім берудегі жаңа технологиялар журналы, №5, 18-24 б.

Кабижанова Сырым Каршыгакызы

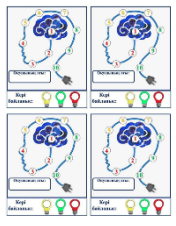
Қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі

"Ақмола облысы білім басқармасының Целиноград ауданы бойынша білім бөлімі
Қажымұқан ауылының жалпы орта білім беретін мектебі" коммуналдық мемлекеттік
мекемесі

ШЫҢҒЫС АЙТМАТОВ. «АЛҒАШҚЫ ҰСТАЗ» ПОВЕСІ

Бөлім: 6-бөлім. Аңызбен өрілген көркем сөз.	Мектеп: «Қажымұқан ауылы жалпы орта білім беретін мектебі» КММ	Пәні: қазақ әдебиеті
Күні:	Мұғалімнің аты-жөні: Кабижанова Сырым Каршыгакызы	
Сынып: 10«Б»	Қатысқан оқушылар саны:	Қатыспағандар:
Сабақтың тақырыбы	Шыңғыс Айтматов. «Алғашқы ұстаз» повесі	
Оқу бағдарламасына сәйкес оқыту мақсаттары	10.1.1.1 - әдеби шығарманың сюжеттік-композициялық құрылысын талдау арқылы идеялық мазмұнын терең түсіну; 10.2.1.1 - әдеби шығарманың композициясын уақыт пен кеңістік тұрғысынан талдау;	
Сабақ мақсаттары	<ul style="list-style-type: none"> • Шығарманың сюжеттік –композициялық құрылымын анықтай алады; • Шығарманың мазмұнының уақыт кеңістігімен салыстыра отырып талдау жасайды; • Кейіпкерлердің іс-әрекеті арқылы тұжырым жасап өз ойын жан-жақты жеткізе алады; 	

Сабақ барысы:

Сабақтың кезеңі/ уақыт	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақтың басы (7 минут)	<p>I. Ұйымдастыру кезеңі. Оқушылармен сәлемдесу. Сынып оқушыларын түгендеу. Оқушылардың назарын сабаққа аудару.</p> <p>II. Өткен тақырыпқа шолу. Жеке жұмыс. («Әдеби мұраның-заманауи ізі» атты авторлық бағдарлама негізінде) https://quizizz.com/join?gc=3850248 өткен тақырып бойынша үй тапсырмасын сұрау мақсатында оқушылар тест жұмысын орындайды. Тесттің жауаптары интербелсенді тақтада көрсетіледі.</p> <p>Миға шабуыл. « Genially» платформасы арқылы жаңа сабақтың тақырыбын ашу. Топқа бөлу.</p>	<p>Оқушылар сәлемдеседі. Оқушылар назарын сабаққа аударады.</p> <p>«quizizz.» әдісі арқылы өткен тақырып сұрақтарына жауап береді.</p> <p>Түрлі түсті шырақ арқылы.</p>	<p>ҚБ: Өз ойын жүйелі жеткізіп, талқылауға белсенділікпен қатысқан оқушыны «Жарайсың!» <u>мадақтау сөзімен</u> ынталандыру.</p>	<p>Презентация</p> <p>Презентация</p>

	<p>«Жарық» әдісі арқылы оқушылар топқа бөлінеді.</p> 			
<p>Сабақтың ортасы (35 минут)</p>	<p>1-тапсырма. <i>Топтық жұмыс</i></p> <p>1-топ. Шығарманың тақырыбы мен идеясына талдау жасайды.</p> <p>1. Шығарманың тақырыбы мен идеясын анықтау</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Шығарманың негізгі тақырыбын (не туралы екенін) нақты анықтайды. ✓ Автордың шығарманы жазудағы негізгі идеясын (басты ойын) түсіндіреді. ✓ Тақырып пен идеяның байланысын дәлелдермен негіздейді. <p>2-топ. Шығарманың сюжеттік желісіне талдау жасайды</p> <p>2. Шығарманың сюжеттік желісін анықтау</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Шығармадағы негізгі оқиғаларды ретімен анықтайды. ✓ Сюжеттік желіні мазмұндап, басталуы, шиеленісі, шарықтау шегі мен шешімін ажыратады. ✓ Кейіпкерлердің әрекеттерін талдап, олардың сюжеттің дамуына әсерін көрсетеді. <p>3-топ. Шығарманың көркемдік ерекшелігіне талдау жасайды.</p> <p>3. Шығарманың көркемдік ерекшелігін анықтау</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Автор қолданған көркемдік тәсілдерді (эпитет, метафора, теңеу, символ, т.б.) анықтайды. ✓ Шығармадағы көркемдік құралдардың маңызын түсіндіреді. ✓ Көркемдік ерекшеліктердің шығарманың мазмұны мен идеясын ашудағы. 	<p>Оқушылар топтық тапсырмаларды орындайды. Шығарманы оқып, тақырыбы мен идеясын анықтап сюжеттік - композициялық құрылымына тоқталады.</p> <p>Оқушылар жұптаса отырып, үлестірілген қағаздарға шығармадағы уақыт кеңістігімен, Қазіргі кезеңді салыстырып, қос диаграммаға түсіреді</p>	<p>Дескриптор:</p> <p>1-топ. Шығарманың тақырыбы мен идеясына талдау жасайды.</p> <p>1. Шығарманың тақырыбы мен идеясын анықтау</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Шығарманың негізгі тақырыбын (не туралы екенін) нақты анықтайды. ✓ Автордың шығарманы жазудағы негізгі идеясын (басты ойын) түсіндіреді. ✓ Тақырып пен идеяның байланысын дәлелдермен негіздейді. <p>(3 балл)</p> <p>Дескриптор:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Қазіргі мектеп пен ұстаздың ерекшеліктеріне сипаттайды. ✓ Бұрынғы және қазіргі білім беру жүйесін 	<p>флипчарт түрлі-түсті маркерлер</p> <p>Карточкалар</p> <p>Презентация А4 қағаз Үлестірмелі қағаздар</p>

	<p>2-тапсырма. Жұптық жұмыс. («Әдеби мұраның-заманауи ізі» атты авторлық бағдарлама негізінде Canva-да презентацияға түсіру.)</p> <p>Шығарманың мазмұнын уақыт кеңістігімен салыстыра отырып талдау жасайды.</p> <p>3-тапсырма. Жеке жұмыс («Әдеби мұраның-заманауи ізі» атты авторлық бағдарлама негізінде)Padlet-те жазады, тапсырманы жазады.)</p> <p>“Эмодзи” әдісі</p> <p>Кейіпкердің іс-әрекетін оқулықтан алынған дәйексөздер арқылы жазып, эмодзилер арқылы көрсетіп, олардың мінез-құлқы мен ой-мақсатын тұжырымдаңыздар.</p> <p>Дәйексөз: <i>"Ол ауыл балаларын жинап, шама-шарқыниша оқыта бастады. Жай оқытқан жоқ, оларға болашаққа деген үміт сыйлады."</i></p> <p>📖 👧 👦 ✨ 🎓</p> <ul style="list-style-type: none"> ◆ 📖 – Дүйсен балаларды оқытуға бар күшін салды. ◆ 👧 👦 – Ауыл балалары білім алуға жиналды. ◆ ✨ – Ол оларға тек білім емес, үміт пен арман сыйлады. ◆ 🎓 – Балалардың болашағына жол ашты. <p>Бұл эмодзилер Дүйсеннің ұстаз ретіндегі басты мақсатын – балалардың болашағына сенім беруін көрсетеді. 😊</p>	<p>Оқушылар әдеби кейіпкерге куәлік жасайды. Куәлікте кейіпкердің аты-жөнінен бастап, арман-мақсаттарын жазады.</p>	<p>салыстырады.</p> <p>✅ Ұқсастықтар мен айырмашылықтарды қарастырады. ✅ Ой-пікірін нақты мысалдармен дәлелдейді.</p> <p>(4 балл)</p> <p>✅ Кейіпкердің маңызды іс-әрекеттерін анықтайды. ✅ Сол іс-әрекеттерді сипаттайтын қатысты эмодзилерді дұрыс таңдайды. ✅ Кейіпкердің мінезі мен өмірлік ұстанымына тұжырым жасайды.</p> <p>(3 балл)</p>	<p>Презентация</p>
<p>Сабақтың соңы (3 минут)</p>	<p>Рефлексия Оқушылар «Шырағың сөнбесін» әдісі арқылы бүгінгі сабақты қаншалықты түсінгендерін белгілеп, қорытындылайды.</p> <p>Үй тапсырмасы: «Алғашқы ұстаз» повесі . Барлық бөлімдерін оқу</p>			

Серікбайқызы Мақпал

Алғашқы әскери және технологиялық дайындық пәнінің мұғалімі

"Ш.Әбенев атындағы жалпы орта білім беретін мектебі" КММ

Абай облысы, Абай ауданы, Жүрекадыр ауылы

АЛҒАШҚЫ ӘСКЕРИ ДАЙЫНДЫҚТЫ ОҚЫТУДЫҢ ЖАҢА ТӘСІЛДЕРІ

Аңдатпа

Бұл мақалада алғашқы әскери дайындық (АӘД) пәнін оқытудың заманауи тәсілдері қарастырылады. Атап айтқанда, оқушыларға патриоттық тәрбие беру, олардың Отан алдындағы жауапкершілік сезімін қалыптастырудағы АӘД пәнінің маңызы ерекше аталады. Автор АӘД пәнінің қолданбалы сипатын, оны оқытуда заманауи ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) тиімді пайдаланудың маңызын, білім беру құзыреттіліктерін (құндылық-семантикалық, жалпы мәдени, оқу-танымдық, ақпараттық, коммуникативтік және әлеуметтік-еңбек құзыреттіліктері) дамытуға қосатын үлесін жан-жақты талдайды. Сонымен қатар, алғашқы әскери дайындық сабағының оқушының күнделікті өмірінде және болашақта атқаратын рөлі атап өтіледі. Мақалада АӘД пәні арқылы оқушыларды ҚР Қарулы Күштеріне әскери қызметке дайындауда мұғалімнің атқаратын міндеттері де қамтылған.

Түйінді сөздер: Алғашқы әскери дайындық, патриоттық тәрбие, құзыреттілік, заманауи оқыту әдістері, АКТ, оқушы дамуы, қолданбалы пән, әскери қызмет, қауіпсіздік мәдениеті, педагогикалық технология.

Қазақстан тәуелсіздікке ие болған күннен бастап мемлекет қауіпсіздігін қамтамасыз ету бойынша барлық қажетті іс-шараларды қабылдауда. Осыған байланысты оқушыларға әскери-патриоттық тәрбие беру және де бәрінен бұрын қазақстандықтардың мемлекет қауіпсіздігі үшін жауапкершілік сезімін тәрбиелеу, оларды әскери іске үйрету зор маңызға ие болуда. Жеткіншек ұрпақта Отанға шексіз берілгендікті, Қазақстан Республикасын қорғауға дайындықты қалыптастыру аса маңызды міндеттердің бірі, оны шешуге алғашқы әскери және технологиялық дайындық пәні бағытталған.

Кез-келген сабақ сияқты, АӘД сабағы да оқушы үшін де, оқытушы үшін де заманауи, жарқын, бай, есте қаларлық болуы керек. Кезекті сабаққа дайындалып, оның кезеңдерін ойластыра отырып, кез-келген мұғалім сабақтың әдістері мен формаларын, ол қолданатын педагогикалық технологиялардың элементтерін, сабақ процесінде оқушыларда қандай құзыреттіліктерді дамытуды, аудиториямен қарым-қатынас жасау және басқару әдісі қандай болатынын және т.б. алдын-ала ойластырады. Бұл ұғымдардың барлығы сабақтың мақсаттарына және олардан туындайтын сабақтың міндеттеріне бағынады. Сапалы сабақ-бұл сабақ жоспарына енгізілген жақсы ойластырылған сабақ. АӘД сабағы басқа сабақтармен салыстырғанда өзінің ерекше сипаттамаларына ие, атап айтқанда, мысалы, математика, химия сияқты пәндерден айырмашылығы, ол оқушыға болашақ кәсібінде емес, күнделікті өмірде, қазіргі күнде және болашақта пайдалы болады. АӘД сабағы қолданбалы сипатқа ие. Сабақтың мақсаты оның қолданбалы сипатына негізделеді және оның бұл ерекшелігі АӘД сабағының барлық басқа пәндермен байланыстырушы негіз болып табылады.

АӘД оқытудың заманауи әдістемесі стандартты емес, шығармашылық сабақты ғана емес, сонымен қатар сыныптан тыс жұмыстарды, үйірме жұмыстарын да қамтуы керек. Менің ойымша, бұл алғашқы әскери дайындықты оқытудың жаңа тәсілдерін қамтиды:

Инновациялық-коммуникациялық технологияларды, оның ішінде презентацияларды, бейнероликтерді, интерактивті тақтаны, мультимедиялық мүмкіндіктерді, қашықтықтан конференцияларды, конкурстарды және т. б. қолдану.

АӘТД жалпы бiлiм берудiң негiзгi мақсаттарына негiзделген сабақтарында бiлiм беру құзыреттiлiгiн қалыптастыру, оның iшiнде:

- Құндылық-семантикалық құзыреттiлiктер. Яғни, сабақтар циклiн тыңдай отырып, оқушылар өздерi үшiн Отан, азаматтық борыш, патриотизм ұғымымен байланысты өмiрлiк құндылықтар мен басымдықтарды айқындайды. Бұл құзыреттiлiк тобы оқушының дүниетанымымен, оның қоршаған әлемде өзiн-өзi бағдарлауымен, осы әлемдегi мақсатын бiлумен, өмiрдегi рөлi мен мақсатын түсiнумен, өмiрлiк басымдықтарды тандаумен байланысты. Бұл құзыреттер оқушының оқу және сыныптан тыс жұмыстарында өзiн-өзi анықтауын дамытады. Жеке бiлiм беру траекториясы құндылық-семантикалық құзыреттiлiктермен де байланысты.

- Жалпы мәдени құзыреттiлiк - өмiрдiң рухани-адамгершiлiк негiздерiн қалыптастырумен байланысты. Бұл құзыреттер Қазақстанның мемлекеттiлiгiнiң қалыптасу тарихымен, ҰОС тарихымен және т.б. байланысты сабақтар циклiнде де қалыптасады. Бұл белгiлi бiр оқушының және оның қоршаған ортасының, жалпы адамзаттың рухани-адамгершiлiк негiздерiн қалыптастыру және дамыту. Бұл отбасылық құндылықтарды, өз халқының мәдени дәстүрлерiн бiрiншi орынға қою. Бұл оқушыны әртүрлi әлеуметтiк құбылыстармен таныстыру, ғылым мен дiннiң адам өмiрiндегi рөлiн түсiну, оқушының әлемнiң ғылыми бейнесiн оның прогрессивтi даму динамикасында игеру тәжiрибесi. Жергiлiктi құбылыстардан жалпыадамзаттық ауқымдағы құбылыстарға дейiн талдау мүмкiндiгi. Бұл құзыреттер тобында тарих, әлеуметтiк зерттеулер, дiнтану, әдебиет сияқты ғылымдарға байланысты алғашқы әскери дайындықтың рөлi ерекше көрiнедi.

- Оқу-танымдық құзыреттiлiктер. Бұл құзыреттiлiк тобы АӘТД сабағында оқушының танымдық iс-әрекетiмен байланысты, онда оқушының логикалық iс-әрекетiнiң элементтерi, жалпы бiлiм беру қызметi нақты танымдық объектiлермен байланысты. Яғни, оқушы өнiмдi iс-әрекеттiң шығармашылық дағдыларын қалыптастырады; проблемалық жағдайда қойылған нақты тәжiрибеге, проблемаларды шешудiң эвристикалық әдiстерiне сүйене отырып, бiлiм алуға, стандартты емес жағдайларда шешiм қабылдауды үйренедi. Оқу-танымдық құзыреттiлiктерге мыналар жатады: мақсат қоюды ұйымдастыру, талдау, бағалау, қызметтi өзiн-өзi бағалау, қызметтi жоспарлау, рефлексия.

- Ақпараттық құзыреттер. Бұл қазiргi заманғы ақпараттық-коммуникациялық технологияларды пайдалануға негiзделген заманауи құзыреттер, сондай-ақ оқу орындарында бар заманауи техникалық жабдықтарды (интерактивтi тақта, дербес компьютер, принтер, интернет және т.б.) иелену. Ақпараттық құзыреттiлiктер-бұл ақпаратпен жұмыс iстеу қабiлетi, оны табу, талдау, ең бастысы жүйелеу, мақсатқа сәйкес өзгерту, оны сақтау және презентация жасау мүмкiндiгi. Бұл құзыреттер АӘТД сабақтарында өте маңызды, өйткенi олар оқушының қоршаған әлемге қатысты ақпаратқа қатысты iс-әрекетiнiң дағдыларын қамтамасыз етедi. Яғни, бұл жағдайда бiз қайтадан оқушы мен оның айналасындағы әлем арасындағы байланыс болып табылатын АӘТД пәнiнiң қолданбалы рөлiне тап боламыз.

Оқу процесiнде АКТ қолданудың негiзгi нәтижелерi:

- Сабақта оқушылардың дербестiгi мен көркемөнерпаздық деңгейiнiң өсуi;
- Оқушылардың пәнге, оқытушыға, бiр-бiрiне деген оң көзқарасы;
- Оқушылардың iс-әрекетiнiң жеке басының дамуына объективтi бағытын белгiлеу;
- Оқушылардың танымдық қызығушылығының пайда болуы және өсуi;

Сабақ барысында пайда болған тұлғаның тәрбиелiк және дамытушылық қозғалысы.

- Коммуникативтiк құзыреттiлiк. Коммуникативтi құзыреттiлiктердi игеру оқушы үшiн, оның қазiргi әлемде әлеуметтенуi үшiн де маңызды. Коммуникативтi құзыреттiлiк ұғымына мыналар кiредi: ұжымда жұмыс iстеу дағдылары, ынтымақтастық қабiлетi, тiлдердi бiлу, пiкiрталас жүргiзу, толерантты болу, жанжалдардан аулақ болу және жанжал жағдайынан шығу жолын табу.

- Әлеуметтiк-еңбек құзыреттiлiгi оқушының нақты өмiрiмен де тығыз байланысты. Бұл оқушының ел азаматы ретiндегi өзiн-өзi тануы, әлеуметтiк рөлдердi меңгеруi. Әлеуметтiк

еңбек құзыреттері отбасылық қатынастар саласында, кәсіптік бағдарлау саласында, экономика және құқық саласында өзін көрсетеді. Оқушы қазіргі қоғамда өмір сүру үшін ең аз қажетті әлеуметтік белсенділік пен функционалдық сауаттылық дағдыларын меңгереді.

- Жеке өзін-өзі жетілдіру құзыреттілігі оқушының физикалық, рухани және интеллектуалдық өзін-өзі дамыту тәсілдерін игеруге бағытталған. Бұл құзыреттердің қалыптасуы оқушының нақты мүдделері мен мүмкіндіктерімен реттеледі, бұл оның үздіксіз өзін-өзі тануынан, қазіргі адамға қажетті жеке қасиеттерін дамытудан, психологиялық сауаттылықты, ойлау мен мінез-құлық мәдениетін қалыптастырудан көрінеді. Бұл құзыреттерге жеке гигиена ережелері, өз денсаулығына қамқорлық, ішкі экологиялық мәдениет жатады. Бұған жеке адамның қауіпсіз өмірінің негіздерімен байланысты қасиеттер жиынтығы кіреді.

АӘТД пәнінде Қазақстан Республикасы азаматтарын қарулы күштер қатарындағы әскери қызметке даярлау жүйесінің бір бөлігі болып табылатындығын ескерген маңызды. Осыған орай оқытушы орындайтын міндеттердің бірі оқушыларда қазақстан қарулы күштеріндегі әскери қызметке сенімділік пен саналы дайындық сезімін қалыптастыру болып табылады.

Қорыта келгенде, алғашқы әскери дайындық сабағы – оқушыға тек әскери білім мен дағды беретін пән ғана емес, ол – жас ұрпақты отансүйгіштікке, жауапкершілікке, тәртіпке тәрбиелейтін маңызды бағыт. Оны оқытуда заманауи педагогикалық технологиялар мен АҚТ құралдарын кеңінен қолдану – білім сапасын арттыруға, оқушылардың қызығушылығы мен белсенділігін оятуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, АӘД пәні арқылы оқушылардың өмірлік маңызды құзыреттіліктері қалыптасады, бұл олардың болашақта ел азаматы ретінде бейімделуіне септігін тигізеді. Мұғалімнің басты мақсаты – әскери дайындықты оқыта отырып, елін сүйетін, азаматтық жауапкершілігі жоғары, жан-жақты дамыған тұлға тәрбиелеу.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы.
2. Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың Жолдаулары.
3. ҚР Қорғаныс министрлігінің нормативтік құжаттары.
4. Бексейтова А. «Алғашқы әскери дайындықты оқытудың педагогикалық негіздері» – Алматы: Білім, 2021.
5. Қалмырзаев С. «Патриоттық тәрбие және әскери оқытудың мазмұны» – Астана: Тұлға, 2020.
6. Смирнов А.В. «Современные технологии обучения в образовательной среде» – Москва: Просвещение, 2019.
7. Назарбаев Н.Ә. «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» мақаласы.
8. Интернет ресурстары: www.edu.gov.kz, www.mod.gov.kz

Жұмашқызы Мейргүл

Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-модератор

«№28 мектеп-гимназия» МКМ

Алматы облысы, Іле ауданы, Байсерке ауылы

**ЦИФРЛЫҚ ДӘУІРДЕГІ БАСТАУЫШ СЫНЫП: ЖАҢА
ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ САБАҚТА ҚОЛДАНУ**

Бүгінгі таңда мектеп партасына отырған балалар — жаһандық ақпараттық кеңістікте өсіп келе жатқан, технологияны табиғи түрде меңгерген "цифрлық ұрпақ". Олардың оқу процесінде тек қана кітап пен дәптер емес, сонымен қатар компьютерлер, планшеттер және интерактивті құралдар маңызды рөл атқарады. Осыған орай, бастауыш сынып мұғалімдері үшін жаңа технологияларды сабаққа тиімді енгізу өте маңызды міндет болып отыр.

Неліктен технологияны пайдалану қажет?

Жаңа технологиялар оқу процесін қызықты әрі әсерлі етеді. Дәстүрлі сабақтар біртіндеп интерактивті сабақтарға ауысуда. Бұл өз кезегінде балалардың сабаққа деген қызығушылығын арттырып, олардың критикалық ойлау қабілетін дамытады. Мысалы, тақырыптық бейнероликтер мен анимациялық фильмдер баланың көз алдында сабақтың мазмұнын айшықтап, жаңа ақпаратты оңай қабылдауына көмектеседі. Сонымен қатар, цифрлық платформалар оқушылардың жеке ерекшеліктеріне сәйкес дамуына мүмкіндік береді, себебі әр бала өзіне ыңғайлы жылдамдықпен оқи алады.

Сабақта қолдануға болатын құралдар

1. Интерактивті тақта: Бұл құрал мұғалімге кез келген суретті, кестені немесе бейнені бірден көрсетуге мүмкіндік береді. Оқушылар да тақтамен жұмыс істеп, математикалық есептерді шешуге немесе сурет салуға қатыса алады.

2. Білім беру қосымшалары (Education apps): Қазіргі таңда математика, тілдер, жаратылыстану пәндеріне арналған көптеген ойын түріндегі қосымшалар бар. Олар балаларды қызықты тапсырмалар арқылы жаңа білім алуға ынталандырады. Мысалы, Kahoot! немесе Quizizz секілді платформалар оқушылар арасында жарыс ұйымдастыруға көмектеседі.

3. Виртуалды шындық (VR) және кеңейтілген шындық (AR): Бастауыш сыныптарда VR және AR технологияларын қолдану арқылы балалар тарихи орындарға "саяхаттап", табиғат құбылыстарын "көзбен көре" алады. Мысалы, вулканның атқылауын немесе динозаврлардың өмір сүрген дәуірін нақтырақ елестетуге болады.

Технологияны қолданудың қиындықтары мен шешімдері

Технологияны қолданудың өз қиындықтары да бар. Біріншіден, барлық мектептерде қажетті құралдар жеткіліксіз болуы мүмкін. Екіншіден, кейде технологияға тым көп тәуелді болу балалардың шынайы қарым-қатынас дағдыларын дамытуына кедергі келтіреді. Осы мәселелерді шешу үшін тепе-теңдікті сақтау маңызды. Технология сабақты толық ауыстырмауы керек, ол тек қосымша құрал ғана болуы тиіс. Мұғалімдер үшін технологиялық біліктілікті арттыру курстары мен семинарлар ұйымдастыру да аса қажет. Сондай-ақ, мектеп пен ата-аналардың бірлескен жұмысы нәтижелі болады.

Қорытындылай келе, бастауыш сыныптардағы жаңа технологиялар - бұл оқушылардың білім алуға деген ынтасын арттырып, оларды заманауи әлемге дайындаудың тиімді жолы. Бұл жолдағы басты міндет - технологияны тек ақпаратты жеткізу құралы ретінде емес, баланың толыққанды дамуына ықпал ететін, ойлау қабілетін жетілдіретін көмекші ретінде қолдану.

Тоғамбай Аяулым Канатқызы
 Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі
 «Рахат ауылдық округі №1 орта мектеп» КММ
 Алматы облысы Еңбекшіқазақ ауданы Өрікті ауылы

«ОҚУ САУАТТЫЛЫҒЫН АРТТЫРУДА МӘТІНМЕН ЖҰМЫС ТӘСІЛДЕРІН ТИІМДІ ҚОЛДАНУДЫҢ ЖОЛДАРЫ»

Аңдатпа

Бұл мақалада орта буын оқушыларының оқу сауаттылығын дамытуда мәтінмен жұмыс істеудің тиімді стратегиялары қарастырылады. Автор мәтін мазмұнын түсіну, интерпретация жасау, бағалау және пікір айту, сондай-ақ сұрақ қою мен жауап беру тәсілдері арқылы функционалдық сауаттылықты арттыру жолдарын сипаттайды. Сонымен қатар мақалада заманауи педагогикалық тәсілдер мен цифрлық құралдарды қолданудың маңызы да қамтылған. Жұмыста PISA тапсырмалары үлгісінде жаттығулар әзірлеу, мәтінге негізделген шешім қабылдау, дәйектеме ұсыну сияқты практикалық ұсыныстар берілген. Мақалада теория мен тәжірибе сабақтастығы арқылы білім алушылардың оқу дағдыларын кешенді түрде дамыту жолдары көрсетіледі.

Кілт сөздер: оқу сауаттылығы, мәтінмен жұмыс, интерпретация, бағалау, оқу стратегиясы, PISA, сұрақ-жауап, функционалдық оқу.

Кіріспе

Қазіргі білім беру кеңістігінде оқушының функционалдық сауаттылығын дамыту – басты мақсаттардың бірі. Әсіресе, оқу сауаттылығы — тек мәтінді түсіну ғана емес, мәтіндегі ақпаратты талдау, салыстыру, бағалау, аргумент келтіру, шешім қабылдау, көзқарас білдіру сияқты жоғары деңгейлі ойлау дағдыларын дамытуды көздейтін маңызды бағыт. Бұл дағдылардың қалыптасуы – оқушыны өмірлік жағдаяттарда ақпаратты тиімді пайдаланып, дербес шешім қабылдай алатын тұлға ретінде тәрбиелеудің алғы шарты.

Қазақстанда соңғы жылдары білім мазмұнының жаңартылуына байланысты оқу сауаттылығына деген талап күшейді. Бұл әсіресе халықаралық зерттеулер – PISA, PIRLS нәтижелерінен де көрініс тапты. Аталған зерттеулерде Қазақстан оқушыларының мәтінді түсіну, интерпретациялау, бағалау бағыттарындағы көрсеткіштері әлемдік деңгеймен салыстырғанда әлі де орташа деңгейде. Сондықтан да мектепте мәтінмен тиімді жұмыс жүргізудің нақты стратегияларын меңгеру мен қолдану — оқушының оқу сауаттылығын арттыруда шешуші рөл атқарады.

Мәтінмен жұмыс – оқушының танымдық белсенділігін дамытудың, ақпаратпен жұмыс істеу қабілетін жетілдірудің, логикалық және сыни ойлауын қалыптастырудың негізгі құралы. Бастауыш сыныптан бастап жоғары сыныптарға дейін бұл бағыт жүйелі әрі әдістемелік тұрғыдан дұрыс ұйымдастырылуы тиіс. Тек сұрақ қоюмен шектелетін дәстүрлі тәсілдер қазіргі заман талабына сай келмейді. Оқушыны ойлауға, салыстыруға, дәлелдеуге жетелейтін жаңа

форматтағы тәсілдер қажет. Осы тұрғыдан алғанда, мәтінмен жұмыс барысында қолданылатын тапсырмалар құрылымы, сұрақтың түрлері, бағалау критерийлері, оқушы рефлексиясы мен интерпретациясы – барлығы да маңызды компоненттерге айналады.

Сондай-ақ, цифрлық дәуір оқытушылардан оқу сауаттылығын дамытуда заманауи онлайн құралдар мен платформаларды тиімді пайдалануды талап етеді. Қазіргі таңда оқушылардың назарын ұстап тұру, қызығушылығын арттыру үшін интерактивті тапсырмалар, визуалды мәтіндер, инфографика, функционалдық мәтіндермен жұмыс істеу – нәтижелі жолдардың бірі.

Бұл мақалада оқу сауаттылығын дамытуда мәтінмен жұмыс тәсілдерін тиімді қолданудың жолдары қарастырылады. Атап айтқанда, мәтін мазмұнын түсіну, кейіпкер мен оқиғаға интерпретация жасау, ақпараттың шынайылығын бағалау, аргумент келтіру, шынайы өмірмен байланысты тапсырмалар құрастыру секілді аспектілер талданады. Сонымен қатар, заманауи әдіс-тәсілдер мен цифрлық құралдарды біріктіру тәжірибелері де ұсынылады.

Мақаланың негізгі мақсаты – мұғалімдерге оқу сауаттылығын дамытуда мәтінмен жұмысты тиімді ұйымдастырудың ғылыми-әдістемелік негіздерін ұсыну және нақты педагогикалық шешімдерге бағыт беру. Бұл арқылы оқушылардың танымдық белсенділігі артып, оқу барысында алған білімдерін өмірмен ұштастырып, өз көзқарасын еркін әрі дәлелді түрде білдіруге бейімделеді.

Негізгі бөлім

1. Оқу сауаттылығы ұғымының теориялық негіздері

Оқу сауаттылығы – бұл адамның әртүрлі мәтіндерді түсініп, қолдана білу, мәтіндегі ақпаратты талдау, бағалау және күнделікті өмірлік жағдаяттарда тиімді пайдалану қабілеті. PISA халықаралық зерттеуінде бұл түсінік «оқу, түсіну, бағалау және мәтінге сүйене отырып шешім қабылдау қабілеті» ретінде сипатталады. Қазіргі білім беру кеңістігінде оқу сауаттылығы оқушылардың функционалдық білімін арттырудың басты өлшеміне айналып отыр. Бұл дағдыны қалыптастыруда мәтінмен жұмыс стратегиялары маңызды рөл атқарады.

2. Мәтінмен жұмыс стратегияларының түрлері

Мәтінмен жұмыс – оқу сауаттылығын дамытудың басты құралы. Бұл процесте түрлі стратегиялар қолданылады: болжау, сұрақ қою, түсінгенін қайталау, визуализация, түйін шығару, салыстыру, себеп-салдарлық байланыстарды анықтау, автор позициясын талдау, дәлел келтіру. Бұл стратегиялар оқушылардың тек мәтінді механикалық түрде оқымай, оған терең үңілуін, ішкі құрылымын түсініп, пікір айтуын қамтамасыз етеді.

Болжау стратегиясы оқушыны мәтін мазмұнын алдын ала пайымдауға итермелейді. Бұл тәсіл қызығушылық тудырып, оқуға деген ынтаны арттырады.

Сұрақ қою әдісі мәтін мазмұнын терең ұғынуға ықпал етеді. Бұл жерде Bloom таксономиясына негізделген сұрақ түрлерін қолдану (білу, түсіну, қолдану, талдау, синтез, бағалау) аса тиімді.

Интерпретация жасау стратегиясы мәтіндегі оқиғаларды, кейіпкерлер әрекетін өз ойымен түсінуге, олардың ішкі мәнін ашуға бағыттайды. Бұл әдіс әсіресе көркем мәтіндерге қолданылады.

Мәтіндермен салыстыру – әдеби және ақпараттық мәтіндердің құрылымы, мақсаты мен мазмұнын талдауға көмектеседі.

3. Практикалық қолданыс: мәтінмен жұмыс арқылы дағдыларды дамыту

Мәтінмен жұмыс стратегияларын дұрыс ұйымдастырған жағдайда оқушылардың сыни ойлау, логикалық байланысты анықтау, өз көзқарасын дәлелдеу сияқты дағдылары қалыптасады. Мысалы, бір мәтіндегі автор ұстанымын тану арқылы оқушы көзқарас білдіруді үйренсе, бірнеше мәтінді салыстыру арқылы саралау, жалпылау қабілетін дамытады.

Сабақта келесі тәсілдерді қолдануға болады:

- Кестемен жұмыс: мәтіндегі негізгі идея, дәлел, қорытындыны бөліп жазу;
- Диаграмма: Венн диаграммасы арқылы екі мәтіннің ортақ және айырмашылықты белгілері;

- Кейіпкер портретін жасау: мәтін ішіндегі кейіпкерге сипаттама беру, оның іс-әрекетін бағалау;

- «Автор не айтқысы келді?» тапсырмасы: автордың көзқарасын анықтап, соған қатысты өз ойыңды білдіру;

- Цифрлық платформалар: Padlet, Mentimeter, Quizizz арқылы сұрақ-жауап, кері байланыс жүргізу.

4. PISA тапсырмалары және оқу сауаттылығын дамыту

PISA зерттеуіне дайындық барысында қолданылатын мәтіндер мен тапсырмалар – оқушылардың оқу сауаттылығын бағалаудың тиімді үлгісі. Бұл форматта:

- Мәтін әртүрлі типте беріледі: үзінді, инфографика, диаграмма, жаңалық мәтіні;
- Тапсырмалар ашық және жабық форматта жасалады;
- Оқушыдан интерпретация жасау, ақпаратты бағалау, шешім қабылдау талап етіледі.

Мысалы, экологиялық тақырыптағы мақала ұсынылса, оған қатысты: «Автордың ұстанымы қандай?», «Ақпарат шынайы ма?», «Осы мәселе бойынша қандай шешім ұсынар едің?» сияқты сұрақтар беріледі.

5. Оқу сауаттылығын дамытуда мұғалімнің рөлі

Мұғалім оқу сауаттылығын қалыптастырушы басты тұлға ретінде оқушыларға бағыт-бағдар беріп, тиімді әдіс-тәсілдерді жүйелі қолдануы қажет. Сабақта:

- Оқушы белсенділігін арттыратын тапсырмалар;
- Деңгейлік мәтіндер;
- Жеке және жұптық жұмыс формалары;
- Қалыптастырушы бағалау тәсілдері қолданылуы тиіс.

Сондай-ақ мұғалім мәтінді оқытқанда жай ақпарат беру емес, оны өмірмен байланыстыру, нақты шешім қабылдату, ойлауға жетелеу міндеттерін ескергені дұрыс.

6. Стратегиялардың тиімділігін арттыру жолдары

Оқу сауаттылығын дамытудағы стратегиялардың тиімділігін арттыру үшін келесі қағидалар сақталғаны жөн:

- Мәтіндерді оқушы жас ерекшелігі мен қызығушылығына сай таңдау;
- Бір сабақта бірнеше стратегияны ықпалдастыра қолдану;
- Рефлексия мен өзін-өзі бағалау элементтерін енгізу;
- Цифрлық құралдарды (Google Jamboard, Kahoot, Wordwall) тиімді пайдалану;
- Дифференциация қағидаларын сақтау (оқушы деңгейіне қарай тапсырма беру).

Қорытынды

Қазіргі білім беру кеңістігінде оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру – басты міндеттердің бірі. Бұл тұрғыда оқу сауаттылығын дамытуда мәтінмен жұмыс стратегияларын тиімді қолдану ерекше маңызға ие. Ұсынылып отырған әдістемелік құрал – халықаралық зерттеулердің (әсіресе, PISA талаптарының) мазмұнын ескере отырып, оқушының оқу, түсіну, интерпретациялау, бағалау және аргумент келтіру қабілеттерін біртіндеп дамытуды мақсат етеді. Құралдың мазмұны оқушылардың мәтінді түсіну және оған сыни көзқараспен қарау дағдыларын қалыптастыруға бағытталған жүйелі тәсілдер мен тапсырмалар жиынтығын ұсынады.

Зерттеу барысында мәтінмен жұмыс істеудің заманауи әдістері қарастырылып, олардың тиімділігі теориялық және практикалық тұрғыдан талданды. Атап айтқанда, авторлық ұстанымды тану, себеп-салдарлық байланыстарды анықтау, кейіпкер мен оқиғаға интерпретация жасау, ақпараттың шынайылығын бағалау, мәтін негізінде дәйекті пікір білдіру секілді жоғары деңгейлі дағдыларды қалыптастыру жолдары ұсынылды. Сонымен қатар сұрақ қоюдың BLOOM таксономиясына негізделген түрлері мен оқушы жауабын жүйелі құрылымдауға арналған тәсілдер де егжей-тегжейлі сипатталды. Бұл – мәтінге терең талдау жасау және мазмұнды пайымдау үшін маңызды құрал.

Мәтінге негізделген тапсырмаларды құрастыру барысында PISA форматындағы мысалдар, қалыптастырушы бағалау үлгілері, жобалық жұмысқа бағытталған тапсырмалар

және шынайы өмірмен байланысты жағдаяттар қамтылды. Бұл бөлімдер мұғалімнің кәсіби шеберлігін жетілдіруге және оқушының шынайы өмірмен байланыс орнатуына ықпал етеді. Сонымен қатар оқу сауаттылығын бағалау критерийлері мен рефлексияға бағытталған өзін-өзі бағалау дағдылары да жан-жақты талданды. Мұндай әдістер оқушының оқу әрекетін өздігінен реттеуге және жауапкершілікпен қарауға үйретеді.

Құралдың соңғы бөлімі тиімді тәжірибелерге негізделген. Онда мәтінмен жұмыс тәсілдері, оқу жобалары, қиын мәтіндермен жұмыс істеу жолдары және цифрлық құралдарды сабақта қолдану мүмкіндіктері қарастырылды. Бұл бөлім педагогтердің шығармашылығын дамытып, жаңа әдістерді қолдануға ынталандырады.

Қорыта айтқанда, «PISA оқу сауаттылығы: мәтінмен жұмыс істеудің заманауи стратегиялары» атты әдістемелік құрал – бастауыш және орта буын мұғалімдеріне, сондай-ақ педагог-тәлімгерлерге оқу сауаттылығын мақсатты түрде дамытуға арналған құнды ресурс. Құралдың мазмұны ғылымилығымен, жүйелілігімен және практикалық маңыздылығымен ерекшеленеді. Ол оқу үдерісінде нәтижелі қолданылып, оқушылардың оқу сауаттылығы деңгейін арттыруға нақты үлес қоса алады. Болашақта осындай бағыттағы зерттеулерді кеңейтіп, түрлі пәндермен кіріктірілген оқу сауаттылығы моделін жасау – келесі қадам болмақ.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Әлімжанов Д. Ә. Оқу сауаттылығы негіздері. – Алматы: «Мектеп», 2019.
2. Құрманова С.Қ., Нығметова А.Б. Білім берудегі оқылым және жазылым дағдылары. – Астана: Ұлттық ғылыми-практикалық орталық, 2021.
3. Омарова Г. Оқу сауаттылығын дамытудағы мәтінмен жұмыс әдістері // Педагогика және психология. – 2022. – №2. – Б. 45–52.
4. Ахметов К. Көпдеңгейлі тапсырмаларды құрастыру жолдары. – Алматы: Рауан, 2018.
5. Тұрғынбаева Б.Ә. Дамыта оқыту технологиясы: әдістемелік нұсқаулық. – Алматы: Білім, 2020.
6. Айтмамбетова Б. Жаңа форматтағы оқулықтар және мәтінмен жұмыс. // «Білім» журналы. – 2021. – №4. – Б. 18–21.

Мукашева Жазира Кыдырмолдановна

Бастауыш сынып мұғалімі

№45 мектеп-гимназиясы

Алматы облысы Талғар ауданы Бесағаш ауылы

«ӘДЕБИЕТТІК ОҚУ САБАҒЫНДА МӘТІНМЕН ЖҰМЫС ІСТЕУ: ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ АРТТЫРУ ЖОЛДАРЫ»

Қазіргі білім беру жүйесінің басты мақсаты – оқушылардың функционалдық сауаттылығын арттыру, яғни алған білімін өмірлік жағдайларда тиімді қолдана алуына жағдай жасау. Бұл орайда бастауыш сыныптағы әдебиеттік оқу пәнінің орны ерекше. Себебі, әдебиеттік оқу – тек көркем шығарманы оқып шығумен шектелмейді, ол оқушыны ойлануға, салыстыруға, талдауға, өмірлік тәжірибеге икемдеуге үйретеді. Осы тұрғыда мәтінмен жұмыс істеу мәдениеті оқу сауаттылығын дамытудың негізгі құралы болып табылады. Әдебиеттік оқу пәні арқылы бастауыш сынып оқушыларының тек сөздік қорын молайтып қана қоймайды, сонымен қатар мәтінді түсіну, негізгі ойды анықтау, пікір айту, салыстыру, қорытынды жасау, шығармашылық тұрғыда ойлау дағдыларын меңгереді. Бұл дағдылар оқу сауаттылығының негізін құрайды.

Әдебиеттік оқу пәнінің мәтінмен жұмыс жүргізудегі маңызы қандай деген сұраққа жауап іздеп көрелік.

Әдебиеттік оқу – баланың тілін дамытатын, ойлау қабілетін арттыратын, адамгершілік қасиеттерін қалыптастыратын жетекші пәндердің бірі. Мәтінмен жұмыс барысында оқушылардың танымдық белсенділігі арта түседі, олар әр түрлі сұрақтарға жауап іздеуге, оқығанын түсінуге дағдыланады. Мәтін – оқушы үшін дүниетанымдық құрал, тілдік орта және ойлау жаттығуы.

Мәтінмен жұмыс барысында дамитын негізгі дағдылар мыналар:

- Мәтінді дұрыс, мәнерлеп, түсініп оқу;
- Негізгі ойды анықтау;
- Мәтін мазмұнын жоспар бойынша айту;
- Кейіпкер бейнесін талдау;
- Мәтін бойынша шығармашылық тапсырмалар орындау;
- Өз ойын жүйелі жеткізу.

Мәтінмен жұмыстың оқу сауаттылығын арттырудағы рөлі қандай?

Оқу сауаттылығы – оқушының мәтінді түсіну, талдау және оны өмірлік жағдаяттарда қолдана алу қабілеті. Мәтінмен жүйелі жұмыс жүргізу осы қабілеттерді қалыптастырудың басты тетігі болып табылады.

Мәтін арқылы оқушылар мына дағдыларды меңгереді:

1. Ақпаратты табу (мәтіндегі қажетті деректерді ажырата алу);
2. Ақпаратты түсіну (оқылғанды дұрыс қабылдау, мәнін ашу);
3. Ақпаратты қолдану (өмірлік жағдайға бейімдеу);
4. Ақпаратты талдау (кейіпкерлерді салыстыру, оқиғаларды бағалау);
5. Ақпаратты шығармашылықпен түрлендіру (өлең шығару, ертегі жалғасын құрастыру).

Мәтінмен жұмыс – бұл тек мазмұндап беру ғана емес, сонымен қатар түрлі деңгейдегі тапсырмаларды орындау арқылы оқушылардың ойлау қабілетін дамытуға мүмкіндік береді.

І әдебиеттік оқу сабағында мәтінмен жұмыс жасау жолдарына тоқатала кетейік. Олар:

- Хормен дауыстап оқу;
- Жұптық оқу;
- Рөлге бөліп оқу;
- Іштей оқу.

Мәтінді оқып болғаннан кейін ары қарай талдау жұмысы жүргізіледі. Ол мынанадай кезеңдерге бөлінеді:

- Жоспар құру;
- Сұрақ-жауап әдісі;
- Кейіпкерді сипаттау;
- Мәтіннің негізгі ойын табу;

- Құндылық тұрғысынан бағалау. Бастауыш сынып оқушыларының ішінде деңгейі жоғары оқушылар ары қарай шығармашылық жолмен жұмысты жалғастырады. Ондай шығармашылық тапсырмалардың т.рлері мынанадай:

- Мәтінге ат қою;
- Өңгіменің немесе ертегінің жалғасын құрастыру;
- Кейіпкерге хат жазу;
- Мәтін бойынша сурет салу;
- Өлең немесе шағын шығарма жазу.

Сонымен қатар практикалық жұмыс түрлерін ұсынуға болады. Мәтінді бөліктерге бөлу, сызба, кесте, диаграмма жасау, рөлдік ойындар ұйымдастыру, әңгіме желісін сахналау. Өз тәжірибемде оқу сауаттылығын жақсарту мақсатында әртүрлі әдістер мен тәсілдерді пайдаланамын. Сыни тұрғыдан ойлау стратегиялары, соның ішінде «INSERT», «БББ», «Венн диаграммасы» сияқты әдістерді тиімді депп айтуға болады. Әдебиеттік оқу сабағында бастауыш сынып оқушыларының функционалдық сауаттылығын дамытуда мәтіннен

ақпаратты іздеу және оны іріктеу дағдыларын дамиды. Сонымен қатар сабақ үстінде оқушылардың өз ойын дәлелді айтуына жағдай жасай отырып, мәтін бойынша пікірталас ұйымдастырып, жобалық жұмыстар орындатуға да болады.

Қорыта келгенде әдебиеттік оқу пәнінде мәтінмен жұмыс істеу – бастауыш сынып оқушыларының оқу сауаттылығын арттырудың ең тиімді жолдарының бірі. Мәтін оқушыны тек тілдік жағынан ғана дамытпайды, сонымен қатар оның ойлауын, қиялын, шығармашылық қабілетін жетілдіреді. Оқушы мәтінді түсініп оқуға, талдауға, өмірлік жағдайда қолдануға үйренгенде ғана шынайы оқу сауаттылығы қалыптасады. Сондықтан мұғалімдер әдебиеттік оқу сабақтарында мәтінмен жұмыстың әртүрлі әдістерін тиімді пайдаланып, оқушыларды шығармашылыққа, ізденіске, ой еркіндігіне баулу қажет. Бұл – болашақта функционалдық сауатты ұрпақ қалыптастырудың кепілі.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Білім айдыны журналы, 2016 жыл, №8. 9-11 бет
2. В.Н.Зайцевтің «Резервы обучения чтению». Москва “Просвещение”, 2011ж

Сатаева Аружан Сериковна

Математика пәні мұғалімі

«Ақсай қаласының №8 жалпы орта білім беретін мектебі» КММ

Батыс Қазақстан облысы, Бөрлі ауданы, Ақсай қаласы

**ЖАҢАРТЫЛҒАН БІЛІМ БЕРУ МАЗМҰНЫНЫҢ БӨЛІГІ РЕТІНДЕ
БИОАҚПАРАТ ЖӘНЕ СИНЕРГЕТИКА (БЖС) ТЕХНОЛОГИЯСЫН
ҚОЛДАНУ**

Аңдатпа

Бұл мақалада жаңартылған білім беру мазмұны аясында **Білім сапасын басқару технологиясының (БжС)** білім сапасын арттырудағы маңызы мен тиімділігі жан-жақты қарастырылады. Заманауи қоғамдағы өзгерістерге бейім, бәсекеге қабілетті тұлға қалыптастырудың негізгі шарттарының бірі — өмір бойы білім алуға бейімделу қабілеті екендігі айтылады. Автор оқушылардың қызығушылығы төмендеп, теориялық білім деңгейі әлсіреп бара жатқан қазіргі жағдайда БжС технологиясын қолданудың нәтижелілігін нақты сабақ үлгілері, технологиялық карталар, Блум таксономиясы деңгейлерін қамти отырып көрсетеді. Сонымен қатар, бағалау жүйесінің жаңашылдығы, терминологиялық сөздік қорды дамыту әдістері, интерактивті әдістердің тиімділігі туралы нақты тәжірибелік мысалдар келтірілген.

Түйінді сөздер: БжС технологиясы, жаңартылған білім мазмұны, білім сапасы, критериалды бағалау, технологиялық карта, Блум таксономиясы, интерактивті оқыту, оқушы құзыреттілігі, сөйлеу мәдениеті, білім беруді цифрландыру.

Әлем өте жылдам дамып келеді, сондықтан қазіргі адамның маңызды дағдыларының бірі - өзгермелі әлеуметтік және экономикалық жағдайларға бейімделген бәсекеге қабілетті тұлғаны қалыптастыру үшін өмір бойы білім алу қабілеті.

Бұл негіздер мектепте қаланады, бұл жағдайда мұғалім балаларға ең маңызды үлгі болып табылады. Бұл, басқалармен қатар, білім алушылардың сенімі мәселесін қамтиды - заманауи мұғалімнің әртүрлі құзыреттері мұғалімге өкілеттік береді: заманауи гаджеттерді пайдалана білу, сыныптағы оқу әрекеттерін өзгерту қабілеті, жанжалдарды ақылға қонымды және әділ

шешу дағдысы және тағы басқа. Мұның барлығын мұғалімдерге арналған біліктілікті арттыруға, кәсіби қайта даярлауға, сабақтас мамандықты оқу мүмкіндіктеріне және заманауи мұғалімнің цифрлық біліктілігін арттыруға қатысты ондаған түрлі курстарда оқытуға болады. Айта кететін жайт, алуан түрлі технологиялар мен әдістердің ішінен нәтиже беретінін таңдай білу және оқытылатын пән бойынша білім сапасын шынымен жақсарту білу қажет.

Қазіргі таңда балалардың аз оқытынын, баяу жазатынын, нашар сөйлейтінін және жалпы оқуға дегенқызығушылықтары төмен екенін мойындау керек, сапаның төмендеуі бастауыш және орта мектепте қазірдің өзінде бар. Негізгі іргелі, теориялық білім деңгейі төмендеуде. Жыл өткен сайын 11-сынып оқушыларын ҰБТ-ға дайындау қиындап барады. Колледждерде 9-сыныптан кейін кететін балалар көбейді.

Білім сапасы бүгінгі таңда заманауи білім берудің ең өзекті тақырыбы болып табылады. Сапа ҰБТ, ООЖБ, аттестация, мектептегі білім сапасының рейтингі, мұғалімдерге арналған ашық сабақтар, оқушылардың жетістіктері және ең алдымен жаңа тиімді технологияларды қолдану арқылы анықталатыны баршаға аян.

БЖС технологиясы – Ф.Я.Вассерман технологиясы 1999 жылдан бері дамып келеді. Бүгінде бұл бұрынғы ТМД елдеріндегі жалғыз және ең жақсы білім беру сапасын басқару жүйесі. Бұл ең алдымен оқушыларды алдын ала іріктеусіз қарапайым жаппай мектепте нақты және іргелі нәтижелер береді. Математика пәнінің мұғалімі ретінде мен бұл технологияның он жақтары мен нәтижелерін бірден атап өттім: көп уақыт тәжірибеге, практикалық дағдыларды меңгеруге және оқушылардың теориялық материалды 100% меңгеруіне арналады. Осы технология бойынша сабақ барысында білім алушылар әртүрлі тақырыптар бойынша пән бойынша негізгі іргелі білімдерін пысықтайды. Теория мен практиканың технологиялық процесінің құрылымымен, технологиялық карталардың мақсатымен таныса отырып, олардың мақсаттары, атап айтқанда: сөйлеуді, зейінді, ойлау жылдамдығын, есте сақтауды дамыту және пәнді меңгеру тиімділігін арттыру сабақта негізінен мұғалімнің қойған міндеттерін шешеді.

Сабаққа дайындалу үшін технологиялық карталар – мұғалімдерге арналған әдістемелік құрал қолданылады. Сабақтың технологиялық карталары әртүрлі сабақ түрлерін ұйымдастыруда мұғалім мен оқушылардың бірлескен іс-әрекетін реттейтін сабақты басқару құралы болып табылады. Бұл технологияны әр сабақта қолданғанда білім сапасында оң динамика байқалады. Жаңартылған білім мазмұны – бұл орта білім беру моделінің өзін, оның құрылымын, мазмұнын, тәсілдерін, оқыту мен тәрбиелеу әдістерін қайта қарау, оқушылардың жетістіктерін бағалаудың принципті жаңа жүйесін енгізу. Жаңартылған білім беру мазмұны аясында БЖС технологиясы, оның тиімді қолданылуы мен тиімділігі туралы толығырақ айтып өткім келеді. Білім беру мазмұнын жаңарту аясындағы барлық шаралар кешені жеке тұлғаның үйлесімді қалыптасуы мен дамуына қолайлы білім беру кеңістігін құруға бағытталған.

1. Жаңартылған білім беру мазмұнындағы алғашқы тармақтардың бірі – әрбір сабақта жағымды оқу атмосферасын құру, барлық оқушыларды тарту; оқушылардың бойында сенімділікті, жауапкершілікті, белсенділікті тәрбиелеу. БЖС технологиясы бойынша мен өткізетін әрбір сабағым сынып лидерінің тілек білдіруімен, сәлемдесуімен басталады («Бүгін табысты болу үшін белсенді жұмыс жасаймыз! Сабаққа сәттілік тілеймін»). Сынып лидері өткен сабақта тапсырманы тез шешкен, мүмкін мәселені шешуге оригиналды жауап берген, тақырып бойынша теорияны баяндауға шығармашылық көзқарас танытқан кез келген оқушы бола алады, ең бастысы мұғалім мұқият болып, әр уақытта әр түрлі оқушылардың орындауын ескеруі қажет. Сабақта мұғаліммен ортақ мақсат ретінде оқушыларды нәтижеге жетуге тарту өте маңызды. Балаларға картамен жұмыс істеу ережелерін түсіндіріп, олардың назарына бүкіл сабақтың тақырыпты меңгеруде ой-өрісін дамытуға бағытталғанын жеткізу қажет. Мысалы: балалардың сабақ бойы орындайтын шапалақтары зейінді шоғырландыру құралы қызметін атқарады (қол соғу жұмыстың басында және соңында орындалады).

2. Бенджамин Блумның әлемдік педагогикадағы белгілі «Оқу мақсаттарының таксономиясы» теориясына сәйкес, қолданыстағы стандарт білімнің алты деңгейінің екеуін

ғана жақсы меңгеруге мүмкіндік береді: «білу» және «түсіну». Жаңа стандарттың көмегімен және жаңартылған білім мазмұнына сәйкес білімнің қалған төрт деңгейіне жағдай жасап, қол жеткізу қажет: «қолдану», «талдау», «синтездеу» және «бағалау». Бұған әрбір сабақ түріне арналған технологиялық карталар ықпал етеді. «Алгоритм» картасы бойынша материалды келтіремін: мотивация – жаңа материалды игеру – тақырыпты түсінудің бастапқы тесті – бекіту – анализ – рефлексия. Бұл карта бойынша өткізілетін сабақтар «білу» және «түсіну» деген екі деңгейді меңгеруге мүмкіндік береді. Оқушылар мұғалімнің түсіндірмесін тыңдай отырып, материалды меңгеру деңгейі бойынша бірден нәтиже алады, қателерін өз бетінше талдауға үйренеді.

Материалды біріктіру үшін «Тренажер» картасы қолданылады: мотивация - материалды қайталау - білімді қолдану - бақылау және өзін-өзі бақылау - өзара оқу - жаттықтырушымен жұмыс – анализ - рефлексия.

Бұл картаға сәйкес білімді қолдану кезеңінде сараланған жұмыс, А, В, С деңгейлері қолданылады. Ол үшін тренажерлар – бұл әртүрлі пәндер бойынша үш деңгейдегі (төменгі, орта, жоғары) стандартталған тапсырмалар қолданылады. Жұмыстың соңында оқушылар өзін-өзі және өзара тексеруді орындайды. Бұл кезеңде кімнің және нені түсінбегенін көруге мүмкіндік береді, сонымен қатар материалды сәтті меңгерген 60%-дан астам оқушылар тобы көзге түседі. Тапсырманы дұрыс орындай алмаған оқушыларға қателері мен деңгейіне қарай жаттықтырушылар бөлінеді. Бұл кезеңде Блум таксономиясының тағы екі деңгейін меңгеруге мүмкіндік береміз – «Қолдану» және «Талдау». Оның үстіне сабақтың басында оқушылардың 50%-ы ғана осы екі деңгейді меңгергендігін көрсетсе, сабақтың соңында тренерлермен жұмыс істегеннен кейін бұл нәтиже 75-80%-ға жетеді.

«Синтездеу» және «Бағалау» деңгейлеріне жету үшін сабақтарды құрастыру кезінде «Логика» және «Көшбасшы» технологиялық карталарын пайдалануға болады. Бұл сабақтарды жоспарлағанда бұл сабақтарда топтық сараланған жұмысты қолдану керек екенін ескерген жөн. Оқыған материалды оқушылар өз бетінше қорытып, жүйелейді, пәнаралық байланыс орнатады. Бұл сабақта «Миға шабуыл» әдісі қолданылады.

Белгілі бір тақырыпты оқу кезінде бөлінген сағаттардың санын қарау керек, дұрысы, тақырыпты оқып-үйрену кезінде біз барлық технологиялық карталарды БжС технологиясы бойынша қолдана аламыз, бірақ кейде тақырыпқа өте аз сағат бөлінеді. Бұл жағдайда мен технологиялық карталар бойынша кезеңдерді біріктіремін, бірақ реттілік сақталатындай және педагог ретінде Блум таксономиясының барлық 6 деңгейінің меңгеруін қамтамасыз ете аламын.

3. Жаңартылған білім беру мазмұнына сәйкес білім алушылардың күтілетін нәтижелерге қол жеткізуін бағалау жүйесіне көп көңіл бөлінуі қажет.

Бағалаудың негізгі принциптері:

- жарамдылық;
- жүйелі;
- реттілік;
- объективтілік;
- ашықтық;
- өзектілігі;
- түпнұсқалық.

Бағалау критериялды бағалаудың екі желісін қатар дамытуды қамтиды: қалыптастырушы және жиынтық.

5. Математика пәнінен сабақ беретін мұғалім ретінде әр тақырып бойынша оқушыларға математикалық терминдердің сөздік қорын қалыптастыру өте маңызды. Технологияда оқыту сапасын арттыру үшін сөздік қорын дамыту әдістемесі әзірленді.

Сөздік қорды дамыту – білім сапасын арттырудың маңызды шарты. Жазу жылдамдығы төмен оқушы, әдетте, ауызша сөйлеуді де нашар меңгереді, өйткені оның сөздік қоры жеткіліксіз, сондықтан сабақта жоғары сапалы нәтиже бере алмайды. Баланың психикалық

дамуы оның терминологиялық сөйлеуді білу деңгейімен анықталады. Сондықтан технологияда оқушылардың ауызша және жазбаша сөйлеуіне үлкен мән береміз. Егер оқушы күрделі тапсырмаларды шеше алса, бірақ оны қалай түсіндіру керектігін білмесе, онда бұл оның білім сапасының төмен көрсеткіші болып саналады.

Олай болса, жаңартылған білім беру мазмұны аясында әмбебап болып шыққан БЖС технологиясы ерекше ойлау, мәселелік жағдайды өзінше, одан шығу жолын көру қабілетін қалыптастырады. Мектеп оқушылары өз ұстанымдарын, өмірлік құндылықтарын негіздеуге үйренеді. Интерактивті оқыту әдістері басқа көзқарасты тыңдай білу, ынтымақтасу, әріптестік қарым-қатынасқа түсу, сонымен бірге қарсыластарына төзімділік, қажетті әдептілік, бірлескен ізденіс процесіне қатысушыларға деген ізгі ниет сияқты қасиеттерді дамытады. Оқытудың бұл әдісі арқылы әркім табысты, әркім топтық жұмыстың жалпы нәтижесіне өз үлесін қосады, оқу процесі мәнді әрі қызықты болады. Интерактивті оқыту қатысушылардың талқыланатын мәселелерді шешуге деген ынтасын арттырады, бұл қатысушылардың кейінгі ізденіс белсенділігіне эмоционалдық серпін береді, оларды нақты әрекеттерге ынталандырады.

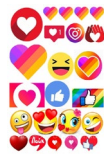

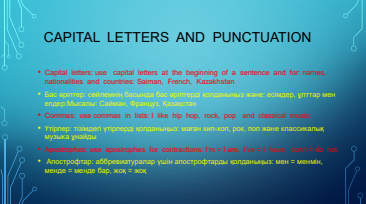

Білім берудегі инновациялық технологиялар білім беруді бұқараға жеткізуге, оның сапасын арттыруға және білім алу үдерісін жылдамдатуға ғана емес, сонымен қатар білім беруді қолжетімді етуге мүмкіндік береді. Жаңа технологиялар – біздің болашағымыз.

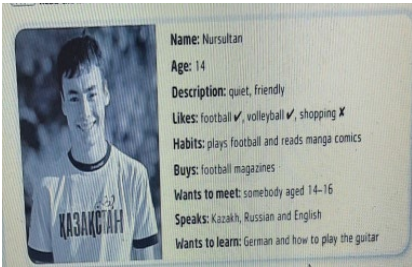

Қорытынды

Қорытындылай келе, білім берудегі өзгерістер мұғалімдердің кәсіби шеберлігі мен әдістемелік құралдарды тиімді пайдалануына тікелей байланысты екені анық. БЖС технологиясы — оқытудың барлық кезеңдерінде тиімділігі дәлелденген, оқушының тұлғалық дамуына бағытталған әмбебап жүйе. Бұл технология теория мен практиканы ұштастырып, оқушыны білімнің алты деңгейінде дамытуға мүмкіндік береді. Мұғалімнің құзыреттілігі, АКТ қолдану дағдылары, оқушылармен тиімді байланыс орнатуы — білім сапасының басты көрсеткіші. Осы бағытта жүргізілген жұмыс оқушылардың танымдық белсенділігін арттырып, сабақтың нәтижелілігін, білім сапасын арттыруға ықпал етеді. Олай болса, жаңартылған мазмұндағы оқу процесін тиімді басқарудың негізгі жолы – дәл осындай технологияларды шебер пайдалану мен жетілдіру болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы.
2. Вассерман Ф.Я. «Технология управления качеством образования» – Москва: 1999.
3. Назарбаев Н.Ә. «Қазақстан – 2050» стратегиясы.
4. Кенжебекова А. «Жаңартылған білім мазмұны – білім сапасының кепілі» // Білім-Образование журналы, 2021.
5. www.nao.kz – ҚР Білім сапасын бағалау ұлттық орталығы.
6. www.orleu-edu.kz – «Өрлеу» БАҰО» АҚ ресми сайты.

<p>Pre-learning «Brainstorming» method 2 min.</p>	<p>Now ,I ‘ll show you picture and you must find what about our new lesson.</p> <ul style="list-style-type: none"> - What do you see? - -Yes, it is about an internet profile. So our lesson is about profiles. Today we get some information about internet profile and how many types of them <p>T says lesson objectives</p>	<p>Ss find and say theme of the lesson</p>	<p>Welldone! Brilliant!</p> 	
<p>Middle of the lesson</p> <p>8 min</p> <p>2 min.</p> <p>Pair work 10 min</p>	<p><i>T checks answers and does correction work . Teacher asks grammar rules of Capital letters and punctuations</i></p> <p>T asks Ss to look at the new words and say them.</p> <p>New words, phrases: Laptop- ноутбук Tablet- пәниет Apps-қолданбалар Teenager -жасөспірімдер Website –веб-сайд Emails-электрондық пошталар Chat- чат Chatting - әңгімелесу On-line –желіде Of-line – желіден тыс Social networks –әлеуметтік желілер Download music/ games files <i>Музыкалық ойындармен файлдарды жүктеп алыңыз</i> Send e- mails- электрондық хаттарды жіберу Visit websites-вебсайтқа кіріңіз Surf the Internet- интернетті шарлау</p> <p>Task 1 <i>Play a game in wordwall.org. T asks Ss to find the definition of the word using the method “matching” «Сәйкестендіру әдісі»</i></p> <p>Task 2 work in pairs using the method “help your neighbor” «Көршіне көмектес әдісі» Correct the sentences using capital letters, commas full stops and apostrophes.</p> <p>5 Correct the sentences using capital letters, commas, full stops and apostrophes.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 my names mukhtar and i live in shymkent ✗ 2 im really into german and french ✗ 3 i love watching football tennis rugby and motor racing on tv ✗ 	<p>Ss pronounce the new words and write to their vocabulary copybook</p> <p><i>Ss find new words through their definition</i></p>	<p>Descriptor: pronounce the new words and write to their vocabulary copybook</p> <p>Descriptor: -match definition of the word correctly</p> <p>Total: Ss will get the cards with the words “excellent!”, “good”, “you can do it!”</p> <p>Descriptor: - Decide in pairs - Find Correct the sentences using capital letters, commas full stops and apostrophes Ss evaluate each other Total: Ss will get the cards with the words “excellent!”, “good”, “you can do it!”</p>	<p>Student’s Book Presentation</p> <p>https://wordwall.net/ru</p>

<p>Team work 7 min.</p>	<p>Task 3(GW) T gives group work tasks for each group using the method “DEAL”</p> <p>Each group searches information on the name of their group . They prepare a poster based on the information they collected. Link your ideas with your poster</p> 	<p>Ss work as a team and search information about advantages and disadvantages of internet</p>	<p>Descriptor: D-describe E-explain A-analyze L-links (баянда, түсіндір, талда, қорытындыла) - cooperate as a team - collect information -present to the class Ss evaluate each other by assessment criteria</p>	
<p>End of the lesson 2min. Giving home task Evaluation Reflexion 1min</p>	<p>Your home task will be ex 2 p 15</p> <div style="border: 1px solid green; padding: 5px;"> <p>WRITING GUIDE</p> <p>A TASK Write your internet profile.</p> <p>B THINK AND PLAN</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Think of two adjectives to describe you. 2 What do you look like? 3 What things do you like and dislike? 4 What do you do in your free time? 5 Who are you interested in meeting? What nationalities? 6 What languages or other things do you want to learn? <p>C WRITE Copy the headings from Jen’s profile. Then write your profile. Use the key phrases.</p> <p>D CHECK</p> <ul style="list-style-type: none"> • capital letters • commas in lists • apostrophes </div> <p>You ‘re very active today! Your marks as following..... Mobile phone “Send message” Like or dislike</p>	<p>Students reflect the lesson using their phones on the Mobile phone</p>	<p>The evaluation rating is automatically displayed on the site</p>	 <p>SB Kundelik.kz</p>

Есенова Фариза Тохтарқызы
 Қазақ тілі мен әдебиеті мұғалімі
 Рахат ауылдық округі №1 орта мектебі
 Алматы облысы, Еңбекіқазақ ауданы

ЖАЗЫЛЫМ ДАҒДЫСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУДА КЕРІ БАЙЛАНЫС ПЕН БАҒАЛАУ ЖҮЙЕСІНІҢ ТИІМДІЛІГІ

Аңдатпа

Бұл мақалада оқушылардың жазылым дағдысын қалыптастыруда кері байланыс пен бағалау жүйесінің рөлі қарастырылады. Жазылым – ойды жүйелеу, тілдік нормаларды сақтау, шығармашылық қабілетті дамытуға ықпал ететін маңызды дағды. Алайда жазылым сапасын арттыру үшін мұғалімнің тиімді кері байланысы мен дұрыс ұйымдастырылған бағалау жүйесі қажет. Мақалада кері байланыстың жазбаша және ауызша түрлері, өзін-өзі бағалау және құрдастар бағалауының мүмкіндіктері талданады. Сонымен қатар, қалыптастырушы бағалау әдістерінің оқушылардың мотивациясын арттырудағы, қателерін түзетудегі және жазылымға деген сенімін қалыптастырудағы орны көрсетіледі. Автор оқушылардың жас ерекшелігіне сәйкес бағалау түрлерін қолданудың тәжірибелік ұсыныстарын ұсынады.

Кілт сөздер: жазылым дағдысы, кері байланыс, бағалау жүйесі, қалыптастырушы бағалау, өзін-өзі бағалау, құрдастар бағалауы, мотивация, оқыту стратегиялары.

Кіріспе

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың тілдік құзыреттілігін қалыптастыру ең басты міндеттердің бірі болып табылады. Төрт негізгі дағдының ішінде жазылым ерекше орын алады, өйткені ол оқушының ойды жүйелі жеткізуіне, логикалық тұрғыдан пайымдауына, өз пікірін дәлелдеуге және шығармашылық қабілетін дамытуға мүмкіндік береді. Жазылым арқылы оқушы тек тілдік бірліктерді меңгеріп қана қоймай, оларды дұрыс қолданып, ойды құрылымды әрі мазмұнды жеткізуді үйренеді.

Алайда жазылым дағдысын дамыту үдерісі тек тапсырмаларды орындаумен шектелмейді. Бұл бағыттағы ең маңызды тетіктердің бірі – тиімді кері байланыс пен әділ бағалау жүйесі. Мұғалім тарапынан берілетін кері байланыс оқушыға өзінің жетістіктерін көруге, қателерін түзетуге және келесі жазылым жұмысына дайындық жасауға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, бағалау жүйесі оқушылардың ынтасын арттырып, олардың жазылымға деген қызығушылығын тұрақтандырады.

Бағалау тек қана қорытынды баға қою емес, ол оқушының алға ілгерілеуін қолдайтын, үнемі дамуға жетелейтін құрал болуы тиіс. Қалыптастырушы бағалау, өзін-өзі бағалау және құрдастар бағалауы сияқты тәсілдер оқушыға өз еңбегін объективті саралауға жағдай жасайды. Мұндай әдістер арқылы оқушылар жауапкершілікті сезініп, өзара пікір алмасуды үйренеді.

Сондықтан жазылым дағдысын қалыптастыруда кері байланыс пен бағалау жүйесін тиімді ұйымдастыру – білім сапасын арттырудың негізгі шарттарының бірі. Бұл мақалада аталған бағыттардың маңызы қарастырылып, тәжірибелік ұсыныстар беріледі.

Негізгі бөлім

1. Жазылым дағдысын қалыптастырудағы кері байланыстың рөлі

Жазылым – оқушының тілдік білімін іс жүзінде қолдана білуін көрсететін маңызды дағды. Дегенмен, оқушының жазу әрекетінде қателіктер жіберуі қалыпты жағдай. Қателерді түзету, жұмысты жетілдіру, жаңа деңгейге көтерілу үшін мұғалім тарапынан берілетін сапалы кері байланыс шешуші рөл атқарады.

Кері байланыс – оқушының жазған жұмысына бағыт-бағдар беру, жетістіктерін атап көрсету және алдағы қадамдарын айқындау. Жазылым барысында кері байланыссыз оқушы тек «қате» немесе «дұрыс» деген түсінікпен шектеліп қалады. Ал нақты ұсыныстар алған жағдайда оқушы өз жұмысына сыни көзбен қарауға, түзетуге және дамуға ұмтылады.

Мысалы, мұғалім тек қате сөзді сызып қоймай, дұрыс нұсқасын ұсынса немесе балама тәсілдер көрсетсе, оқушы жазылым барысында тілдік нормаларды саналы түрде қолдануды үйренеді. Сонымен қатар, жетістігін атап өту – оқушының жазылымға деген сенімділігін арттырады.

2. Кері байланыстың түрлері

Кері байланыс бірнеше формада беріледі:

1. Жазбаша кері байланыс – мұғалім оқушының жұмысына түсініктемелер жазады. Бұл тәсіл нақты түзету енгізуге ыңғайлы.

2. Ауызша кері байланыс – сабақ үстінде немесе кейінгі талқылауда беріледі. Бұл оқушыға тез әрекет етуге мүмкіндік береді.

3. Жеке кері байланыс – әр оқушымен жеке жұмыс жүргізіледі, оның деңгейіне сәйкес ұсыныстар жасалады.

4. Жалпы кері байланыс – бүкіл сыныпқа ортақ қателер мен жетістіктер талданады.

5. Цифрлық кері байланыс – онлайн-платформалар арқылы мұғалім пікір білдіреді (Google Docs, Padlet т.б.).

Әсіресе цифрлық құралдарды пайдалану оқушылардың қызығушылығын арттырады. Өйткені олар өз жұмысын жылдам түзетіп, топпен бөлісіп, өзгелердің пікірін ала алады.

3. Жазылымды бағалау жүйесінің ерекшеліктері

Бағалау – оқушының жетістігін анықтаудың және оны әрі қарай дамытуға бағыттаудың құралы. Дәстүрлі бағалау жүйесінде жазылым тек қате санымен өлшеніп, оқушы көбіне жазадан гөрі марапатқа аз қол жеткізетін. Ал заманауи бағалау жүйесі оқушыны жазылымды жақсартуға ынталандыратын құрал ретінде қарастырылады.

Бағалаудың негізгі екі түрі бар:

- Қалыптастырушы бағалау – оқушының даму деңгейін бақылау және оған түзету енгізу.

- Жиынтық бағалау – оқушының белгілі бір кезеңдегі нәтижесін қорытындылау.

Жазылым дағдысын дамытуда қалыптастырушы бағалау әлдеқайда тиімді. Өйткені ол оқушыға қателерін көруге ғана емес, келесі жұмысқа дайындық жасауға мүмкіндік береді.

4. Өзін-өзі бағалау және құрдастар бағалауы

Жазылым дағдысын жетілдіруде оқушының өз жұмысына жауапкершілікпен қарауы маңызды. Бұл тұрғыда өзін-өзі бағалау мен құрдастар бағалауы ерекше орын алады.

Өзін-өзі бағалау кезінде оқушы белгілі бір критерийлерге сүйене отырып, өз жұмысын талдайды. Мысалы, «Менің мәтінімде кіріспе бар ма?», «Негізгі ой анық көріне ме?», «Орфографиялық қателерді тексердім бе?» деген сұрақтарға жауап береді.

Құрдастар бағалауы – оқушылардың бір-біріне пікір беруі. Бұл тәсіл бірнеше артықшылық береді:

- Оқушы өзгенің жұмысын талдай отырып, өзінің де қателігін көреді.
- Жауапкершілік артады, өйткені ол басқаға баға беруде әділ болуы тиіс.

- Ынтымақтастық, бір-біріне қолдау көрсету қалыптасады.

Мұғалім бұл процесті дұрыс ұйымдастырса, оқушылар бір-бірінен үйреніп, жазылым сапасын арттыра алады.

5. Қалыптастырушы бағалау стратегиялары

Қалыптастырушы бағалауда әртүрлі әдістер қолданылады. Жазылым жұмыстарына тиімді болатындары мыналар:

- «Екі жұлдыз, бір тілек» – оқушылар бір-бірінің жұмысынан екі жақсы жағын атап, бір ұсыныс айтады.

- Критерий арқылы бағалау – нақты өлшемдер беріледі (мазмұн, құрылым, тілдік сауаттылық).

- Чек-парақ – оқушы жұмысын орындау кезінде белгілі бір талаптарға сәйкестігін белгілейді.

- Портфолио әдісі – оқушының жазба жұмыстары белгілі бір уақыт аралығында жинақталып, оның даму динамикасы көрінеді.

Бұл әдістер оқушыға тек қателерін көрсетіп қана қоймай, жетістіктерін айқындауға мүмкіндік береді.

6. Бағалау мен кері байланыстың мотивацияға әсері

Жазылым жұмысы көп еңбекті қажет етеді, сондықтан оқушылар кейде жазудан қашқақтайды. Мұндай жағдайда бағалау жүйесі олардың ынтасын арттыруға септігін тигізуі керек. Егер мұғалім тек қателерге назар аударса, оқушының сенімділігі төмендейді. Ал жетістігін атап, қателерді түзету жолдарын ұсынған жағдайда оқушы өзін дамуға қабілетті тұлға ретінде сезінеді.

Сондықтан бағалау мотивациялық сипатқа ие болуы тиіс. Мысалы, «Сенің кіріспең өте сәтті шыққан, енді қорытындыны нақтылай түссең, жұмысың бұдан да жақсы болады» деген кері байланыс оқушыны алға жетелейді.

7. Жазылым дағдысын дамытудағы бағалау мен кері байланыстың интеграциясы

Кері байланыс пен бағалау өзара тығыз байланысты. Кері байланыссыз бағалау тек баға қою деңгейінде қалып қояды. Ал тиімді кері байланыс бағалауды оқу мен дамудың құралына айналдырады.

Мысалы, оқушы эссе жазып болған соң:

- Алдымен өзін-өзі бағалайды (чек-парақ арқылы).
- Содан кейін құрдасы пікір білдіреді («Екі жұлдыз, бір тілек»).
- Соңында мұғалім қорытынды кері байланыс береді.

Осылайша, бір ғана жазылым жұмысы бірнеше деңгейде бағаланып, оқушыға толыққанды ақпарат беріледі. Бұл тәсіл оқушының жазылымға қызығушылығын арттырып, үздіксіз даму жолына бағыттайды.

8. Практикалық ұсыныстар

Жазылым дағдысын дамытуда кері байланыс пен бағалау жүйесін тиімді қолдану үшін мұғалімдерге мынадай ұсыныстар беріледі:

1. Әрбір жазылымнан кейін міндетті түрде кері байланыс беру.
2. Қателерді көрсеткенде түзету жолдарын ұсыну.
3. Бағалау критерийлерін алдын ала түсіндіру.
4. Өзін-өзі және құрдастар бағалауын жиі қолдану.
5. Оқушының жетістігін міндетті түрде атап өту.
6. Цифрлық құралдар арқылы кері байланыс ұйымдастыру.
7. Жазылымды қалыптастырушы бағалау арқылы дамыту.
8. Жеке оқушылармен жеке кері байланыс жүргізуге уақыт бөлу.

9. Стратегиялардың тиімділігін талдау

Жазылым дағдысын дамытуда кері байланыс пен бағалау жүйесінің тиімділігі мынадай нәтижелер береді:

- Оқушылар өз қателерін саналы түрде түсінеді және түзетеді.

- Жазылымға деген қызығушылық пен сенім артады.
- Әр оқушының жеке қабілеті ескеріліп, дамуға жағдай жасалады.
- Ынтымақтастық пен жауапкершілік қалыптасады.
- Тілдік сауаттылық, логикалық ойлау және шығармашылық қабілет дамиды.

Қорытынды

Жазылым дағдысын дамыту – оқушылардың тілдік құзыреттілігін қалыптастырудағы ең маңызды бағыттардың бірі. Бұл үдерістің сапалы жүзеге асуы мұғалімнің тиімді кері байланыс ұйымдастыруы мен дұрыс бағалау жүйесін қолдануына тікелей байланысты. Кері байланыс арқылы оқушы өзінің қателерін көріп қана қоймай, оларды түзетудің нақты жолдарын меңгереді. Сонымен қатар, жазылымдағы жетістіктерін атап өту оқушыға сенім беріп, келесі жұмысқа деген ынтасын арттырады.

Бағалау жүйесінің ішінде қалыптастырушы бағалау, өзін-өзі бағалау және құрдастар бағалауы ерекше орын алады. Бұл әдістер оқушыға өзінің даму деңгейін анықтауға, өзгелердің еңбегін бағалауға және өз жазылымын сыни тұрғыдан қарастыруға мүмкіндік береді. Ал мұғалімнің кәсіби тұрғыдан берілген қорытынды бағасы оқушының дамуына бағыт-бағдар беретін маңызды фактор болып табылады.

Осылайша, жазылым дағдысын қалыптастыруда кері байланыс пен бағалау жүйесін тиімді қолдану оқушыны белсенді, жауапкершілігі жоғары, ойы жүйелі әрі шығармашылыққа бейім тұлға ретінде қалыптастырады. Демек, бұл элементтерді орынды пайдалану – сапалы білім берудің негізгі шарты.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Әбдікәрімова Т., Рахметова С., Қабатаева Б. Қазақ тілі оқыту әдістемесі. – Алматы: Білім, 2020.
2. Қосымова Г. Қазақ тілін оқыту әдістемесі: ЖОО студенттеріне арналған оқу құралы. – Алматы: Мектеп, 2019.
3. Оразбаева Ф.Ш. Тілдік қатынас және оның оқыту әдістемесі. – Алматы: Ан Арыс, 2016.
4. Сарыбаева Г. Қазақ тілінде жазылым дағдыларын қалыптастырудың ғылыми-әдістемелік негіздері. – Нұр-Сұлтан: Фолиант, 2021.
5. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. Жалпы орта білім берудің мемлекеттік жалпыға міндетті стандарты. – Астана, 2018.

Бабаева Ляззат Абдыкуловна

Тифлопедогог

“Облыстық психологиялық-медициналық -педагогикалық кеңес беру” КММ

Түркістан облысы, Түркістан қаласы

КӨРУ ҚАБІЛЕТІ БҰЗЫЛҒАН БАЛАЛАРДЫҢ ҚОҒАМДАҒЫ РӨЛІ

Қазіргі таңдағы ең өзекті мәселенің бірі – көру мүмкіндегі нашар балалардың қоршаған өмірін қабылдау ерекшеліктерін анықтап, оларды әлеуметтік ортаға бейімдеп, құқығын өзімен қатарлы қалыпты балалармен тең қылып, қалыпты және дені сау азамат етіп тәрбиелеу. Өмір бойы адам 80 пайыз ақпаратты көз арқылы қабылдайды. Адамның көру функциясы нашарлауының нәтижесінде даму мүмкіндігі шектеледі. Көзінің көруі бұзылған тұлғалардың психикалық дамуын зерттейтін, арнайы психологияның тарауы ретіндегі тифлопсихология өз атауын гректің «típhlos» - соқыр деген сөзінен алып, бастапқыда тек соқырлардың психологиясымен ғана айналысты.

Қазіргі уақытта тифлопсихологияның зерттеу нысаны қатарына тек қана соқырлар ғана емес, сонымен қатар көзінің көруі терең зақымданған тұлғалар да жатады[1].

Әлемдік тифлопсихологиялық әдебиеттерде бүгінгі күнге дейін көру қабілеті бұзылған балалар психологиясы қалыпты көретін баланың психикасына жақын немесе ол сан қырлы дегенге қатысты екі позиция өмір сүріп келеді. Соқырлар психологиясын ең алғаш рет француз психологиясының материалистік бағытының негізін қалаушы Д. Дидро Ғалымдардың енді бір тобы Т. Катефорт, Гомулицкий, Максфилд, В. Уильямс, В.М Коган, А.Г Литвак кіші жастағы балалардың психикалық дамуы динамикасын бақылай отырып, ерте жастағы көру қабілеті бұзылған балалар мен көретіндердің жалпы психикалық статусы арасында көрініп тұрған айырмашылық көруі бұзылған балалардың психикалық дамуы динамикасының жақсаруы салдарынан бірдейлеседі деген тұжырымға келеді. Көру кемшілігі неғұрлым ерте пайда болған сайын, психика қалыптасуындағы бұзылыстар соғұрлым көбірек көрінеді. Көрудің тез төмендеуі бірінші кезекте қабылдау процесіне әсерін тигізеді. Нашар көретін балалардың қабылдауы тежелумен, бейненің тарлығымен, нақтылықтың төмендеуімен ерекшеленеді. Қалыпты көретін балаға қарағанда олардың көру арқылы елестетуі анық емес. Сол себепті нашар көретін балаларға кеңістікте бағдарлану қиынға соғады. Мұндай балалар көру арқылы жұмыс істегенде тез жалығады, ал бұл өз кезегінде көрудің одан әрі нашарлауына алып келеді[3].

Көру қабілеті бұзылғандардың елестетуі тұрақсыздықпен, анық еместілікпен ерекшеленеді. Нашар көрушілік баланың психикалық және физикалық дамуына әсер етеді: белгілі бір деңгейде есте сақтау процесі тежелген, ойлау операциялары қиындатылған. Мұндай балалардың физикалық дамуының артта қалушылық себебі, шектелген қимыл-қозғалыстың әсері болуы мүмкін.

Неміс тифлопсихологы Г. Шаурте зерттеулерінде, соқыр адамдар, көретін адамдардағыдан гөрі, есте сақтау мүмкіндігі, анағұрлым мол адамдар ретінде, сипаттайтын мәліметтер келтіріледі. Кейбір соқыр адамдарда, есте сақталатын материал көлемі өте үлкен, бірақол жеткіліксіз жүйеленген және дұрыс ұйымдастырылмаған. Ал екінші бір соқыр адамдарда, құрылымы дұрыс, бірақ ес көлемі аз болып келеді. Бұлар естерін анағұрлым дұрыс, әрі рационалда түрде пайдалана біледі. А.А.Крогюстың соқыр балалардың есте сақтау қабілетін тексеру мақсатында, Эббингауз әдістемесімен жүргізген зерттеуі, оған мынадай тұжырым жасауға мүмкіндік берді: соқыр балалар көретін балаларға қарағанда, өлеңдерді, сөздерді, өзара байланысы жоқ, мағынасыз сөздер жиынтығын, жылдамырақ жаттапалады. Бұл олардың орындалатын іс-әрекетке зейіндерін шоғырландыра білетіндіктерімен, қабылданған материалды практикалық тәжірибемен сәйкестендіре білетіндіктеріне дәлел[4].

Психологияда зейін адамның психикалық әрекетінің шоғырлануы және бағыты ретінде анықталған. Зейіннің өзіндік жеке мазмұны жоқ және ол адамның іс-әрекетінің белсенділігімен байланысты. Көрудің бұзылуында белсенділіктің төмендеуі байқалады, себебі, көру анализаторлары арқылы қабылдау мүмкін емес. Балада көру арқылы әсерлердің болмауы сыртқы әрекет стимулдарының деңгейін төмендетеді, бұл сыртқы ортамен байланысын бәсеңдетеді. Шет елдің бір қатар тифлопсихологтары (Н. Schauerte, J. Zeuten, J. Hatwell, Ann-Mary Sandeers, т.б.) соқыр балалардың ерте даму кезеңінде жалпы белсенділіктің бәсеңдегенін және қимыл-қозғалыстың азаятындығы жайлы атап өткен[3].

Нашар көретін және соқыр балалардың ойлау қабілеті, өзіндік ерекшеліктермен қалыптасады. Тифлопсихологияда, көптен бері мынадай пікір бар: ойлау-көру кемістігінің орнын толтырудағы және қоршаған ортаны тану тәсілдерін қалыптастырудағы, маңызды психологиялық факторлардың бірі болып табылады. Көру кемістігі бар адамдардың ойлау қабілетінің дамуы, үш тұжырымдамада тұрады:

- соқырлар мен нашар көретіндердің жеделдетілген ойлаудың дамуы туралы теория;
- көру бұзылуының ойлаудың дамуына кері әсері туралы теория;
- ойлау деңгейінің көру кемістігіне тәуелсіздігі туралы тұжырым[5].

Көру жүйесінің бұзылу деңгейіне, оның белгілеріне, пайда болу уақытына, компенсация мүмкіндігіне байланысты көру қабілеті бұзылған балаларға арнайы оқыту мен тәрбие жүйесі құрылған. Нашар көретін балаларды оқыту жағдайы әлсіз көру қабілетін сақтай алатын, оның

көру арқылы қабылдауын жақсартатын, ауыртпалық түсірмейтін жағдайда болу керек. Көру кемістігінің компенсациясы ретінде оқытудың тифлотехникалық және аудиовизуальды құралдарды кең қолданады. Оптикалық түзету құралдарынан басқа да аудиовизуальды құралдар және аппараттар, есте сақтау құрылғылары бар электронды-оптикалық жүйелер қолданылады. Нашар көретін балалар арнайы мектеп-интернатта, нашар көруге арналған арнайы сыныптарда оқиды[6].

Қорыта келгенде, көру қабілетінің бұзылуы танымдық қабілеттің дамуына спецификалық өзгерістер әкеледі. Алайда көруі бұзылған баланың тәрбиесі мен оқуын дұрыс ұйымдастыру барысында тұлғаның оң қасиеттерін қалыптастыра отырып, қарым-қатынас пен оқуды мотивациялауға болады.

Халихова Нурликыз Шалкарровна

Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-сарапшы

Түркістан облысының білім басқармасының Жетісай ауданының білім бөлімінің
«Мырзақадыр Нұрбаев атындағы №58 жалпы білім беретін мектеп» коммуналдық
мемлекеттік мекемесі

БАЛАЛАРДЫҢ ЕСТЕ САҚТАУЫН, ҚИЯЛЫН ДАМЫТУ ҮШІН ОҚУ САБАҚТАРЫНДА ДИДАКТИКАЛЫҚ ОЙЫНДАРДЫ ПАЙДАЛАНУ

Аңдатпа

Бұл мақалада бастауыш сынып оқушыларының психикалық даму ерекшеліктері мен оқу процесіндегі эмоциялық жағдайдың маңызы қарастырылады. Автор оқушылардың танымдық процестерін белсендіруге бағытталған педагогикалық әдістердің ішінде дидактикалық ойындардың тиімділігін ерекше атап өтеді. Ойын арқылы балаларда қызығушылық, зейін, есте сақтау, ойлау, қиял секілді психикалық үдерістер белсеніп, білім алу іс-әрекетіне оң мотивация қалыптасады. Мақалада ойын түрлерінің классификациясы, оларды ұйымдастыру әдістемесі мен ойын элементтерінің құрылымы нақты мысалдармен сипатталады. Сондай-ақ, ойын кезіндегі мұғалім мен оқушы арасындағы өзара сенім мен қолдаудың маңызы ашылып көрсетілген. Автор дидактикалық ойындардың оқу процесін жандандырып, білімді меңгеруді жеңілдететін қуатты құрал екендігін дәлелдейді.

Түйінді сөздер: бастауыш сынып, дидактикалық ойын, танымдық процесс, эмоция, ойын әдістері, қиял, есте сақтау, оқу мотивациясы, білім беру, ойын жаттығулары

Балалардың психикалық даму ерекшеліктерін зерттеген көптеген ғалымдар, ең алдымен, оларда дамудың негізгі көрсеткіштері есте сақтау мен қиял екенін атап өтті. Сондықтан оқушыларымыздың бастауыш контингентін оқытуды оңтайландыру үшін танымдық процестерді белсендіруге бағытталған педагогикалық әсер ету әдістерін табу қажет. Балалардың танымдық іс-әрекетінің жетістігі көбінесе оқу процесіндегі баланың эмоционалдық жағдайына байланысты. Балалардың қоршаған ортамен, құрбы-құрдастарымен жағымды эмоциялары олардың оқуға деген құштарлығын қалыптастыруға ықпал етеді. Сабақ-ойын, сабақ-саяхат секілді оқыту түрлерін қолданғанда балаларда сан алуан эмоционалдық реакциялар туатыны байқалды. Ойын барысында балалар эмпатия, қуаныш, таңданыс, ләззат алады. Олар өз бойында жаңа мүмкіндіктерді ашады, олардың сезімдері мен ойлау процестері белсендіріледі.

Ойын, Л.С.Выготский айтқандай, дамуды жетелейді. Ойынның дамытушылық маңызы оның табиғатында жатыр, өйткені ойын - әрқашанда эмоциялар, ал эмоция бар жерде белсенділік бар, зейін мен қиял дамып, ойлау жұмыс істейді. Сондықтан бастауыш сынып

оқушыларына арналған оқытудың тиімділігін арттыруда дидактикалық ойындардың алатын орны зор. Дидактикалық ойындардың мақсаты – мектебіміздің білім алушыларының танымдық процестерін (қабылдау, зейін, есте сақтау, ойлау, елестету) және сабақта алған білімдерін бекіту. Дидактикалық ойындарды, ойын жағдаяттарын, ойын жаттығуларын, тапсырмаларды қолдану балалар үшін оқу іс-әрекетін мазмұнды етіп, бағдарламалық материалды неғұрлым табысты меңгеруге ықпал етеді.

Дидактикалық ойын балалардың ақыл-ой әрекетін тәрбиелеудің құнды құралы болып табылады, ол психикалық процестерді белсендіріп, балалардың оқу процесіне деген қызығушылықтарын оятады. Онда балалар елеулі қиындықтарды ықыласпен жеңеді, күштерін шыңдайды, қабілеттері мен дағдыларын дамытады, сондай-ақ кез келген оқу материалын қызықты етуге көмектеседі, білім алушыларға терең қанағаттануды, қуанышты жұмыс көңіл-күйін тудырады және білімді меңгеру процесін жеңілдетеді. Ғалымдар дидактикалық ойындардың келесі түрлерін анықтайды:

- саяхат-ойындар;
- тапсырма түріндегі ойындар;
- болжам-ойындар;
- жұмбақ-ойындар;
- әңгімелесу ойындары.

Д.Б.Эльконин ойын адам үшін төрт маңызды функцияны орындайды деп есептейді:

- мотивациялық-сұраныс сферасын дамыту құралдары;
- ерікті мінез-құлықты дамыту құралдары;
- психикалық әрекеттерді дамыту құралдары;
- білім құралдары.

Балалардың ойындағы белсенділігінің сипаты ойынның қолданылу мақсатына, оның сабақ жүйесіндегі орнына байланысты. Дидактикалық ойын – білім берудің ойын түрі, онда екі принцип бір уақытта әрекет етеді: білім беру, танымдық және ойындық, ойын-сауық. Бұл бір жетекші әрекеттен екіншісіне өтуді жұмсарту қажеттілігі орын алатын ойын процесінде балалар білімді оңай меңгереді, айналадағы өмір туралы түсінік алады.

Жаттығу сабақтарынан айырмашылығы, дидактикалық ойында тәрбиелік, танымдық міндеттер мұғалім түсіндіргенде, оқытқанда тікелей қойылмайды, жанама түрде – балалар ойын арқылы білім мен тәрбие алады. Мұндай ойындардағы оқу міндеті ойыншы үшін алдыңғы қатарда жасырылған сияқты, оны жүзеге асыру мотиві баланың ойынға, белгілі бір ойын әрекеттерін орындауға деген табиғи құштарлығы болып табылады. Ойындарға, ақыл-ой күш-жігерін қажет ететін мәселелерді шешуге қызығушылық барлық балаларда бірден пайда бола бермейді, сондықтан мұндай ойындарды балаларға қысым жасамай, біртіндеп ұсыну керек. Күрделі, ауыр міндеттер баланы қорқытуы мүмкін. Мұнда әсіресе қарапайымнан күрделіге қарай принципті сақтау қажет.

Дидактикалық ойын оқу әрекетіне айналмауы үшін оның құрамында келесі құрылымдық элементтер болуы керек: оқу тапсырмасы, ойын әрекеті немесе ойын элементі және ойын ережелері. Кейде ойынның мазмұны мен аяқталуы да ажыратылады. Ойындар оларда қойылған міндеттерді толық шешу үшін оларды орындау әдістемесін қатаң сақтау қажет. Дидактикалық ойынды өткізу әдістемесіне мыналар кіреді: ойынның атын жариялау; оның қатысушыларының орналасқан жері туралы хабарлама (үстелде отыру, тақтада тұру, топтық бірлестіктер); ойын материалын пайдалану тәртібі туралы; ойын барысын түсіндіру, рөлдерді бөлу, командаларды құру; мұғалімнің жеке әрекеттерді орындауын көрсету; ойынның қорытындысын шығару және жеңімпазды жариялау.

Ойын барысында бастауыш сынып мұғалімі оның барысының сәтті өтуін үнемі қадағалап отырады. Мұғалім мен оқушы арасында сыйластық, өзара түсіністік, сенім, эмпатия атмосферасы болуы керек. Ойын туралы хабарландыру мұғалімнің оның атын айтып, балалардың назарын қолда бар дидактикалық материалға, шындық объектілеріне аударатындай әдеттегі формада өтуі мүмкін. Көптеген ойындардың атаулары не және қалай

істеу керектігін айтады, мысалы, «Кім жылдам?», «Әріптерді есте сақта», «Фигураны орналастыр», «Тапқыр болсаң, тауып көр» және т.б. Кейде ойынның атауын балалар ойын басталар алдында бірден сыныпқа кірген кейіпкерлердің костюмдерінен таниды.

Алдын ала белгіленген ережелерсіз ойын әрекеті өздігінен дамиды және дидактикалық тапсырмалар орындалмай қалуы мүмкін. Сондықтан ойынның ережесін мұғалім оны бастамас бұрын белгілеп, тәрбиелік, ұйымдастырушылық сипатқа ие. Алдымен балаларға ойын тапсырмасы түсіндіріледі, содан кейін - оны орындау жолы. Оқыту ережелері балалардың танымдық іс-әрекетін ұйымдастыруға, оларға ойын әрекеттерін орындаудың сипаты мен әдісін ашуға бағытталған (заттарды тексеру, жеке ерекшеліктеріне қарай салыстыру, тапқырлық таныта отырып, жауаптың дұрыстығын тексеру). Ұйымдастыру ережелері ойынның орындалу ретін және нақты қатынастарды анықтайды.

Ойын әрекеттері мен ережелерін меңгеру мұғалімнің ойынға қатысушыларға берген дұрыс бағасы арқылы ықпал етеді. Мұндай бағалаудың бағыттаушы және ынталандырушы функциялары баланың тапсырманы дұрыс орындауын білдіру, оның күш-жігері мен жетістіктерін ынталандыру, ойын мақсатына жету перспективаларына ықпал ету үшін қолданылады. Оның ойында жеңімпазды анықтаудағы рөлі ерекше. Ойын барысында балалар әр дұрыс жауап үшін фишкалар (жетондар) алады. Ойынның соңында әрбір қатысушы алған фишкалар саны есептеледі. Кім дұрыс жауаптар үшін көп фишка алған болса, сол жеңімпаз болып саналады және оған «Зейінді», «Сауатты», «Табиғатты білуші» номинациялары беріліп, медаль, ту. Сыйлықтар мен тәттілер табысталады. Жеңімпаздың жүзінен балалар үлгі көріп, өз ойындарында бірдей әрекет етуге ұмтылады. Бір бала емес, бүкіл команда жеңсе, оның әрбір мүшесі жолдастардың бүкіл тобы үшін ең жақсы нәтижелерге қол жеткізуге тырысса жақсы.

Дидактикалық ойындарда бала объектілерді бақылайды, салыстырады, қарама-қарсы қояды, белгілі бір белгілеріне қарай жіктейді, талдау мен синтезді өзіне қолжетімді етеді, жалпылау жасайды. Олардың көпшілігі мәлімдеме, пайымдау, қорытынды жасау қабілетін; ақыл-ойды ғана емес, сонымен бірге күшті ерік-жігерді, ұйымшылдықты, төзімділікті, ойын ережелерін сақтай білуді, өз мүдделерін ұжымның мүддесіне бағындыруды талап етеді. Дидактикалық ойындарды, әртүрлі ойын жаттығуларын қолдану мұғалімдерге балалардың қолжетімді білімді пайдалануларына мүмкіндік береді, көп тапсырмаларды орындауға көмектеседі, шығармашылық ойлау мен қиялды белсендіреді, оқуға деген ынтасын арттырады.

Осылайша, ойын баланың оқу және еңбек қызметінің жетістігі, ең бастысы оның әлеуметтенуінің табыстылығы кейіннен тәуелді болатын нәрсені дамытады.

Қорыта айтқанда, дидактикалық ойындар – бастауыш сынып оқушыларының танымдық белсенділігін арттырудың, эмоционалдық қолдау көрсетудің және оқуға қызығушылығын оятудың маңызды құралы. Мұндай ойындар балалардың ақыл-ой қабілетін дамытып қана қоймай, оларды ұйымшылдыққа, төзімділікке, ережені сақтауға, ұжыммен жұмыс істеуге тәрбиелейді. Сонымен қатар, ойын арқылы баланың өз-өзіне деген сенімі артып, шығармашылық қабілеттері мен қиялы дамиды. Мұғалім үшін басты міндет – ойын элементтерін сабақтың мазмұнына шебер кіріктіре отырып, әр баланың эмоциялық жағдайын, қызығушылығын және қабілетін ескере отырып жұмыс жүргізу. Дұрыс ұйымдастырылған дидактикалық ойын – оқушыны жетістікке жетелейтін қуатты мотивациялық құрал.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Жұмабаев М. Педагогика. — Алматы: Рауан, 1992. — 160 б.
2. Қоянбаев Ж.Б., Қоянбаев Р.М. Педагогика. — Алматы: Қазақ университеті, 2002. — 330 б.
3. Мұқанова Б.Ж. Баланың психикалық дамуындағы ойынның рөлі. — Алматы: Өрлеу, 2019. — 120 б.
4. Нұғманов А.И. Бастауыш мектеп оқушыларын оқыту және тәрбиелеу әдістемесі. — Алматы: Мектеп, 2017. — 212 б.

Жубанышева Нурсулу Женисовна

Бастауыш сынып мұғалімі

«№28 мектеп-гимназия» МКМ

Алматы облысы, Іле ауданы, Байсерке ауылы

"БАСТАУЫШ СЫНЫПТАҒЫ ОҚУШЫЛАРДЫ КРЕАТИВТІ ОЙЛАУҒА ҚАЛАЙ ҮЙРЕТУГЕ БОЛАДЫ?"

Қазақ тіліндегі сұранысыңызға байланысты, бастауыш сынып оқушыларын креативті ойлауға үйрету тақырыбында мақала ұсынамын.

Бастауыш сынып оқушыларын креативті ойлауға баулу: Тиімді әдістер мен тәсілдер

Қазіргі заман талабы — тек білімді ғана емес, сонымен қатар жаңашыл, шығармашыл тұлғаны қалыптастыру. Бастауыш сынып – баланың тұлға болып қалыптасуының алғашқы кезеңі. Бұл кезеңде оқушыларды креативті ойлауға үйрету – олардың болашақта табысты болуының кепілі. Креативті ойлау – стандартты емес шешімдер табу, жаңа идеялар ұсыну және мәселелерге әртүрлі қырынан қарау қабілеті. Мұғалімдер мен ата-аналар бұл дағдыны дамыту үшін қандай әдістерді қолдана алады?

1. Ойын элементтерін қолдану

Балалар ойын арқылы әлемді таниды. Сабақ үстінде креативті ойлауды дамытатын ойындарды пайдалану өте тиімді. Мысалы, "Бір зат – көп идея" ойынын ойнатуға болады. Оқушыларға қарапайым бір затты (мысалы, қаламсап немесе кітап) көрсетіп, оны қалай басқа мақсаттарда қолдануға болатынын сұрау керек. Осындай ойындар қиялды дамытып, балалардың тың идеялар айтуына ынталандырады.

2. "Ашық" сұрақтар қою

Балаға жауабы бір ғана болып келмейтін сұрақтар қойыңыз. Мысалы, "Бұл суретте не көріп тұрсың?" деп сұраудың орнына, "Бұл суреттегі кейіпкердің басынан не өтіп жатыр деп ойлайсың? Оқиға қалай жалғасуы мүмкін?" деп сұрау керек. Мұндай сұрақтар баланың логикалық ойлауы мен қиялын бірге дамытады. Олар оқиғаны өз бетінше құрастыруға, кейіпкердің сезімдеріне енуге тырысады.

3. Жобалық жұмыстарды ұйымдастыру

Бастауыш сыныптағы шағын жобалар креативті ойлауды дамытудың тамаша құралы. Мұғалім "Біздің мектептің ауласы қалай әдемі болар еді?" немесе "Егер біз ғарышқа ұшсақ, қандай заттарды аламыз?" деген тақырыптарда жоба жасауды ұсынуына болады. Балалар бірге жұмыс істеп, идеяларды ортаға салады, сурет салады, макеттер жасайды. Бұл топтық жұмыс дағдыларын дамытып қана қоймай, әр баланың өзіндік идеясын еркін білдіруіне мүмкіндік береді.

4. Қате жасаудан қорықпауға үйрету

Көп жағдайда балалар қателесуден қорқып, стандартты жауап беруге тырысады. Мұғалімнің міндеті – "дұрыс емес" жауаптың да маңызды екенін көрсету. Балаға кез келген идеяның, тіпті "сәл оғаш" болып көрінгеннің өзінің де құнды екенін түсіндіру керек. Баланың кез келген әрекетін қолдап, оны мадақтау – оның бойындағы жаңашылдыққа деген қорқынышты жояды.

5. Өнер және музыка сабақтарын тиімді пайдалану

Сурет салу, мүсіндеу, музыка тыңдау немесе аспапта ойнау – креативті ойлауды дамытатын табиғи жолдар. Сурет салу сабағында "Менің көңіл күйім" тақырыбына абстрактілі сурет салуды ұсыныңыз. Музыка сабағында белгілі бір әуенді тыңдап, ол туралы өз ойларын немесе сезімдерін суретпен бейнелеуді сұраңыз. Бұл баланың ішкі әлемін ашып, оның эмоцияларын шығармашылық арқылы көрсетуіне көмектеседі.

6. Қиял-ғажайып әлем құру

Балаларға өздерінің ертегісін немесе әңгімесін құрастыруды ұсыныңыз. Ол үшін белгілі бір кейіпкерлер мен оқиғаның бастапқы нүктесін ғана беріңіз. Мысалы, "Балықшы бір күні

мұхиттан сиқырлы кітап тауып алады..." деп бастап, одан әрі не болатынын баланың өзі жазуына немесе ауызша айтуына мүмкіндік беріңіз.

Қорытынды:

Бастауыш сынып оқушыларын креативті ойлауға үйрету – ұзақ және маңызды үдеріс. Ол үшін мұғалімдер мен ата-аналарға шыдамдылық, қолдау және сенім қажет. Ең бастысы, баланың ішкі әлемін еркін сезінуіне, ойын еркін білдіруіне жағдай жасау. Осылайша, біз тек білімді ғана емес, сонымен қатар заманға сай, креативті және өмірде кез келген қиындықты жеңе алатын тұлғаларды тәрбиелейміз.

Сіз бұл әдістердің қайсысын ең тиімді деп санайсыз? Немесе бұл тізімге қосатын басқа да идеяларыңыз бар ма?

Абдалимова Балқия Батыровна

Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-сарапшы

Түркістан облысының білім басқармасының Жетісай ауданының білім бөлімінің «Мырзақадыр Нұрбаев атындағы №58 жалпы білім беретін мектеп» коммуналдық мемлекеттік мекемесі

БАСТАУЫШ ЖАЛПЫ БІЛІМ БЕРУДЕ АҚПАРАТТЫҚ-КОММУНИКАТИВТІК ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ПАЙДАЛАНУ

Аңдатпа

Бұл мақалада бастауыш сыныптарда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (АКТ) қолданудың маңыздылығы қарастырылады. Заманауи білім беру жүйесінде АКТ оқу процесін жандандырудың, оқушылардың танымдық белсенділігін арттырудың және оқыту сапасын жақсартудың тиімді құралы ретінде сипатталады. Мақалада АКТ-ның оқытудың әртүрлі кезеңдерінде қолдану мүмкіндіктері, оқушылардың мотивациясы мен қызығушылығына тигізетін оң әсері, сондай-ақ мұғалімнің рөлін күшейтудегі маңызы талданған. Сонымен қатар, бастауыш сынып оқушыларының жас ерекшеліктерін ескере отырып, АКТ құралдарын тиімді және ұтымды пайдалану жолдары ұсынылады.

Түйінді сөздер: ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ), бастауыш сынып, танымдық белсенділік, мотивация, білім беру, интерактивті сабақ, мультимедиа, цифрлық білім беру, оқыту әдістері, заманауи педагогика.

Қазіргі қоғамда ақпараттандыру қоғамдық өндіріс саласындағы басым қызмет түрлерін анықтайтын дамудың негізгі процесіне айналды. Бұл процесс заманауи технологиялар мен ақпарат алмасу құралдары арқылы ақпаратты іздеуді, жинауды, өңдеуді, сақтауды, беруді және пайдалануды қамтиды.

Бүгінгі таңда білім мен интеллект қоғамның маңызды ұлттық байлығына айналууда. Бұл тұрғыда елдің жетістігі адамның рухани денсаулығымен, оның дамуының әртүрлілігімен, кәсіби дайындықтың икемділігімен, шығармашылық ойлауымен және стандартты емес мәселелерді шеше білуімен анықталады.

Қазіргі мектепте басты міндеттердің бірі-білімді беру ғана емес, сонымен бірге оқушыларды тұлға ретінде дамыту, олардың өзін-өзі тәрбиелеуге және өз қабілеттерін жүзеге асыруға деген ұмтылысын қалыптастыру. Ол үшін оқушылардың оқу-танымдық қызметін жандандыру қажет. Балалардың танымдық қызығушылығы неғұрлым көп болса, соғұрлым олар білімді тиімді игереді, ал танымдық қызығушылық өз кезегінде негізінен білімде дамиды. Зерттелетін материалдың көлемін ұлғайту және оқушыларды шамадан тыс жүктемеу үшін

оқыту формалары мен әдістерін жетілдіру қажет. Осы тұрғыда, АКТ-ны бастауыш сыныптарда қолдану оқу процесін күшейтудің және оқушылардың әртүрлі іс-әрекеттерін ұйымдастырудың тиімді құралы бола алады.

Білім беруде АКТ-ны қолданудың көптеген мақсаттары бар, олардың ішінде мыналарды атап өтуге болады:

➤ Материалды түсіндіру: АКТ көмегімен мұғалім интерактивті презентацияларды, бейнематериалдарды және басқа құралдарды қолдана отырып, оқушыларға ақпаратты қол жетімді және көрнекі түрде жеткізе алады.

➤ Демонстрация: АКТ тұжырымдамаларды, процестерді және құбылыстарды суреттеуге мүмкіндік береді, бұл оқуды көрнекі және есте қаларлық етеді.

➤ Назар аудару: бейне, аудио, графика және т.б. сияқты әртүрлі мультимедиялық құралдарды пайдалану оқушыларды қызықтыруға және олардың назарын зерттелетін материалға аударуға көмектеседі.

➤ Ассимиляция деңгейін тексеру: АКТ мұғалімге әртүрлі сынақтарды, сауалнамаларды және басқа құралдарды пайдалана отырып, оқушылардың материалды меңгеру деңгейін бағалауға мүмкіндік береді.

➤ Мәселелік жағдайды құру: АКТ көмегімен мұғалім мәселелік жағдайды жасай алады, онда оқушылар белгілі бір мәселені шешу үшін білім мен дағдыларды қолдануы керек.

➤ Оқу мотивациясын күшейту: АКТ қолдану оқушылардың оқуға деген ынтасын арттыруға ықпал етуі мүмкін, өйткені бұл процесті қызықты және тартымды етеді.

Бастауыш сыныптарда АКТ қолдану ақпараттық-оқу қызметін, оқу-ойын қызметін, эксперименттік-зерттеу қызметін және оқушылардың өзіндік қызметін ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Мысалы, интерактивті сабақтар өткізуге, оқу үшін компьютерлік бағдарламалар мен ойындарды пайдалануға, виртуалды экскурсиялар мен зертханалық жұмыстарды ұйымдастыруға және оқушылардың компьютерде өзіндік жұмысын ынталандыруға болады.

АКТ-ны қолдана отырып, бастауыш сыныптарда қызмет түрлерін тиімді ұйымдастыру үшін мұғалімдер АКТ-ны практикалық қолдану саласында тиісті білім мен дағдыларға, сондай-ақ оқу процесінде АКТ-ны қолдануда әдістемелік дайындыққа ие болуы керек. АКТ-ны қолдану орынды және АКТ құралдарының мүмкіндіктеріне сәйкес болуы керек екенін ескеру маңызды. Мысалы, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар ақпаратты мақсатты іздеу және өңдеу, нақты объектілерді басқару, компьютерлік эксперименттер жүргізу, оқу іс-әрекетін ұйымдастыруды автоматтандырылған бақылау, педагогикалық бағдарламалық құралдар мен әдістемелік материалдарды әзірлеу, оқу мақсатында веб-сайттар құру, сондай-ақ оқушылардың зияткерлік бос уақытын ұйымдастыру үшін пайдаланылуы мүмкін.

Білім беру процесінде АКТ қолдану оқытудың маңызды міндеттерінің бірін шешуге мүмкіндік береді-білім деңгейін арттыру, алайда оларды қолдану ерекшеліктерін есте сақтау қажет. АКТ белгілі бір білім беру функциясын орындауы керек, балаға ақпарат ағынын түсінуге, оны қабылдауға, есте сақтауға және ешқандай жағдайда денсаулығына зиян келтірмеуге көмектесуі керек. Бастауыш сынып оқушыларының жас және жеке ерекшеліктерін ескере отырып, ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану негізделген және мөлшерленген болуы керек. АКТ оқушылардың мұғаліммен қарым-қатынасын алмастырмауы керек, олар тек оқу процесінің қосымша, көмекші элементі болуы керек. Бастауыш сыныпта сабақты (оқу, үй, өзіндік жұмыс) жоспарлау кезінде мұғалім АКТ-ны қолданудың мақсаты, рөлі мен әдісін мұқият ойластыруы керек.

Оқу процесінде заманауи ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану бастауыш сынып оқушысының танымдық белсенділігі мен оқу мотивациясын арттыруға ықпал етеді. Дегенмен, АКТ жан-жақты болмауы керек, тек мұғалім мен оқушының бірлескен шығармашылық және жеке дамуы үшін өзара әрекеттесуінің жаңа түрлерін жүзеге асыруға болатын қосымша құрал болуы керек.

Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолданатын сабақтар алған білімдерін кеңейтіп, бекітіп қана қоймай, оқушылардың шығармашылық және интеллектуалдық әлеуетін едәуір арттырады. Бастауыш сынып оқушысының қиялы мен өзін дәлелдеуге деген ұмтылысы үлкен болғандықтан, оны өз ойларын, соның ішінде ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың көмегімен мүмкіндігінше жиі айтуға үйреткен жөн. Бастауыш сыныпта сабақтарда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану кез-келген оқушыға өзін көрсетуге мүмкіндік береді, ал оқушының өзі жұмыс формаларын таңдайды. Ақпараттық технологияларды қолдану балалар еңбегін ұтымды ету, оқу материалын түсіну және есте сақтау процестерін оңтайландыру, ең бастысы балалардың оқуға деген қызығушылығын үнемі жоғары деңгейге көтеру арқылы дәстүрлі оқу пәндерін оқытуды өзгерте алатынына сенімдімін.

Осылайша, бастауыш сыныпта ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану уақыттың жаңа тенденциясы ғана емес, қажеттілік. АКТ табиғатта, дамуда, іс-әрекетте болатын кез-келген процесті көрсетуге мүмкіндік береді; сабақта зерттелген объектілерді көрнекі түрде көрсету, карталарда қажетті географиялық координаттарды көрсету және тағы басқалар. Бір сабақ аясында мұғалім бейне фрагменттерді де, музыкалық қатарды да, иллюстрацияларды да қолдана алады. АКТ-ны сабақта қолдану балаларға материалды игеруге ғана емес, мұғалімнің шығармашылықпен дамуына да көмектеседі.

Қорытынды:

Қазіргі таңда ақпараттық-коммуникациялық технологияларды білім беру процесіне енгізу – заман талабы. АКТ бастауыш сынып оқушыларының танымдық белсенділігін арттырып қана қоймай, олардың сабаққа деген қызығушылығын оятып, оқуға деген ынтасын күшейтеді. АКТ көмегімен мұғалім оқу материалын көрнекі, түсінікті және тартымды етіп жеткізе алады. Сонымен қатар, оқушылардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік туғызады. Алайда АКТ-ны қолдану оқу процесінің негізгі емес, қосымша құралы екенін есте ұстау қажет. Ол оқытушы мен оқушы арасындағы тікелей байланысты алмастырмауы тиіс. Сондықтан ақпараттық технологияларды тиімді, мақсатты және жас ерекшеліктерін ескере отырып пайдалану – қазіргі заман мұғалімінің кәсіби шеберлігінің бір көрсеткіші болып саналады.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Әбенбаева З. *Тәрбие теориясы мен әдістемесі*. – Алматы: Дарын, 2004. – 216 б.
2. Құсайынов А.К. *Информатика және білім беру жүйесінде ақпараттық технологиялар*. – Алматы: Білім, 2015. – 240 б.
3. Қараев Ж.А. *Оқытудың ақпараттық технологиялары*. – Алматы: Білім, 2001. – 198 б.
4. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. *Ақпараттық-коммуникациялық технологияларды білім беру ұйымдарында пайдалану тұжырымдамасы*. – Астана, 2021.
5. Патрушев А.В., Кузнецов А.А. *ИКТ в начальной школе: методика и технологии*. – М.: Академкнига, 2019. – 168 с.
6. Сейітова З.Н. *Педагогикалық технологиялар*. – Алматы: Мектеп, 2008. – 256 б.
7. Гильмутдинов Р.Р. *Современные педагогические технологии с использованием ИКТ*. – Казань: Центр инновационных технологий, 2020. – 134 с.
8. Смирнова З.Н. *ИКТ в начальном образовании: опыт, подходы, методики. // Начальная школа плюс До и После*. – 2022. – №1. – С. 15–20.

Рәпілбек Ажар Серікбайқызы

Емдік дене шынықтыру мұғалімі

Жамбыл облысының әкімдігінің білім басқармасының "Жамбыл ауданының білім бөлімінің Психологиялық-педагогикалық түзету кабинеті" коммуналдық мемлекеттік мекемесі

ЕМДІК ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ – ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДІҢ МАҢЫЗДЫ ҚҰРАЛЫ

***Аннотация.** Мақалада емдік дене шынықтырудың инклюзивті білім беру жүйесінде атқаратын рөлі қарастырылады. Қазіргі қоғамдағы инклюзия қағидаттары мүмкіндігі шектеулі балалардың толыққанды әлеуметтік ортаға араласуын қамтамасыз етуді мақсат етсе, оның жүзеге асырылу тетіктерінің бірі ретінде емдік дене шынықтырудың әдіснамалық негіздері айрықша маңызға ие. Дене жаттығулары тек қана физиологиялық тұрғыдан оң әсер етіп қоймай, оқушылардың эмоционалдық ахуалына, психологиялық тұрақтылығына, әлеуметтік бейімделуіне ықпал етеді. Мақалада емдік дене шынықтырудың теориялық-әдістемелік қырлары, инклюзивті білім беру үдерісінде қолдану тәжірибесі және бұл бағыттағы педагогикалық инновациялар жан-жақты талданады. Сонымен қатар білім алушылардың денсаулығын нығайту мен әлеуетін дамытудағы аталмыш пәннің стратегиялық мәні айқындалып, қазіргі заманауи қоғамда оның орны ерекше бағамдалады.*

***Кілт сөздер:** емдік дене шынықтыру, инклюзия, білім беру, педагогика, әлеуметтік бейімделу, мүмкіндігі шектеулі балалар, денсаулық сақтау, педагогикалық инновациялар.*

Қазіргі білім беру кеңістігі адам құқығының әмбебап принциптерін басшылыққа ала отырып, барша оқушының білім алуға тең қолжетімділігін қамтамасыз етуге ұмтылуда. Осы тұрғыда инклюзивті білім беру жүйесі әлемдік педагогиканың маңызды бағыттарының біріне айналды. Инклюзия – қоғамның адамға бейімделуі, ал бұл бейімделудің табысты жүзеге асырылуы үшін арнайы әдіс-тәсілдер кешені қажет. Солардың ішінде дене тәрбиесінің ерекше бағыты болып саналатын емдік дене шынықтырудың мәні орасан зор. Бұл пән тек физикалық жаттығулар жиынтығы ғана емес, ол оқушының жан-жақты дамуына ықпал ететін, жеке әлеуетін ашуға бағытталған кешенді педагогикалық құрал ретінде қарастырылады.

Емдік дене шынықтырудың негізінде адамның физиологиялық мүмкіндіктерін ескере отырып, оның жеке ерекшеліктеріне сәйкес икемделген жаттығуларды қолдану қағидаты жатыр. Мүмкіндігі шектеулі балалардың көпшілігі үшін қарапайым дене тәрбиесі бағдарламалары қолайсыз болуы мүмкін, себебі олардың физикалық дамуында түрлі шектеулер мен ерекшеліктер кездеседі. Осы жағдайда арнайы әдістемелерге сүйенген емдік жаттығулар білім алушының денсаулығын сақтау ғана емес, сонымен қатар оның әлеуметтік белсенділігін арттыру, эмоционалдық тұрақтылығын күшейту, өзіндік сенімділігін дамыту сияқты жан-жақты нәтижелерге жетелейді.

Инклюзивті білім беру барысында мұғалімнің рөлі ерекше айқындалады. Ол тек білім беруші ғана емес, әр оқушының денсаулық жағдайына сәйкес қолдау көрсетуші, сенімді серіктес бола білуі тиіс. Мұғалім тарапынан жүргізілетін емдік дене шынықтыру сабақтары баланың жеке ерекшелігін ескере отырып, бір жағынан оның физикалық дамуына жағдай жасаса, екінші жағынан топтағы балалар арасындағы өзара қарым-қатынасты нығайтады. Себебі бірлесе жасалатын қимыл-қозғалыстар, ойын түріндегі жаттығулар, шағын жарыстар инклюзивті ортадағы әлеуметтік теңгерімді сақтауға септігін тигізеді.

Сонымен қатар, емдік дене шынықтыру тек физиологиялық тұрғыда ғана тиімді емес, оның психологиялық-педагогикалық әсері де өте ауқымды. Мүмкіндігі шектеулі бала өзін құрдастарымен тең дәрежеде сезіне бастағанда, оның ішкі сенімділігі артып, өзін-өзі бағалауы жоғарылайды. Бұл процесс инклюзивті білім беру философиясының негізгі қағидаттарымен толық сәйкеседі. Себебі инклюзия тек балаларды бір ортаға біріктіру емес, олардың арасындағы қарым-қатынасты тең дәрежеде құруды көздейді. Ал емдік дене шынықтыру дәл осы мақсатқа жетудің пәрменді құралы болып табылады.

Жалпы педагогикалық тәжірибеде соңғы жылдары цифрлық технологиялар мен жаңа әдістемелік үлгілердің енгізілуі емдік дене шынықтыру сабақтарының да мазмұнын түрлендіріп отыр. Мысалы, қимыл-қозғалысты бақылап, арнайы бағдарлама арқылы оқушының қимыл дәлдігін бағалауға мүмкіндік беретін инновациялық құрылғылар қолданысқа енгізілуде. Бұл әдістер бір жағынан мұғалімге тиімділік берсе, екінші жағынан оқушының қызығушылығын арттырып, сабаққа белсенді қатысуына жағдай жасайды. Заманауи инклюзивті мектеп тәжірибесінде мұндай әдіс-тәсілдердің енгізілуі емдік дене шынықтырудың маңызын одан әрі күшейтуде. Сонымен қатар, сандық технологиялардың қолданысы сабақ барысында жекелендірілген тәсілдерді жүзеге асыруға, әрбір оқушының денсаулық жағдайы мен физикалық мүмкіндігін ескеруге мүмкіндік береді. Мұндай тәжірибеде оқушының қозғалыс траекториясын, бұлшық ет күшінің динамикасын, тепе-теңдік сақтау қабілетін арнайы сенсорлар арқылы бақылау жүзеге асырылады, нәтижесінде нақты деректер негізінде түзету жұмыстары жасалады. Бұл тек сабақтың сапасын арттырып қана қоймай, оқушының өзін-өзі бақылау мәдениетін қалыптастыруға, өзінің жетістігін цифрлық көрсеткіштер арқылы көруге, сөйтіп ішкі мотивациясының артуына жол ашады. Цифрландырудың мұндай мүмкіндіктері мұғалім үшін тек бақылау мен бағалау құралы емес, сонымен бірге оқушының әлеуетін дамытуға бағытталған шығармашылық әдіснаманың құрамдас бөлігіне айналып отыр.

Сонымен бірге емдік дене шынықтырудың әлеуметтік мәніне ерекше тоқталу қажет. Бұл пәнді тиімді қолдану нәтижесінде инклюзивті ортадағы балалардың өзара қарым-қатынасы жақсарады, бір-біріне қолдау көрсету, түсіністік таныту секілді құндылықтар қалыптасады. Қоғамға бейімделудің алғашқы қадамдары да дәл осы мектеп қабырғасынан басталатыны белгілі. Ендеше, мұғалімнің кәсіби шеберлігі мен шығармашылығы, оның оқушыларды біріктіре білу қабілеті – инклюзивті білім берудің сапасын айқындайтын басты факторлардың бірі.

Емдік дене шынықтыру тек педагогикалық құрал ғана емес, ол денсаулықты сақтау мәдениетін қалыптастыратын, болашақ өмір салтына ықпал ететін маңызды бағдарлама. Баланың бойында ерте жастан қимыл белсенділігін дұрыс ұйымдастыру әдетін қалыптастыру арқылы мұғалім оның өмір бойы денсаулығын сақтауға мүмкіндік береді. Демек, инклюзивті білім беру аясында бұл пәннің енгізілуі – болашақ қоғамның дені сау, әлеуметтік тұрғыда бейімделген, толыққанды тұлға болып қалыптасуына қосылатын үлкен үлес.

Қорытындылай келгенде, емдік дене шынықтыру – инклюзивті білім берудің маңызды және ажырамас құралы. Ол тек баланың физикалық дамуын қамтамасыз етіп қоймай, оның әлеуметтік интеграциясына, психологиялық тұрақтылығына, шығармашылық әлеуетіне ықпал етеді. Білім беру саласындағы заманауи өзгерістер мен жаңашылдықтар бұл пәннің маңызын одан әрі арттырып отыр. Сондықтан инклюзивті мектептерде емдік дене шынықтыруды

жүйелі түрде енгізу – тек педагогикалық міндет емес, қоғам алдындағы әлеуметтік жауапкершілік болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Асанова, Л. Инклюзивті білім берудегі емдік дене шынықтырудың рөлі // Педагогика және психология журналы. – 2022. – №4. – Б. 115–121.
2. Баймұратов, Қ. Дене тәрбиесі және емдік дене шынықтыру негіздері. – Алматы: Қазақ университеті, 2020. – 256 б.
3. Slee, R. Inclusive Education: From Policy to School Implementation. – London: Routledge, 2018. – 310 p.
4. Booth, T., Ainscow, M. The Index for Inclusion: Developing Learning and Participation in Schools. – Bristol: CSIE, 2019. – 200 p.

ЛЕЧЕБНАЯ ФИЗКУЛЬТУРА – ВАЖНЫЙ ИНСТРУМЕНТ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация.

В статье рассматривается роль лечебной физкультуры в системе инклюзивного образования. Принципы инклюзии в современном обществе направлены на обеспечение полноценной интеграции детей с ограниченными возможностями в социальную среду. Одним из ключевых механизмов реализации этих принципов являются методологические основы лечебной физической культуры. Физические упражнения оказывают не только положительное физиологическое воздействие, но и способствуют эмоциональному состоянию учащихся, их психологической устойчивости и социальной адаптации. В статье всесторонне анализируются теоретико-методические аспекты лечебной физкультуры, опыт её применения в инклюзивном образовательном процессе, а также педагогические инновации в данной области. Кроме того, подчёркивается стратегическое значение дисциплины в укреплении здоровья и развитии потенциала обучающихся, её особое место в условиях современного общества.

Ключевые слова: лечебная физкультура, инклюзия, образование, педагогика, социальная адаптация, дети с ограниченными возможностями, охрана здоровья, педагогические инновации.

THERAPEUTIC PHYSICAL EDUCATION AS AN ESSENTIAL TOOL IN INCLUSIVE EDUCATION

Abstract.

This article explores the role of therapeutic physical education within the inclusive education system. In modern society, the principles of inclusion aim to ensure the full integration of children with disabilities into the social environment. One of the key mechanisms for implementing these principles is the methodological foundation of therapeutic physical education. Physical exercises have not only a positive physiological impact but also contribute to students' emotional well-being, psychological resilience, and social adaptation. The article provides a comprehensive analysis of the theoretical and methodological aspects of therapeutic physical education, its practical application in inclusive educational settings, and the pedagogical innovations in this field. Furthermore, the strategic importance of this subject in strengthening students' health and unlocking their potential is emphasized, highlighting its special role in contemporary society.

Keywords: therapeutic physical education, inclusion, education, pedagogy, social adaptation, children with disabilities, health preservation, pedagogical innovations.

Курманханова Балнур Бактыгазиевна

Педагог - психолог

Абай облысы білім басқармасы Бородулиха ауданы білім бөлімінің

"Жезкент орта мектебі" КММ

Абай облысы, Бородулиха ауданы, Жезкент кенті

Жасөспірімдердің эмоциялық интеллектісін дамытуға бағытталған
қысқа мерзімді сабақ жоспары

**БАҒДАРЛАМАМЕН ТАНЫСТЫРУ, ЭМОЦИЯЛЫҚ ИНТЕЛЛЕКТ
ҰҒЫМЫ**

Білім беру ұйымының атауы	Абай облысы білім басқармасы Бородулиха ауданы білім бөлімінің "Жезкент орта мектебі" КММ			
Пәні:	Психологиялық түзету - дамыту сабақтары			
Бөлім:	Оқушылардың эмоциялық интеллектісін дамыту			
Педагогтің аты-жөні:	Курманханова Балнур Бактыгазиевна			
Күні:	15.09.2025ж.			
Сыныбы:	Қатысушылар саны	Қатыспағандар саны		
Тақырыбы	Бағдарламамен таныстыру, эмоциялық интеллект ұғымы			
Сабақтың мақсаты	Бағдарлама мақсатын, мазмұнын түсіндіру. Эмоциялық интеллект дегеніміз не, оның маңызы туралы жалпы түсінік беру.			
Дәйек сөз				
Құндылықты дарыту				
Сабақтың барысы				
Сабақтың жоспарланған кезеңдері	Педагогтің әрекеті	Оқушының әрекеті	Бағалау	Ресурстар
Сабақ-тың басы	<p>"Көңіл-күйінді көрсет" (эмодзи әдісі) Мақсаты: Оқушылардың көңіл-күйін анықтау, сабаққа дайындық деңгейін бақылау.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Мұғалім оқушыларға түрлі эмоцияларды білдіретін смайликтерді (эмодзилерді) көрсетеді. • Оқушылар сабаққа қалай келгенін осы смайликтердің ішінен таңдап көрсетеді немесе тақтаға стикер жабыстырады. • Мұғалім оқушылардың көңіл-күйіне қарай сабақты жандандыру әдістерін таңдай алады 	Нұсқаулықтарды орындайды	Ауызша , мадақтау	
Сабақтың ортасы	<p>1-сабақ. Бағдарламамен таныстыру, эмоциялық интеллект ұғымы Тақырыбы: Эмоциялық интеллект дегеніміз не және оның маңызы Мақсаты: Жасөспірімдерге эмоциялық интеллект ұғымын түсіндіру, оны дамыту жолдарын қарастыру. Педагог-психологтың көмегімен эмоционалды дағдыларды дамытуға бағытталған</p>	Тапсырмаларды орындайды	Дескриптор , 	

	<p>тапсырмалар орындау.</p> <p>1. Тапсырма: Эмоциялық интеллект дегеніміз не? Міндеті: Жасөспірімдер эмоциялық интеллект ұғымын өз сөздерімен түсіндіреді. Педагог-психологтың рөлі: Сабак барысында эмоциялардың түрлері мен олардың маңыздылығы жайлы түсіндіру, мысалдар келтіру. Жауабы: Эмоциялық интеллект – бұл адамның өз эмоцияларын түсініп, басқару қабілеті, сондай-ақ басқалардың эмоцияларын сезіну және оларға дұрыс жауап беру дағдысы. Дискриптор:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 3 ұпай: Эмоциялық интеллект ұғымын толық және дұрыс түсіндіру, мысалдар келтіру. • 2 ұпай: Негізгі ұғымды түсіну, бірақ толық анықтама бере алмау. • 1 ұпай: Эмоциялар туралы жалпы түсінік, бірақ эмоциялық интеллект туралы нақты жауап жоқ. <p>2. Тапсырма: Эмоцияларды тану жаттығуы Міндеті: Педагог-психолог көрсеткен эмоциялардың суреттері мен жағдайларына қарап, қандай эмоция екенін анықтау. Жауабы: Жасөспірім әр сурет немесе жағдайға сәйкес эмоцияны (қуаныш, қашу, қорқыныш, ашу, таңданыс және т.б.) дұрыс атауы тиіс. Дискриптор:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 5 ұпай: Барлық эмоцияларды дұрыс анықтау. • 3 ұпай: Көптеген эмоцияларды дұрыс атау. • 1 ұпай: Эмоциялардың жартысынан азын дұрыс айту. <p>3. Тапсырма: Өз эмоцияларыңды сипатта Міндеті: Жасөспірім күнделікті өмірінен бір оқиғаны айтып, сол кезде қандай эмоцияны сезінгенін және неге солай болғанын түсіндіреді. Жауабы: Мысалы, «Бүгін мен достарыммен жақсы кездестім, сондықтан қуанышты болдым», «Тапсырманы орындай алмағанымда қапаландым». Дискриптор:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 4 ұпай: Эмоцияны нақты сипаттау және оның себептерін түсіндіру. • 2 ұпай: Эмоцияны атау, бірақ себептерін түсіндіру қиындық туғызады. • 1 ұпай: Жалпы эмоция туралы айтылған, бірақ нақты мысал жоқ. 	<p>Тапсырмаларды орындайды</p> <p>Тапсырмаларды орындайды</p>	<p>бағдаршам ,</p> <p>ауызша мадақтау</p> 	
--	---	---	---	---

	<p>4. Тапсырма: Эмоцияларды басқару әдістері туралы әңгіме Міндеті: Педагог-психологтың көмегімен эмоцияларды басқарудың тиімді әдістерін талқылау және өз ойларын айту. Жауабы: Мысалы, тыныс алу жаттығуларын қолдану, эмоцияны сөзбен білдіру, жағымды нәрсеге назар аудару. Дискриптор:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 5 ұпай: Бірнеше эмоцияны басқару әдістерін нақты және дұрыс түсіндіру. • 3 ұпай: Бір-екі әдісті айту. • 1 ұпай: Жалпы басқару әдістері туралы білмейді немесе дұрыс түсінбейді. <p>5. Тапсырма: Эмоциялық интеллектінің маңыздылығы туралы пікірталас Міндеті: Педагог-психолог ұйымдастырған топтық пікірталасқа қатысып, эмоциялық интеллекттің өмірдегі рөлі туралы өз көзқарасын білдіру. Жауабы: «Эмоциялық интеллект адамдарға қарым-қатынас жасауға көмектеседі», «Бұл қабілет қиын сәттерде сабырлы болуға көмектеседі» және т.б. Дискриптор:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 5 ұпай: Өз пікірін нақты, дәлелді түрде жеткізу және басқалардың пікірін тыңдау. • 3 ұпай: Пікір білдіру, бірақ дәлелдемелер аз. • 1 ұпай: Пікір айтуға белсенді қатыспау немесе жалпылама жауап беру. 			
<p>Сабақтың соңы</p>	<p>«Бағдаршам» әдісі</p> <ul style="list-style-type: none"> • Жасыл – сабаққа дайынмын, барлығы түсінікті. • Сары – кейбір сұрақтарым бар, бірақ жұмыс істеуге дайынмын. • Қызыл – тақырыпты түсінбеймін, көмек қажет. 	<p>Нұсқаулықты орындайды</p>	<p>Кері байланыс жасайды</p>	<p>Стикерлер</p>

Унасбаева Гаухар Еренсизовна

Биология пәні мұғалімі, педагог – модератор

«Алматы облысы білім басқармасының Еңбекшіқазақ ауданы бойынша білім бөлімі»
 мемлекеттік мекемесінің "Рахат ауылдық округі №1 орта мектеп" КММ
 Алматы облысы, Еңбекшіқазақ ауданы, Есік қ, Өрікті с/о

**«БИОЛОГИЯ САБАҚТАРЫНДА ИННОВАЦИЯЛЫҚ
 ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ: ВИРТУАЛДЫ ЗЕРТХАНАЛАР МЕН
 ИНТЕРАКТИВТІ БАҒДАРЛАМАЛАРДЫҢ МҮМКІНДІКТЕРІ»**

Аңдатпа

Бұл мақалада биология пәнін оқытуда заманауи ақпараттық-коммуникациялық технологияларды, соның ішінде виртуалды зертханалар мен интерактивті бағдарламаларды қолданудың тиімді жолдары қарастырылады. Инновациялық технологиялар оқушылардың зерттеушілік қабілеттерін дамытуға, сыни ойлауын қалыптастыруға және практикалық дағдыларын жетілдіруге ықпал етеді. Виртуалды зертханалар қауіпсіз әрі қолжетімді ортада тәжірибелер жүргізуге мүмкіндік берсе, интерактивті бағдарламалар сабақтың көрнекілігін арттырып, оқушылардың пәнге деген қызығушылығын күшейтеді. Сонымен қатар, жасанды интеллект платформаларын пайдалану жеке білім траекториясын құруға, оқу процесін тиімді ұйымдастыруға және педагогтің кәсіби шеберлігін арттыруға жағдай жасайды.

Кілт сөздер: биологияны оқыту, инновациялық технологиялар, виртуалды зертхана, интерактивті бағдарлама, жасанды интеллект, сыни ойлау, зерттеушілік қабілет, практикалық дағдылар, АКТ, білім беру платформасы

Кіріспе

Қазіргі заманғы білім беру жүйесі ақпараттық қоғам талаптарына сай жаңарып, оқытудың дәстүрлі әдістерінен біртіндеп инновациялық технологияларға көшуде. Әсіресе биология пәнінде жаңа технологияларды қолдану оқушылардың танымдық қызығушылығын арттырып қана қоймай, олардың ғылыми ойлау қабілетін, зерттеушілік дағдыларын және сыни тұрғыдан ойлау мәдениетін дамытуға бағытталған.

Биология – тәжірибе мен зерттеуге негізделген ғылым саласы. Сондықтан да оқыту барысында виртуалды зертханалар, интерактивті бағдарламалар мен жасанды интеллектке негізделген платформаларды қолдану педагогикалық тәжірибеде өзекті болып отыр. Мұндай технологиялар дәстүрлі зертханалық жұмыстарда жиі кездесетін қауіпсіздік пен материалдық шектеулерді жеңуге мүмкіндік береді, сонымен қатар әрбір оқушыға өз бетімен тәжірибе жасауға қолайлы жағдай жасайды.

Инновациялық технологияларды биология сабақтарына енгізу білім беру сапасын арттырудың, оқушылардың жеке мүмкіндіктерін ашудың және практикалық дағдыларын жетілдірудің заманауи тәсілі болып табылады. Бұл бағыт педагогтің кәсіби құзыреттілігін арттырып қана қоймай, оқушының шығармашылық әлеуетін дамытуға да ықпал етеді.

Негізгі бөлім

1. Инновациялық технологиялардың білім берудегі рөлі

Қазіргі білім беру жүйесінде инновациялық технологияларды қолдану оқытудың сапасын арттырудың басты құралына айналды. Биология пәнінде дәстүрлі оқыту әдістері оқушылардың ғылыми ойлауын, зерттеушілік дағдыларын толық дамытуға әрқашан жеткіліксіз. Ал виртуалды зертханалар, интерактивті бағдарламалар және жасанды интеллект платформалары оқушыны оқу процесінің белсенді қатысушысына айналдырып, білімді меңгеруді жаңа деңгейге көтереді.

2. Виртуалды зертханалардың мүмкіндіктері

Виртуалды зертханалар оқушыларға тәжірибелерді қауіпсіз ортада орындауға мүмкіндік береді. Олар дәстүрлі зертханалардағы құрал-жабдықтың жетіспеуі немесе қауіпті реагенттермен жұмыс істеу мәселесін шешеді. Мысалы, жасушаның құрылымын зерттеу, ДНҚ репликациясын модельдеу немесе экологиялық жүйелердің динамикасын бақылау виртуалды ортада тиімді жүзеге асады. Сонымен қатар, оқушылар тәжірибені бірнеше рет қайталап, нәтижелерін талдай алады. Бұл әдіс олардың зерттеушілік қабілеттерін дамытып, практикалық дағдыларын нығайтады.

3. Интерактивті бағдарламалардың артықшылықтары

Интерактивті бағдарламалар сабақтың қызықты әрі көрнекі өтуін қамтамасыз етеді. Ойын элементтері, онлайн-тесттер мен викториналар оқушының пәнге деген ынтасын арттырады. Мысалы, Kahoot!, Quizizz немесе PhET платформалары арқылы оқушылар биологиялық процестерді визуалды түрде бақылап, өз білімдерін тексере алады. Мұндай тәсілдер оқушылардың сыни ойлау қабілетін дамытады және пәнге деген мотивациясын күшейтеді.

4. Жасанды интеллекттің ықпалы

Жасанды интеллектке негізделген платформалар биология сабақтарында жеке білім траекториясын құруға мүмкіндік береді. AI жүйелері оқушының білім деңгейін талдап, қосымша тапсырмалар ұсынады және оқу процесін дербестендіреді. Сонымен қатар, жасанды интеллект ғылыми деректерді талдауға, күрделі процестерді модельдеуге мүмкіндік беріп, оқушылардың зерттеу дағдыларын жетілдіреді.

5. Педагогикалық тәжірибені жетілдіру

Инновациялық технологияларды қолдану педагогтің жұмысын жеңілдетеді. Мұғалімдер сабақ жоспарын интерактивті құралдар арқылы тиімді құрып, оқушылардың жетістіктерін цифрлық платформалар арқылы бақылай алады. Бұл педагогке уақытты үнемдеуге, оқушыларға жекелей кері байланыс беруге және сабақ сапасын арттыруға жағдай жасайды.

Қорытынды

Биология пәнін оқытуда инновациялық технологияларды қолдану – заманауи білім беру жүйесінің негізгі талаптарының бірі. Виртуалды зертханалар оқушыларға тәжірибелерді қауіпсіз және қолжетімді ортада орындауға мүмкіндік берсе, интерактивті бағдарламалар сабақтың мазмұнын қызықты, көрнекі әрі динамикалық етеді. Ал жасанды интеллект платформалары оқу процесін жекелендіріп, әр оқушыға жеке білім траекториясын құруға жағдай жасайды.

Бұл технологиялардың тиімділігі бірнеше қырынан байқалады: біріншіден, оқушылардың зерттеушілік және практикалық дағдылары қалыптасады; екіншіден, сыни ойлау қабілеті дамиды; үшіншіден, пәнге деген қызығушылық артады. Сонымен қатар, педагогтің кәсіби шеберлігі шыңдалып, сабақтың сапасы заманауи талаптарға сай ұйымдастырылады.

Қорытындылай келе, биология сабақтарына инновациялық технологияларды енгізу – білім сапасын арттырудың, оқушылардың жан-жақты дамуын қамтамасыз етудің және педагогикалық тәжірибені жаңғыртудың тиімді жолы. Бұл бағыт болашақта да өзектілігін жоғалтпай, білім беру үрдісін жетілдіруге қызмет ететіні сөзсіз.

Пайдаланылған әдебиеттер

1. Әбілқасымова, А. Е. Білім беру технологиялары. – Алматы: Білім, 2019. – 240 б.
2. Нұрғалиева, Г. К. Биологияны оқыту әдістемесі. – Алматы: Қазақ университеті, 2020. – 312 б.
3. Жанпейісова, М. М. Модульдік оқыту технологиясы оқушыны дамыту құралы ретінде. – Алматы: 2006. – 256 б.
4. Қоянбаев, Ж. Б., Қоянбаев, Р. М. Педагогика. – Алматы: Қазақ университеті, 2018. – 380 б.
5. Махмутов, М. И. Қазіргі сабақ: теориясы мен тәжірибесі. – Алматы: Рауан, 2017. – 290 б.

ПРИМЕНЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ НА УРОКАХ БИОЛОГИИ: ВОЗМОЖНОСТИ ВИРТУАЛЬНЫХ ЛАБОРАТОРИЙ И ИНТЕРАКТИВНЫХ ПРОГРАММ

***Аннотация.** В данной статье рассматриваются эффективные способы использования современных информационно-коммуникационных технологий в преподавании биологии, в том числе виртуальных лабораторий и интерактивных программ. Инновационные технологии способствуют развитию исследовательских способностей учащихся, формированию критического мышления и совершенствованию практических навыков. Виртуальные лаборатории позволяют проводить опыты в безопасной и доступной среде, а интерактивные программы повышают наглядность урока и усиливают интерес к предмету. Кроме того, использование платформ на основе искусственного интеллекта способствует построению индивидуальной траектории обучения, эффективной организации учебного процесса и повышению профессионального мастерства педагога.*

***Ключевые слова:** преподавание биологии, инновационные технологии, виртуальная лаборатория, интерактивная программа, искусственный интеллект, критическое мышление, исследовательские способности, практические навыки, ИКТ, образовательная платформа*

THE USE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN BIOLOGY LESSONS: OPPORTUNITIES OF VIRTUAL LABORATORIES AND INTERACTIVE PROGRAMS

***Abstract.** This article explores effective ways to integrate modern information and communication technologies into biology education, focusing on the use of virtual laboratories and interactive programs. Innovative technologies enhance students' research skills, foster critical thinking, and improve practical abilities. Virtual laboratories provide a safe and accessible environment for conducting experiments, while interactive programs increase the visual appeal of lessons and boost students' interest in the subject. Additionally, the use of artificial intelligence platforms enables the creation of personalized learning trajectories, improves the organization of the educational process, and supports the professional development of teachers.*

***Keywords:** biology education, innovative technologies, virtual laboratory, interactive program, artificial intelligence, critical thinking, research skills, practical skills, ICT, educational platform*

Унгарова Венера Куванчовна

Информатика пәні мұғалімі, педагог-зерттеуші
 «Жамбыл облысы әкімдігінің білім басқармасы Байзақ ауданының білім бөлімінің
 Ғани Мұратбаев атындағы гимназиясы» коммуналдық мемлекеттік мекемесі
 Жамбыл облысы, Байзақ ауданы, с.Сарыкемер

HTML МЕН CSS-ТІҢ БІРЛЕСЕ ЖҰМЫС ІСТЕУ ПРИНЦИПТЕРІ

HTML (HyperText Markup Language) – веб-беттің қаңқасын, құрылымын жасайды.
CSS (Cascading Style Sheets) – сол құрылымға сән береді, яғни сыртқы көрінісін әдемілейді.
 Екі технология бірге қолданылғанда ғана сайт толыққанды, көркем әрі қолданушыға ыңғайлы болып шығады.

Бірлесе жұмыс істеу принципі

1. HTML – мазмұнды белгілейді:

- Мәтін, тақырып, сурет, кесте, форма.
- Элементтердің орналасу ретін анықтайды.

2. CSS – стиль береді:

- Түстер, қаріп түрі мен өлшемі.
- Элементтердің өлшемі, фоны, шекаралары.
- Позициялау (орналасу), анимация қосу.

3. Бірігіп қолдану процесі:

- HTML кодта біз мазмұнды белгілейміз.
- CSS арқылы сол мазмұнды әдемілейміз.
- Сыртқы CSS файлын HTML-ге <link> арқылы қосамыз.

Мысал: HTML + CSS

HTML коды:

```
<!DOCTYPE html>
<html>
<head>
  <meta charset="UTF-8">
  <title>HTML + CSS мысалы</title>
  <!-- CSS файлын қосу -->
  <link rel="stylesheet" href="style.css">
</head>
<body>
  <h1>Менің бірінші сайтым</h1>
  <p>Бұл абзац HTML арқылы жазылды, бірақ CSS арқылы сәнделеді.</p>

  <button class="green-btn">Батырманы басыңыз</button>
</body>
</html>
```

CSS файлы (style.css):

```
body {
  background-color: #f2f2f2;
  font-family: Arial, sans-serif;
}
h1 {
  color: darkblue;
  text-align: center;
}
```

```
p {
  color: #333;
  font-size: 18px;
  line-height: 1.6;
}
.green-btn {
  background-color: green;
  color: white;
  padding: 10px 20px;
  border: none;
  border-radius: 10px;
  cursor: pointer;
}
.green-btn:hover {
  background-color: darkgreen;
}
```

Нәтижесі:

- HTML мәтін мен батырманы құрады.
- CSS фонды сұр етеді, тақырыпты көк түске бояйды, мәтін өлшемін үлкейтеді, батырмаға әдемі пішін мен hover-эффект қосады.

Қорытынды

HTML мен CSS – веб-дамытудағы ең маңызды екі құрал.

- **HTML** – сайттың қаңқасын, мазмұнын жасайды.
- **CSS** – сол мазмұнды көркемдейді, түс, өлшем, орналасуды басқарады.

Бірге қолданғанда:

- сайт эстетикалық әдемі болады;
- ақпарат **жүйелі және түсінікті** көрсетіледі;
- қолданушыға **ыңғайлы интерфейс** ұсынылады.

HTML мен CSS-ті бірге меңгеру – веб-әзірлеудің бірінші әрі негізгі қадамы. Бұл дағды болашақта JavaScript, фреймворктар (React, Vue) және толыққанды сайт жасауға негіз болады.

Досанов Асилбай Мынжасарович
 Дене шынықтыру пән мұғалімі, педагог-зерттеуші
 "Жаушықұм" мектеп-лицейі
 Түркістан облысы, Шардара ауданы, Жаушықұм ауылы

ДЕНЕ ТӘРБИЕСІ САБАҒЫНДА ДИФФЕРЕНЦИАЦИЯЛАНҒАН ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІН ҚОЛДАНУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Аңдатпа

Бұл мақалада дене тәрбиесі сабағында дифференциацияланған тәсілдерді қолданудың негізгі аспектілері қарастырылады. Дифференциация — оқушылардың жеке ерекшеліктерін, дене дайындығы деңгейін, жынысын, темпераментін, денсаулық жағдайын ескере отырып, дене шынықтыру сабағын ұйымдастырудың тиімді жолы ретінде қарастырылады. Оқыту үдерісін саралау оқушылардың жеке мүмкіндіктерін ескеруге, олардың белсенділігі мен мотивациясын арттыруға ықпал етеді. Автор дифференциацияланған тәсілді қолдану әдістері, бағалау түрлері мен оқыту нәтижелерін жетілдіру жолдарын нақты мысалдар арқылы сипаттайды. Мақалада мектеп оқушыларының дене дайындығы мен денсаулық көрсеткіштерін ескере отырып білім беру сапасын арттыруға бағытталған тиімді тәсілдер ұсынылған.

Түйінді сөздер: *дифференциация, дене тәрбиесі, мектеп оқушылары, жеке тәсіл, дене шынықтыру сабағы, физикалық даму, денсаулық, сараланған оқыту, мотивация, дене дайындығы*

Дене тәрбиесіндегі дифференциация – оқу жүйесінің бөліктері (мектептер, сыныптар, топтар, жеке оқушылар) арасындағы белгілі бір айырмашылықтарды процедуралық қамтамасыз ету. Оқушылардың көпшілігі үшін мүмкін болатын және қол жетімді міндетті оқыту нәтижелеріне назар аудару оқушыға күн сайын, әр сабақта білім берудегі жетістіктерді сезінуге мүмкіндік береді. Әрбір оқушы мемлекеттік жалпы білім беру стандартының деңгейіне жетуге міндетті. Мектептегі білім беруді міндетті талаптар деңгейінде ғана емес, жоғары көрсеткіштерге жету бағытында жүзеге асыру мұғалімдерге дене шынықтыру сабағында оқыту үдерісін саралауға, ал оқушының білім мазмұнын саналы түрде таңдауына мүмкіндік береді.

Қазіргі жалпы білім беретін мектепті реформалау дене тәрбиесіндегі дифференциация мәселесін шиеленістіріп отыр. Дифференциалды көзқарасты дамытудың алғы шарттары дене шынықтыру бойынша білім беру жүйесін жетілдіруге мүмкіндік беретін жаңа әлеуметтік жағдайлар болды.

Қазіргі білім беру мекемесінде оқу процесін ұйымдастыруға және іске асыруға, қалыптастырушы және денсаулық сақтайтын білім беру ортасының ерекше денсаулығына арнайы ғылыми негізделген жағдайлар жасау қажет. Балалардың дені сау болып өсуі үшін дұрыс дене тәрбиесі, сондай-ақ салауатты өмір салтын ұстану қажет. Әрбір оқушы оқуда ғана

емес, іс-әрекетінде, қарым-қатынасында, жүріс-тұрысында, түрлі қоғамдық құбылыстарға көзқарасында, т.б жеке ерекшеліктерін көрсетеді. Бұл критерийлер оқушының тәрбие деңгейін сипаттайды. Оқушылардың ерте кәсіптік бағдар беруге деген көзқарасы оқыту барысындағы тәрбие процесінің бағытын да анықтай алады. Сондықтан білім беру үрдісі де, оқыту процесі де сараланған болуы керек.

Дене шынықтыру сабақтарындағы дифференциацияланған тәсіл деп оқушылардың анықталған топтарының әрқайсысына олардың мүмкіндіктеріне қарай нақты көзқарас түсініледі, бұл дене дамуының оңтайлы деңгейіне, дене шынықтыруға, сондай-ақ тиісті білім, білік және дағдылар көлеміне қол жеткізуге мүмкіндік береді.

Дене тәрбиесінің теориясы мен әдістемесінде дифференциацияланған тәсілді ұйымдастыру мәселесі маңызды және өзекті деп танылады. Бұл мәселенің әртүрлі аспектілері бойынша ғылыми эзирлемелер бар, соның арқасында дифференциацияланған тәсілдің негізінде жатқан белгілер айқын болды: денсаулық жағдайы мен физикалық даму деңгейі, дене шынықтыру деңгейі, биологиялық жетілу дәрежесі және балалардың жынысы, жүйке жүйесі мен темперамент қасиеттері. Дұрыс қалып пен арқа мен іш бұлшықеттерін нығайтуға арналған жаттығулар тобындағы бөлім кеңейтілді. Арқанға өрмелеу, тарту және акробатикалық жаттығулар толығымен алынып тасталады. Бағдарламаның оқу материалы оқушылардың дәйекті дайындығын қамтамасыз етуге және сол арқылы дайындық немесе негізгі топқа ауысу үшін жақсы жағдай жасауға арналған.

Дене тәрбиесін дифференциациялау мәселелерін шешуде мектеп оқушыларының дене дайындығының жоғары деңгейіне жету мәселесі маңызды болып табылады. Тәжірибе көрсеткендей, физикалық дайын балалар оқу жүктемелеріне тез бейімделеді, өз білімі мен дағдыларына сенімдірек, оқу іс-әрекетінде жақсы нәтижелерге қол жеткізеді. Демек, мектеп оқушыларының дайындығын ескере отырып, дене шынықтыру бойынша оқу-тәрбие үрдісін дифференциациялау керек.

Дене шынықтыру сабақтарында дифференциацияланған тәсілді ұйымдастыру бойынша әдістер кешені оқу-тәрбие процесін жүргізу үшін өте ұтымды болып табылады.

"Дене шынықтыру" пәні бойынша оқу-тәрбие процесін жетілдіру мақсатында оқушылардың жеке мүмкіндіктерін есепке алу және оқыту процесін дифференциациялау және дене қасиеттерін дамыту негізінде 5-9 сынып оқушыларына дифференциацияланған оқыту әдістемесімен оқу бағдарламасын эзирленді. Осы бағдарламаға сәйкес дифференциацияланған оқыту әдістемесі келесі міндеттерді шешуді көздейді:

1. Өмірлік маңызды моториканы және дағдыларды үйрету, оларды әр түрлі жағдайларда қолдану.

2. Дене шынықтыру және функционалдық дайындық деңгейін арттыру.

3. Оқушының жеке қабілеттерін дамыту, дене дайындығының әлсіз жақтарын жою.

4. Дене шынықтыру және спорт бойынша гигиена, медицина, қажетті ұғымдар мен теориялық ақпарат саласында білім алу.

5. Дене шынықтырумен өз бетінше айналысу қажеттілігі мен қабілетіне тәрбиелеу, оларды саналы түрде демалу, жаттығу, өнімділікті арттыру мақсатында қолдану.

Оқушының дене тәрбиесін дифференциациялау нәтижесі адамның даралығын қалыптастыру процесіне, оқыту мен тәрбиелеудің мазмұнына, оқыту мен тәрбиелеу технологиясына және сабақ формаларын ұйымдастыруға байланысты. Дене шынықтыру білімін дифференциациялау принциптеріне:

1. Адамның физикалық әлеуетінің табиғи даму принципі.

2. Жас кезеңдерін танудағы әлеуметтену принципі.

3. Дене жаттығуларынан ләззат алу принципі.

4. Білім беру кеңістігінің принципі.

Оқу процесін педагогикалық тұрғыдан дұрыс басқару, сабаққа уақытында түзетулер енгізу, практикалық іс-әрекетте дифференциацияланған тәсілді жүзеге асыру үшін оқушының физикалық дамуын ескеруден басқа, оқушылардың физикалық дайындығын бақылау қажет.

Оқушылардың дене дайындығын зерттеу үшін келесі сынақтарды қамтуы мүмкін бағдарламаны құрастыруға болады: орнынан ұзындыққа секіру, допты лақтыру, қол динамометриясы.

Орнынан ұзындыққа секіру. Бұл тапсырма қозғалыс күші мен жылдамдығының дамуын көрсетеді.

Допты лақтыру (1 кг) негізінен қол мен магистраль бұлшықеттері арқылы орындалатын жұмыс кезінде жылдамдық-күш қасиеттерін бағалау үшін қолданылады.

Қол динамометриясы. Қолдың бұлшықет күші динамометрмен анықталады. 1-3 сынып оқушылары үшін бөлу шкаласы 0-ден 30 кг-ға дейін, 4-10 сынып оқушылары үшін шкала 0-ден 90 кг-ға дейін. оң және сол қолдың күші бөлек өлшенеді.

Дифференциацияланған тәсілді тек сабақта ғана емес, үй тапсырмасын орындау кезінде де қолдануға болады. Бірінші кезеңде оқушылар тобына үй тапсырмасын құрастырылады. Сабақта осы кезеңде оқытылатын оқу материалына сәйкес өздік жұмыс үшін жаттығуларды таңдалып, үй жұмысы кешендері негізінен жалпы дамытушылық және қозғалыс қасиеттерін дамытуға арналған арнайы жаттығуларды қамттылады. Үй тапсырмасын оқушыларға қолжетімді және олардың үйдегі дайындығына сәйкес келетіндей, түсінікті, нақты, есте сақтауға және реттелетіндей етіп құрастыру шарт.

Келесі кезең үй тапсырмасын оқушылардың өміріне енгізу.

Қорытынды кезең – қорытындылау (бақылау).

Қазіргі уақытта адам еңбегін техникаландыру, табиғатпен байланыс шындығын жоғалту, дене тәрбиесінің жүйелілігін бұзу, басқа да көптеген факторлардың пайда болуы оқу орындарында дене тәрбиесін қайта қарау немесе жетілдіру, негізсіз ұмытып кету қажеттілігі туындады. Егер тірі ағза кем дегенде шекті жүктемелерді алмаса, ол дамымайды, жақсармайды. Дене шынықтыру сабағында оқушы терлемесе, шаршамаса, ол үшін сабақ бос болды. Сәйкес техникалық спорттық базасы бар дене шынықтыруды оқытудың дифференциацияланған тәсілін практикаға енгізу арқылы оқушы қажетті жүктемені алады, жетілдіре алады.

Сонымен қатар, тек осындай сабақтарда ғана мұғалім оқушыларға медициналық және гигиеналық және денсаулыққа байланысты көптеген білім мен дағдыларды бере алады. Бір сөзбен айтқанда, осындай сабақтарда ғана пәннің екінші бөлігі – мәдениетті игеруге болады.

Қорытынды

Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, дене тәрбиесін ұйымдастыру – білім мен тәрбие сапасын арттырудың негізгі тетіктерінің бірі. Дифференциацияланған тәсіл дене тәрбиесі сабақтарының тиімділігін арттырып қана қоймай, оқушылардың дене және психологиялық дамуына оң әсер етеді. Мұндай әдіс арқылы оқушы өзінің жеке әлеуетін толық іске асырып, физикалық қабілеттерін дамыта алады. Жүйелі түрде ұйымдастырылған сараланған дене тәрбиесі бағдарламасы оқушының денсаулығын нығайтуға, дене шынықтыруға деген қызығушылығын арттыруға және салауатты өмір салтын қалыптастыруға зор ықпал етеді. Сонымен қатар, үй тапсырмаларын да оқушылардың мүмкіндіктеріне қарай саралап беру олардың өз бетінше жұмыс істеу дағдыларын қалыптастырады. Бұл тәсілді оқу процесіне енгізу қазіргі білім берудің талаптарына толықтай жауап береді.

Қолданылған әдебиеттер:

1. Сағындықов А.С. «Дене тәрбиесі теориясы мен әдістемесі». – Алматы: Білім, 2010.
2. ҚР Дене шынықтыру және спорт туралы Заңы. – Астана, 2021.
3. Мукашева М.Ж. Мектепте дене тәрбиесін ұйымдастыру әдістері. – Алматы: Рауан, 2019.
4. Абай атындағы ҚазҰПУ. Дене тәрбиесі және спорт кафедрасының ғылыми еңбектері жинағы. – Алматы, 2022.

5. ҚР МЖМБС 4.02.003 – 2020. Жалпы білім беретін мектептерге арналған дене тәрбиесі пәнінің типтік бағдарламасы.
6. Жуковский В.М. «Теория и методика физического воспитания». – Москва: Академия, 2015.
7. Назарбаев З. Н. «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру». – Егемен Қазақстан, 2017.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПРИМЕНЕНИЯ ДИФФЕРЕНЦИРОВАННЫХ МЕТОДОВ ОБУЧЕНИЯ НА УРОКАХ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Аннотация

В статье рассматриваются основные аспекты применения дифференцированного подхода на уроках физической культуры. Дифференциация рассматривается как эффективный способ организации занятий с учётом индивидуальных особенностей учащихся, уровня их физической подготовленности, пола, темперамента и состояния здоровья. Дифференцированное обучение способствует учету индивидуальных возможностей школьников, повышает их активность и мотивацию. Автор подробно описывает методы применения дифференцированного подхода, виды оценивания и пути совершенствования результатов обучения на основе конкретных примеров. В статье предложены эффективные подходы, направленные на повышение качества образования с учетом физической подготовки и состояния здоровья учащихся.

Ключевые слова: дифференциация, физическое воспитание, школьники, индивидуальный подход, урок физкультуры, физическое развитие, здоровье, дифференцированное обучение, мотивация, физическая подготовка

THEORETICAL FOUNDATIONS OF USING DIFFERENTIATED TEACHING METHODS IN PHYSICAL EDUCATION LESSONS

Abstract

This article examines the key aspects of applying differentiated approaches in physical education classes. Differentiation is considered an effective method for organizing physical education lessons by taking into account students' individual characteristics, physical fitness levels, gender, temperament, and health conditions. Differentiated instruction helps to address students' personal capabilities, enhancing their engagement and motivation. The author describes methods of implementing differentiated approaches, types of assessment, and ways to improve learning outcomes through practical examples. The article presents effective strategies aimed at improving the quality of education based on students' physical readiness and health indicators.

Keywords: differentiation, physical education, school students, individual approach, PE lesson, physical development, health, differentiated instruction, motivation, physical fitness

Байтурсынова Айжанкул Орынбасаровна

Бастауыш сынып мұғалімі, педагог-модератор

Түркістан облысының білім басқармасының Жетісай ауданының білім бөлімінің
«Мырзақадыр Нұрбаев атындағы №58 жалпы білім беретін мектеп» коммуналдық
мемлекеттік мекемесі

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ТАНЫМДЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІН ДАМУ

Аңдатпа

Бұл мақалада бастауыш сынып оқушыларында танымдық белсенділікті қалыптастырудың теориялық негіздері мен практикалық тәсілдері қарастырылады. Танымдық белсенділік – оқушының оқу іс-әрекетіне саналы түрде қатысуы мен білім алуға деген ішкі ынтасының көрінісі. Мақалада оқу процесіндегі белсенділіктің мәні, түрлері, даму деңгейлері, физиологиялық және психологиялық негіздері сипатталып, танымдық қызығушылықты арттырудың тиімді жолдары мен мұғалімнің рөлі жан-жақты талданған. Сонымен қатар, қазіргі білім беру жүйесінде оқушы тұлғасының белсенділігін дамыту – оқытудың сапасын арттыру мен оқушыны өмір бойы білім алуға бейімдеудің негізі екендігі айқындалады.

Түйінді сөздер: танымдық белсенділік, бастауыш білім, оқыту процесі, мотивация, оқу іс-әрекеті, шығармашылық, белсенділік деңгейлері, оқу мотивациясы, тұлғаның дамуы, білім беру технологиялары.

Дидактиканы дамытудың қазіргі кезеңінде оқыту процесінің тиімділігін арттыру мәселесі оқу процесін басқарудың ең ұтымды жолдары мен әдістерін іздеуге, оқу материалы мен оқу процесін құрылымдық-жүйелік талдауға, сондай-ақ оқытудың техникалық және әдістемелік құралдарының тиімділігін талдауға және бағалауға байланысты ғалымдардың назарын аударады. Енді кезекте оқу, жазу, санау, есептерді шешудің қарапайым дағдыларын игеру жеткіліксіз. Бұл дағдыларды қалыптастыру кеңірек және маңызды міндеттерді шешуге қосылады:

Біріншіден, балаларды ғылыми білімнің логикасында пәндік оқытуға жетелеу, олардың алдында осы ғылымның мазмұнын құрайтын шындықтың зерттелетін саласының негізгі және іргелі қасиеттерін ашу. Сонымен, оқу дағдыларын игеру қарым – қатынас пен ойлау құралы ретінде тілді зерттеуге кіріспе, ал қарапайым санау дағдылары сандық қатынастарды зерттеуге кіріспе болады.

Екіншіден, балаларда өз міндеттері мен тәсілдері бар оқу іс-әрекетін қалыптастыру. Біздің қоғам дамуының қазіргі кезеңінде оқу іс-әрекетін адам өмір бойы орындауы керек. Бұл әр адамның екінші "кәсібі", ол негізінен таңдалған істі алға жылжытуға байланысты келеді.

Үшіншіден, бастапқы оқыту кезеңінің барлық мүмкіндіктерін оқу мотивтерін қалыптастыру және балалардың интеллектуалды дамуы үшін пайдалану. Оқу процесінің тиімділігі мен сапасын арттыру мәселесін шешудегі басты мәселе оқушылардың оқуын жандандыру болып табылады. Оның айрықша маңыздылығы мынада: оқыту рефлексивті түрлендіруші қызмет бола отырып, оқу материалын қабылдау мен есте сақтауға ғана емес, сонымен бірге оқушының танымдық іс-әрекеттің өзіне деген көзқарасын қалыптастыруға бағытталған. Қызметтің трансформациялық сипаты әрқашан субъектінің белсенділігімен байланысты.

Егер біз оқудың алғашқы жылдарынан бастап баланың мектепке ауыртпалық түсіруін қаламасақ, онда біз сыртта емес, оқу процесінде болатын ілімнің осындай мотивтерін оятуға қамқорлық жасауымыз керек. Басқаша айтқанда, мақсат-баланың оқығысы келетіндіктен дәл

оқуы, сондықтан ол ілімнің өзінен ләззат алуы қажет. Сондай-ақ Я.А.Коменский оқушының жұмысын психикалық қанағат пен рухани қуаныш көзіне айналдыруға шақырды.

Сондықтан бастауыш білім берудің мақсаттарының бірі - баланың танымдық белсенділігін дамыту. Балалардың тәуелсіздігі мен белсенділігін дамыту үшін баланың әрбір сәтті қадамын, сұраққа өз бетінше жауап табуға тырысуын (тіпті сәтсіздігін) оң бағалау маңызды. Балаларға бірдеңе ойлап табу, болжау, мысалдар таңдау және т.б. секілді шығармашылық оқу тапсырмаларын беру өте пайдалы.

Белсенділік іс-әрекеттің өзін емес, оның деңгейі мен сипатын білдіретінін ескеру қажет. Бұл мақсат қою процесіне де, мотивация мен іс-әрекет тәсілдерін білуге де әсер етеді. Белсенділік (жеке білім ретінде) оқушының ерекше жағдайын және оның іс-әрекетке қатынасын білдіреді. Оқушының оқу іс-әрекетіндегі белсенділігі, оның нақты күштерінің көрінісі ретінде, оның дамуының алғышарты мен нәтижесі деп санауға болады. Сонымен қатар белсенділік жеке тұлғаның туа біткен, өзгермейтін қасиеті емес, демек оны дамытуға болады.

Жеке тұлғаның сипаттамасы ретінде белсенділік оның динамикасын, бастамашылығын ашады және қоршаған әлеммен мағыналы байланыстарды өзгерту мен қолдаудың қайнар көзіне айналады. Белсенділік әрекеттілікпен байланысты, оның қалыптасуының, іске асырылуының және өзара әрекеттесуінің шарты, өз қозғалысының қасиеті ретінде анықталады. Тұлғаның белсенділігі оның әлеуметтік, рухани және биологиялық даму бағдарламаларын құруға көмектеседі.

Соңғы онжылдықтардағы зерттеулер белсенділік мәселесіне әртүрлі көзқарастарды, оның түрлері (қоғамдық, когнитивтік, еңбек және т.б.), оның қасиеттері (бейімделетін және бейімделмейтін, репродуктивті және өнімді шығармашылық), сондай-ақ тұлға белсенділігінің жоғары деңгейін қалыптастырудың процесін терең зерттеді.

Белсенділік қасиеті тұлғаның қасиеті ретінде әртүрлі жоспардағы іс-әрекетте қалыптасады (танымдық, еңбек, әлеуметтік және т.б.). Оның үстіне белгілі бір қызмет түрлеріндегі белсенділіктің көрінісі олардың табиғаты мен ерекшеліктеріне сәйкес келеді. Іс-әрекет түріне қарай әрекет түрлері сәйкес бөлінеді: танымдық, еңбектік, әлеуметтік және т.б.

Барлығымыз білетіндей, оқытудың мақсаты оқушылардың білімін, дағдыларын игеру ғана емес, сонымен қатар тұлғаның жетекші қасиеттерін қалыптастыру болып табылады. Осындай қасиеттердің бірі-танымдық қызығушылықтардың бағыты мен тұрақтылығында, білім мен іс-әрекет тәсілдерін тиімді игеруге, оқу-танымдық мақсатқа жетуге ерікті күш-жігерді жұмылдыруда көрінетін танымдық белсенділік. Жеке тұлғаның іс-әрекетінің бұл сапасы негізінен таным процесінде қалыптасады, ол табиғаты бойынша субъектінің мақсатты белсенділігімен байланысты. Бұл жағдайда белсенділік мақсатқа жетудің құралы және шарты ретінде әрекет етеді. Субъектіні белсенді күйге келтіру оның сыртқы ортамен өзара әрекеттесуінің нәтижесі болып табылады.

Танымдық белсенділік жеке сипатта болады, сонымен қатар белсенділік таным шарты бола отырып, жеке тұлғаның туа біткен қасиеті емес, ол іс-әрекет процесінде қалыптасатынын атап өткен жөн. Оқытудың белсенділігіне келетін болсақ, ол танымдық іс-әрекет процесінде қалыптасады және танымға деген ұмтылыспен, психикалық шиеленіспен және оқушының моральдық-еріктік қасиеттерінің пайда болуымен сипатталады, сонымен бірге белсенділіктің өзі іс-әрекеттің сапасына әсер етеді.

Физиологиялық механизмдер тұрғысынан оқу процесі уақытша шартты байланыстардың қалыптасуы екені белгілі. Бұл процесс ми қыртысын белсенді күйге келтіретін зерттеу рефлексін қоздыру арқылы жеңілдетіледі. Зерттеу рефлексін қоздыру - танымдық белсенділіктің қажетті шарты. И.П.Павлов белсенділікті тудыратын жағдайлардың жалпы белгісін – жаңалықты көрсетті. Оқу процесінде мұндай жаңалық белгісіз ақпарат, материалды берудің ерекше түрі, оқытудың жаңа құралы болуы мүмкін.

Танымдық белсенділіктің мәні мынада: оқытудың әртүрлі мәселелерін шешуге интеллектуалды және эмоционалды жауап беру қасиеттерін ала отырып, олар оқушының сабақта не болып жатқанына, біліммен жұмыс жасаудағы бастамашылығына бағдар берудің

құнды сезімін тудырады, ол неғұрлым сезімтал тыңдайды және басқалардың не және қалай істейтініне мұқият қарайды. Алайда, танымдық белсенділіктің көріністері әртүрлі және оларды ажырату қиын. Олар:

- 1) танымдық іс-әрекеттердің мақсатқа бағытталуында, олардың мағыналық қалыптастырушы мотивациямен сипатталатын орындылығында;
- 2) білімнің, іскерліктің, қызмет тәсілдерінің сипатында, оларды пайдаланудың ұтқырлығында, мұғалімге бағытталған мәселелердің мазмұнында;
- 3) әлеуметтік коммуникация көздері есебінен, оқудың кең ауқымы, теледидар, радио, компьютерлік технологиялар арқылы танымдық қызметті кеңейту, тереңдету ниетінде.

Бұл оқушылардың оқу процесінен тыс алған білімдерін, дағдыларын оқу іс-әрекетіне енгізуге деген ұмтылысымен байланысты. Оқушылардың танымдық белсенділігі олардың қызметінің психологиялық көңіл-күйінде де: зейін, ойлау процестері, орындалатын іс-әрекетке қызығушылық, жеке бастамада көрінеді. Мұғалім қоятын міндеттерді, мәселелерді талқылауға белсенді жауап (жылдам кері байланыс), сыныптастарының жауаптарына қатысуға, оларды толықтыруға, түзетулер енгізуге деген ұмтылыс – мұның бәрі оқушының оқу-танымдық іс-әрекеттің субъектісіне айналғанын көрсететін танымдық белсенділіктің маңызды көрсеткіштері.

Т.И.Шамованың зерттеулеріне сүйене отырып, танымдық белсенділікті қалыптастырудың келесі деңгейлерін белгілеуге болады:

- 1-деңгей – репродуктивті әрекет;
- 2-деңгей – интерпретациялық әрекеті;
- 3-деңгей – шығармашылық белсенділік.

Т.И.Шамованың танымдық іс-әрекеттің қалыптасу деңгейлері туралы көзқарасын және оның танымдық әрекеттің анықтамасы бойынша ұсынған классификациясын ұстана отырып, әрбір деңгейді ажырату кезінде мынаны ескеру қажет: біріншіден, оқушының оқуға деген қатынасы, бұл игерілген білім мазмұнына және процестің өзіне деген қызығушылықтан көрінеді; екіншіден, құбылыстардың мәніне, олардың өзара байланысына енуге, сонымен қатар іс-әрекеттің әдістерін меңгеруге ұмтылу; үшіншіден, оқушының іс-әрекетке жұмылдыру, қызмет мақсатына жету үшін моральдық және ерікті күш-жігер. Бұл көрсеткішті оқушының оқу процесінде көрсететін жүйелілігі мен табандылығына қарай бағалау керек. Осы көрсеткіштерге сүйене отырып, біз танымдық белсенділіктің әрбір деңгейіне түсініктеме береміз:

Төмен деңгейлі – репродукциялық белсенділік тұрақты зейіннен көрінеді, ынталандырудың жаңашылдығынан туындайды және оқушының білімді түсінуге, есте сақтауға және жаңғыртуға, оны үлгі бойынша қолдану әдісін меңгеруге ұмтылуымен сипатталады. Бұл белсенділік деңгейінің критерийі оқушының оқытылатын құбылысты түсінуге деген ұмтылысы болуы мүмкін, ол сабақта мұғалімге сұрақ қоюда, мұғалімнің тапсырмасын орындаудағы практикалық іс-әрекетте (баспа материалымен, дидактикалық оқу құралдарымен жұмыс) көрінеді. Белсенділік деңгейінің төмендігінің сипатты көрсеткіші – «неге?» сияқты сұрақтардың болмауынан көрінетін оқушылардың білімді тереңдетуге қызығушылықтың болмауы.

Орта деңгей – түсіндіру әрекеті. Ол оқушының оқытылатын мазмұнның мәнін ашуға, құбылыстың мәніне енуге, құбылыстар мен процестер арасындағы байланыстарды білуге, өзгерген жағдайда білімді қолдану жолдарын меңгеруге ұмтылуымен сипатталады. Бұл белсенділік деңгейінің қалыптасуын бағалау критерийі оқушының келесі сұрақтарды тұжырымдау арқылы көрінетін құбылыстың себебін мұғалімнен немесе басқа көзден білуге ұмтылуы болады.

Жоғары деңгей – шығармашылық белсенділік нақты мінез-құлық пен іс-әрекетте, инициативалық, танымдық және басқа да әрекеттерден, таңдаудағы таңдамалылықтан көрінеді. Шығармашылық белсенділік ұжымдық шығармашылық іс-әрекетке өз еркімен қатысуға ұмтылудан, басқа іс-әрекеттерге қызығушылықтың таралуынан көрінеді. Оқу іс-

әрекетіндегі математикалық есептерді шешу барысындағы танымдық белсенділіктің ерекше көрінісі:

- шешілетін міндеттерді кездейсоқ емес таңдау;
- есептерді шешудегі сәтсіз әрекеттерге сыншылдық (есептерді шешудің белгілі жолдарын санамалау);
- оқушының қызығушылықтары шегінде тапсырмаларды таңдау;
- мұғалімнің позициясын алу мүмкіндігі;
- математикалық есептерді шешу жолдарының әртүрлілігі, өзін-өзі бақылау және өзін-өзі бағалау.

Бастауыш сынып оқушыларының белсенділігін қалыптастырудың негізгі көрсеткіші – бұл іс-әрекеттің мақсатын түсінуімен, олардың субъектімен іс-әрекетке дайындығы ретінде іс-әрекет пәніне қажетті қатынасымен сипатталатын оқу және сабақтан тыс жұмыстарға тұрақты қызығушылық.

Осылайша, критерийлерінің бірі оқушылардың танымдық белсенділігін дамыту болып табылатын оқыту үрдісінде педагогикалық технологияларды қолданудың тиімділігін арттыру жолдарын қарастыра отырып, оқыту ықпалын қолайлы ететін белгілі бір шарттарды ескеру қажет.

Пайдаланған әдебиеттер:

1. Шамова Т.И. Активизация учения школьников. – М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2004. – 208 с.
2. Маркова А.К. и др. Формирование мотивации учения: книга для учителя. – М.: Просвещение, 1990. – 192 с.
3. Мынбаева А.К., Садвакасова З.М. Инновационные методы обучения, или Как интересно преподавать: учебное пособие. – Алматы, 2009. – 344 с.

Салимбаева Молдир Алимбаевна

Бастауыш сынып мұғалімі

"Алматы облысы білім басқармасының Талғар ауданы бойынша білім бөлімінің" мемлекеттік мекемесінің "№ 45 жалпы білім беретін орта мектеп-гимназиясы" коммуналдық мемлекеттік мекемесі
Алматы облысы Талғар ауданы

КӨРКЕМ ӘДЕБИЕТТІ ПАЙДАЛАНУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ТІЛ БАРЛЫҒЫН АРТТЫРУ

***Аннотация.** Мақалада бастауыш сынып оқушыларының тілдік қорын байытуда көркем әдебиетті пайдаланудың педагогикалық және психологиялық негіздері қарастырылған. Тіл дамытудың бастапқы кезеңінде көркем мәтін арқылы баланың ойлау, қиялдау, бейнелі сөйлеу және шығармашылық қабілеттерін жетілдірудің маңызы айқындалады. Мәтіндермен жұмыс істеу барысында оқушылардың сөздік қорының кеңеюі мен сөйлеу мәдениетінің қалыптасуына әсер ететін әдістемелік амалдар талданады. Көркем әдебиеттің тілдік әлеуеті мен тәрбиелік мүмкіндігі ұштастырыла отырып, оқыту үдерісінде оқушының тілге деген қызығушылығын арттыру жолдары көрсетіледі. Зерттеу мазмұнында шетелдік және отандық педагогикалық тұжырымдар негізінде көркем шығарманы тиімді пайдалану жолдары айқындалған.*

***Кілт сөздер:** көркем әдебиет, тіл байлығы, сөздік қор, бастауыш сынып, тіл дамыту, шығармашылық қабілет, оқыту әдістемесі, әдеби тіл.*

Бастауыш білім беру жүйесінде тілдік білім мен рухани тәрбиені ұштастыра отырып, оқушылардың тіл байлығын дамыту – қазіргі педагогикадағы маңызды бағыттардың бірі. Тіл байлығы дегеніміз адамның өз ойын анық, дәл және бейнелі жеткізе алу қабілеті. Бұл қабілет баланың тілдік ортасы мен оқу тәжірибесіне, ең бастысы, көркем әдебиетпен қарым-қатынасына тәуелді. Көркем әдебиет тілі – сөз мәдениетінің биік үлгісі, сол себепті оны оқытуда пайдаланудың тіл дамытушылық және тәрбиелік әлеуеті зор. Бастауыш сыныптағы тілдік білім мен әдебиет сабақтары баланың сөздік қорын молайтып, тілдік жүйенің заңдылықтарын саналы меңгеруге мүмкіндік береді.

Оқушылардың тілін дамытуда көркем шығарманың рөлі ерекше, өйткені ол баланың сезім әлеміне, ойлау жүйесіне, қиял мен қабылдау қабілетіне әсер етеді. Әдеби мәтіннің бейнелі тілі, эмоциялық бояуы мен табиғи құрылымы тілдің мүмкіндігін танытады, сол арқылы бала сөздің мағыналық реңктерін ажыратып, өз ойын бейнелі жеткізуге талпынады. Бастауыш жастағы балалар үшін тіл тек қарым-қатынас құралы ғана емес, таным құралы ретінде қызмет етеді, ал көркем мәтін сол танымды кеңейтіп, дүниетанымдық негізді қалыптастырады.

Көркем әдебиетті оқытуда мұғалімнің шеберлігі ерекше маңызға ие. Ол мәтінді тек талдап қана қоймай, оқушылардың белсенді қатысуына мүмкіндік жасайды. Баланың сөздік қорын байыту үшін мәтіндегі жаңа сөздер мен тіркестерді түсіндіріп, соларды сөйлеу тәжірибесіне енгізуге бағытталған тапсырмалар орындату қажет. Мысалы, мәтіндегі бейнелі тіркестерді қолдана отырып өз ойынан сөйлем құрау, кейіпкердің іс-әрекетін сипаттап жазу, оқылған шығарманың мазмұнын қысқаша баяндау сияқты жаттығулар тілдік белсенділікті арттырады. Осындай тәсілдер баланың сөзді есту арқылы ғана емес, оны тәжірибелік қолданыс арқылы меңгеруіне жағдай туғызады.

Көркем әдебиетті жүйелі қолдану тілдік тұлға қалыптастырудың маңызды тетігі болып саналады. Тілдік тұлға – тілді мәдени әрі шығармашылық тұрғыда қолдана алатын, ойлау мен сөйлеу қабілеті дамыған жеке адам. Мұндай тұлғаны тәрбиелеу үшін мұғалім тек тілдік ережелерді үйретіп қоймай, көркем мәтін арқылы сөздің эстетикалық табиғатын танытқаны жөн. Мәтіндегі образды сөздер мен тұрақты тіркестерді талдау, олардың мағынасын түсіндіру арқылы оқушының тілдік түйсігі мен эстетикалық талғамы дамиды.

Отандық ғалымдар еңбектерінде бастауыш сыныптағы тіл дамыту жұмыстарының тиімді жолдары ретінде көркем шығармаларға негізделген әдістер кеңінен сипатталады. Олар оқушының тілін жетілдіруде мәтінді оқыту, мазмұндау және шығармашылық тапсырмаларды бірізді жүйеде ұйымдастырудың қажеттілігін көрсетеді. Осы ұстанымдар бойынша сабақта көркем әдебиетті пайдалану тек лексикалық байыту құралы емес, баланың дүниетанымын, ұлттық сана-сезімін және эстетикалық талғамын дамытудың құралына айналады.

Тіл дамытудың психолінгвистикалық аспектісіне сүйенсек, көркем әдебиет баланың когнитивтік процестерін – қабылдау, есте сақтау, елестету және ой түйю қабілеттерін белсендіреді. Мәселен, Л. С. Выготский өзінің "Ой және тіл" атты еңбегінде тіл мен ойдың ажырамас бірлігін атап өтеді. Оның пікірінше, көркем мәтінді оқу мен талдау үдерісінде бала тек сөзді қабылдамай, сол арқылы ой түйеді, яғни сөз оның ішкі сөйлеу механизмін дамытады. Ал Пиаже когнитивтік даму теориясында тіл мен ойдың өзара әрекеттесуін баланың тәжірибелік әрекетімен байланыстыра отырып түсіндіреді, бұл тұжырым көркем әдебиет арқылы тіл дамытуға тікелей қатысы бар екенін көрсетеді.

Бүгінгі заманауи білім беруде тіл дамыту үрдісіне коммуникативтік, тұлғалық және креативтік тәсілдердің біріктірілуі маңызды. Көркем әдебиет осындай көпқырлы тәсілдердің барлығын қамти алады, себебі ол табиғи тілдік материал ретінде баланың эмоциясына әсер етіп, шығармашылық қабілетін оятады. Мәтінді сахналау, кейіпкерлермен сұхбат құру, үзіндіні жалғастыру сияқты әрекеттер оқушыны еркін сөйлеуге баулиды. Тілді осылайша белсенді қолдану оның сөздік қорын тек сандық емес, сапалық тұрғыда да байытады.

Әлемдік тәжірибеде де көркем әдебиетті тіл дамытуда пайдалану кеңінен зерттелген. Мысалы, Louise Rosenblatt өз еңбектерінде әдебиетті оқудың «оқырман мен мәтін арасындағы

диалог» екенін атап өтеді. Бұл көзқарас оқушының белсенді рөлін арттырып, тілдік қабілетті тұлғалық тәжірибемен ұштастыруға мүмкіндік береді. Сондай-ақ David Nunan мен Christopher Brumfit еңбектерінде көркем мәтіннің тіл үйретудегі мәдени және танымдық функциясы ашылады. Олар көркем әдебиет тілдік дағдыны қалыптастырумен қатар мәдени құндылықтарды сіңірудің тиімді құралы екенін көрсетеді.

Тіл байлығының қалыптасуында ұлттық әдебиет үлгілерінің орны да ерекше. Қазақ халқының ауыз әдебиеті мен классикалық туындыларындағы тілдік нақыштар, бейнелі сөздер мен мақал-мәтелдер оқушыларды ана тілінің сұлулығын тануға баулиды. Мысалы, Ы. Алтынсарин, Б. Соқпақбаев және М. Әуезов шығармалары тілдің табиғи икемділігін, мағыналық тереңдігін сезінуге жол ашады. Мұғалім осындай шығармаларды сабақ барысында пайдалану арқылы оқушының тілдік түйсігін тәрбиелейді, сөйлеу мәдениетін қалыптастырады және ұлттық дүниетаныммен сабақтастырады.

Көркем әдебиеттің тәрбиелік мәні де ерекше назар аударарлық. Әдеби кейіпкерлердің мінез-құлық үлгілері, адамгершілік ұстанымдары оқушының ішкі рухани әлеміне әсер етіп, тіл арқылы адамдық құндылықтарды бойына сіңіруге мүмкіндік береді. Тілдік даму мен рухани тәрбиенің бірлігі баланың тұлғалық қалыптасуында шешуші рөл атқарады. Сондықтан көркем әдебиетті пайдалану – тек тілдік дағдыларды жетілдірудің емес, адамгершілік пен мәдениеттің бастауы.

Көркем әдебиетпен жұмыс істеудің тиімділігі оқу процесінің жүйелілігіне және мұғалімнің әдістемелік дайындығына байланысты. Сабақта мәтінді талдау мен шығармашылық тапсырмаларды үйлестіре қолдану оқушыны өз бетінше ойлауға, тілдік материалды белсенді қолдануға бағыттайды. Оқушы өз ойын нақты, әсерлі және мәдени тұрғыда жеткізе алғанда ғана тіл байлығы артады. Тіл дамытудағы осындай үдерістердің түпкі нәтижесі – сөз мәдениеті жоғары, ойы терең, шығармашылық әлеуеті қалыптасқан жеке тұлға.

Қорыта келгенде, көркем әдебиетті пайдалану арқылы оқушылардың тіл байлығын арттыру – тіл үйретудің тиімді әрі табиғи жолы. Ол оқушыны тілдік жағынан дамытып қана қоймай, рухани дүниесін байытады, ұлттық және жалпыадамзаттық құндылықтарды меңгеруге жол ашады. Көркем сөздің күші арқылы бала тілді тек үйреніп қоймай, оны өмірлік тәжірибесінде қолдануға машықтанады. Мұғалімнің міндеті – осы үдерісті ғылыми негізде ұйымдастырып, көркем әдебиетті тіл дамыту жұмысының негізгі өзегіне айналдыру.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Айтмұхамбетова Б. Бастауыш сыныпта тіл дамыту әдістемесі. – Алматы: Рауан, 2019. – 214 б.
2. Уәли Н. Қазақ сөз мәдениетінің теориялық негіздері. – Алматы: Ғылым, 2017. – 256 б.
3. Ахметова Г. Көркем әдебиетті оқытудағы инновациялық әдістер. // Білім. – 2021. – №5. – 45–50 б.
4. Vygotsky, L. S. *Thought and Language*. – Cambridge, MA: MIT Press, 1986. – 287 p.
5. Rosenblatt, L. M. *The Reader, the Text, the Poem: The Transactional Theory of the Literary Work*. – Carbondale: Southern Illinois University Press, 1978. – 215 p.
6. Brumfit, C. J. *Language and Literature Teaching: From Practice to Principle*. – Oxford: Oxford University Press, 1991. – 180 p.
7. Nunan, D. *Language Teaching Methodology: A Textbook for Teachers*. – New York: Prentice Hall, 1995. – 230 p.
8. Piaget, J. *The Language and Thought of the Child*. – New York: Routledge, 2002. – 246 p.

Журналдың құрылтайшысы және иесі:

«АЙТУҒАНОВА» жеке кәсіпкерлігіне қарасты «KEMENGER» ғылыми-әдістемелік орталығы.

Учредитель и собственник журнала:

Научно-методический центр «KEMENGER», относящийся к индивидуальному предпринимателю «АЙТУҒАНОВА».

Журнал 2023 жылдың желтоқсан айынан бастап жарық көруде.

Басылым 1 айда 4 рет шығады.

Журнал Қазақстан Республикасының Ақпарат және Қоғамдық даму министрлігінің Ақпарат комитеті 2023 жылғы 22 қыркүйектегі Мерзімді баспасөз басылымын, ақпараттық агенттікті және желілік басылымды есепке қоюы туралы куәлігі № KZ44VPY00078195 берілген.

Журнал издается с декабря 2023 года.

Периодичность выпуска — 4 раза в месяц.

Журнал выдан комитетом информации Министерства информации и общественного развития Республики Казахстан № KZ44VPY00078195 о постановке на учет периодического печатного издания, информационного агентства и сетевого издания от 22 сентября 2023 года.

Құрметті оқырмандар мен авторлар!

Журналда жарияланған материалдар редакцияның көзқарасын білдірмейді. Фактілер мен мәліметтердің анықтығына, сондай-ақ стилистикалық қателерге авторлар жауапты.

Журналға шыққан материалдарды редакцияның келісімінсіз көшіріп басуға болмайды.

Редакция материалдарды қабылдамауға құқылы.

Уважаемые читатели и авторы!

Опубликованные в журнале материалы не отражают точку зрения редакции.

Ответственность за достоверность фактов и сведений в публикациях, а также за стилистические

ошибки несут авторы. Перепечатка материалов, опубликованных в журнале, допускается только с согласия редакции. Редакция оставляет за собой право отклонять материалы.

Мекенжайы:

100012, Қарағанды қ.,

Н. Назарбаев даңғ., 19.

E-mail: kemengerustaz.kz@mail.ru

Инстаграм: kemengerustaz.kz

Сайт: kemenger-ustaz.kz

WhatsApp +77009700098

+77711812303

Басуға 18.09.2025 ж. қол қойылды.

Наш адрес:

100012, г. Караганда,

пр. Н. Назарбаева, 19.

E-mail: kemengerustaz.kz@mail.ru

Инстаграм: kemengerustaz.kz

Сайт: kemenger-ustaz.kz

WhatsApp +77009700098

+77711812303

Подписано в печать 18.09.2025 г.

Пішім 60*90 1/8

ш.б.т. - 26. RISO басылым.

Таралымы - 50 дана.

Формат 60*90 1/8

усл.печ.л. - 26. Печать RISO.

Тираж - 50 экз.

«BAYANDY» жеке кәсіпкерлігіне қарасты «KEMENGER» ғылыми-әдістемелік орталығының полиграфиялық қызметтер бөлімінде басылып шығарылды.

Отпечатано в полиграфическом отделе НМЦ «KEMENGER» ИП «АЙТУҒАНОВА».

ULAĞATTY USTAZ JOLY

Ахмет Байтұрсынов

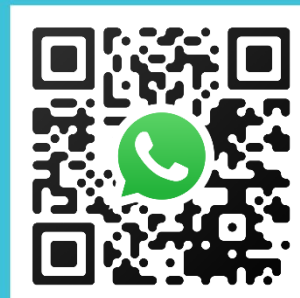
Ыбырай Алтынсарин

Ұстаз – ұлттың шамшырағы

Мектептің жүрегі – ұстаз. Ұстаз біліммен ғана емес, жүрек жылуымен, мейірімімен, ұстанымымен шәкіртке жол сілтейді. Шын мәнінде, қандай мұғалім болса – болашақ та сондай.

Ұстаздың әр сөзі, әр қадамы – баланың болашағына жазылған тағдыр іспетті. Сондықтан да ең басты байлық – білімді, жан-жақты, әдістемені терең меңгерген, әр баланың жүрегіне жол таба алатын мұғалім.

Жақсы мұғалім – жай ғана маман емес, ол – тәрбиелеуші, шабыттандырушы, бағыт беруші. Ұстаз – уақыттан озып жүретін адам. Оның бүгін еккен дәні – ел ертеңінің жемісі.

QR-кодты сканерлеу арқылы бізбен тікелей байланысқа шыға аласыз.
Вы можете связаться с нами напрямую, отсканировав QR-код.